

**ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
КАФЕДРА СУСПІЛЬНИХ НАУК**

**ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА:
СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ПРОФЕСІЯ**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ XVII СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Житомир 2026

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Поліського національного університету.

Протокол № 8 від 25.03.2026 р.

Редколегія:

Муляр Володимир – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Романюк Неля - доктор історичних наук, професор кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Марченко Світлана – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Махорін Геннадій – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Мельничук Вікторія – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Суліменко Олександр – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Шевчук Світлана – кандидат філософських наук, доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Михайлова Тетяна – старший лаборант кафедри суспільних наук Поліського національного університету

Рецензенти:

***Наталія Валінкевич** – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму Поліського національного університету*

***Олег Соколовський** – доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Формування особистості студента: суспільство, держава, професія: збірник матеріалів XVII студентської науково-практичної конференції (20 листопада 2025 р., м. Житомир). Житомир: Поліський національний університет, 2026. 152 с.

Збірник матеріалів містить тези доповідей, подані на XVII студентську науково-практичну конференцію «Формування особистості студента: суспільство, держава, професія», яка відбулася в Поліському національному університеті (м. Житомир) 20 листопада 2025 року.

У збірнику представлені результати досліджень з філософських, історичних, суспільно-політичних, соціально-економічних, правознавчих, культурологічних та краєзнавчих проблем. Збірник адресовано науково-педагогічним працівникам та здобувачам вищої освіти.

Матеріали конференції надруковано в авторській редакції.

© Колектив авторів, 2026

© Поліський національний університет, 2026

ЗМІСТ

Бабський Томас МОДЕРНІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ФУТУРИСТИ.....	6
Бежевець Яна ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ФІЛОСОФІЇ: В СВІТІ, В УКРАЇНІ, В ПОЛІСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ	8
Бірюченко Максим ПРОБЛЕМА САМОПІЗНАННЯ У СОКРАТА.....	12
Василюк Єлизавета ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	15
Горбов Роман ФІЛОСОФІЯ ЛЕГІЗМУ І ПОНЯТТЯ «ЛЕГІТИМНІСТЬ» ТА «ЛЕГАЛЬНІСТЬ» У СВІТЛІ СУЧАСНОСТІ.....	19
Єсипчук Наталія МЕХАНІЗМИ ТА ФАКТОРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ.....	22
Загривий Ярослав РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА І ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ВИКЛИКАМ ВОЄННОГО ЧАСУ	26
Захарчук Катерина АНТОН МАДЕЙСЬКИЙ І ЖИТОМИРСЬКА СТОРІНКА ЙОГО ЖИТТЯ.....	29
Зінченко Вікторія ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА РОЛЬ ТА ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	31
Кіпер Павло РЕНЕ ДЕКАРТ: «COGITO, ERGO SUM».....	34
Комнацький Олег ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ.....	38
Копчук Андрій ДЕМОКРИТ ТА ЙОГО ВПЛИВ У СУЧАСНОСТІ.....	43
Корнійчук Назарій ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА	45
Корнієвський Владислав КОНФУЦІЙ: СТРИЖНЕВІ ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ.....	51
Костюшко Ангеліна ГІППОКРАТ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИК ПОНЯТТЯ ПРО ТЕМПЕРАМЕНТ.....	55
Лавринович Богдана БАРОНИ ДЕ ШОДУАРИ: МІЖ ЛЕГЕНДАМИ ПРО СКАРБИ ТА РЕАЛЬНОЮ СПАДЩИНОЮ ЖИТОМИРЩИНИ	58

Лісовська Анастасія СМЕРТЬ ХУДОЖНИЦІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ: ПОБУТОВИЙ ЗЛОЧИН ЧИ ПОЛІТИЧНЕ ВБИВСТВО	62
Ляс Вікторія ФІЛОСОФІЯ ГРОШЕЙ: СИМВОЛ, ЗАСІБ ЧИ МІРА ЦІННОСТІ?.....	66
Меленівська Дарина МІФОЛОГІЯ ДАВНІХ УКРАЇНЦІВ.....	70
Миколайчук Максим ЛОГОС: РОЗУМНИЙ ПОРЯДОК У КОСМОСІ	81
Михайлова Тетяна СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ	84
Міссо Джулія ДРУГА СУДОВА СПРАВА ВАСИЛЯ СТУСА: ФАЛЬСИФІКОВАНЕ ПРАВОСУДДЯ	86
Ночевчук Ангеліна КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА НАВИЧКА СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ.....	90
Поленок Вікторія ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	93
Рудніченко Олексій ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	95
Рятге Павло ЕРІХ КОХ: ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В РЕЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА»... ..	98
Савчук Вікторія З ЧЕСТЮ ДО ПЕРЕМОГИ! З ІСТОРІЇ 95-ї ОКРЕМОЇ ДЕСАНТНО- ШТУРМОВОЇ ПОЛІСЬКОЇ БРИГАДИ.....	101
Сич Ганна. ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ У ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ ФІЛОСОФІЇ Ж.-П. САРТРА ТА А. КАМЮ.....	105
Сокальська Софія САДИБА ПРУШИНСЬКИХ-ОРЖЕВСЬКИХ В СЕЛІ НОВА ЧОРТОРИЯ	109
Терещук Юлія ЗАГОСТРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ УНІЇ	113
Ткачук Олена ВПЛИВ ФРОЙДИЗМУ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ	116
Трухній Владислав БРАТИ ШЕПЧЕНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ.....	120
Тузюк Оксана РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙН	123
Фидра Валерія, Добриніна Олександра ПРИРОДА І ЛЮДИНА У СХІДНІЙ ТА ЗАХІДНІЙ ДАВНІЙ ФІЛОСОФІЇ	127

Хомич Олена СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІСІ	129
Цалко Валерія. «ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА» ПЛАТОНА У СВІТЛІ СУЧАСНОСТІ	133
Чинарєва Оксана АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ УРОКІВ МИНУЛОГО.....	137
Швець Анна ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ВИМІР БУТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	141
Шевченко Єлизавета. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	144
Ярошовець Крістіна. ІВАН СІРКО ТА ЗАПОРОЗЬКА СІЧ: СИМВОЛИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБЛЕСТІ	148

Бабський Томас,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Махорін Г.Л.*

МОДЕРНІЗМ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ФУТУРИСТИ

У кінці XIX – на початку XX століття в українській культурі утверджується модернізм, який був спробою подолати її провінційність та забезпечити інтеграцію у світову культуру. Однією з течій модернізму був футуристичний рух.

Футуризм – літературний напрям, авангардистська течія, що виникла на початку XX ст. Напрямок пішов з Італії і представляв собою революційний мистецький рух, що прагнув відійти від традиційних форм мистецтва, увібравши сучасні технологічні та індустріальні здобутки. Для нього характерне зображення великих промислових міст, їх атмосфери і способу життя; культ надлюдини, яка володіє світом за допомогою наукових досягнень.

Основні представники футуризму себе вважали за революціонерів в мистецтві, ставлячи перед собою головне завдання – повне відторгнення застарілих стереотипів, а також створення нової моделі світоустрою на принципах урбанізації і технічного прогресу. Тому і маніфест футуризму закликав до заперечення усталених форм мистецтва, до панування сучасного над минулим, технологій і швидкості над традицією.

1914 роком датують зародження українського футуризму. Цей рух очолив Михайль Семенко, який надрукував маніфести до збірок поезій «Дерзання» і «Кверо-футуризм». М. Семенко оголошує війну традиційному мистецтву. Він оголошує протест проти культу Шевченка та «хуторянського» мистецтва. Він закликає «спалити» «Кобзаря». Цим він хотів сказати не буквально спалення

книжки, а те що треба відійти від цієї спадщини, яка на його думку, затримувала розвиток мистецтва.

Семенко став організатором таких футуристичних груп, як «Кверо» (1914 р.), «Фламінго» (1919 р.), «Ударна група поетів-футуристів» (1921 р.), «Аспанфут» (асоціація панфутуристів) (1921 р.) [1]. Подібні футуристичні об'єднання діяли також у Харкові («Ком-Космос») та Одесі («Юголіф»).

Михайль Семенко своїм темпераментом та харизмою вмів переконувати та направляти людей до мистецтва, наприклад: У 1925–1927 роках він працював редактором на Одеській кіностудії. Запропонував письменникам Гео Шкурупію, Юрію Яновському та Миколі Бажану стати сценаристами й зробити свій внесок в українське кіно. Під впливом Семенка та роботи в кіностудії Бажан почав займатися кінокритикою. Акторку драмтеатру Наталію Ужвій, переконав зніматися в кіно. У 1927 році Семенко перебував у Харкові, де реалізував свою головну мрію, почав видавати свій журнал «Нова генерація». У Харкові Семенко також надихнув багато людей, наприклад як Валер'ян Підмогильний, котрому саме Семенко словами дав віру та надію у тому, щоб писати.

На жаль 23 квітня 1937 року Михайля Семенка заарештували органи НКВД, змусили написати «зізнання» та засудили до розстрілу 23 жовтня 1937 року [1].

В підсумку, футуристичне мистецтво постало як свято сучасного світу, його шаленого темпу змін та посіло важливе місце в історії сучасного мистецтва.

Список використаних джерел

1. Історичний календар. 1892 - народився поет Михайль Семенко. *Український інститут національної пам'яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/gruden/31/1892-narodyvsya-poet-myhayl-semenko>

Бежевець Яна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

**ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ФІЛОСОФІЇ:
В СВІТІ, В УКРАЇНІ, В ПОЛІСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ**

20 листопада 2025 року світова інтелектуальна спільнота вчергове відзначила Всесвітній День філософії – унікальне свято, присвячене такій самій унікальній науці в історії людства – філософії. Це свято було започатковано ще в 2002 році як Міжнародний день філософії, однак вважалось неофіційним. А 2005 року 33-я Генеральна конференція ЮНЕСКО офіційно запровадила Всесвітній день філософії, визначивши для цього третій четвер листопада місяця щороку. Цим така поважна міжнародна організація визнає особливі заслуги філософії перед людством, яка, по суті, є найдавнішою наукою в людській історії і яка включно до XVIII століття майже офіційно називалася «царицею наук». Вона і в наш час є надзвичайно важливою наукою, способом мислення, світоглядом, методологією наукового пізнання. Саме унікальні заслуги філософії стали приводом відомої заяви учасників Всесвітнього Конгресу ЮНЕСКО про те, що філософію потрібно впроваджувати в програми вищої освіти там, де її немає, і розширювати в програмах вищої освіти там, де вона присутня [1, с.6]. За два десятиліття Всесвітній день філософії став не просто академічним святом, а перетворився на глобальну ініціативу ЮНЕСКО, яку в наш час широко відзначають не лише професійні філософи. Ключовою метою цього Дня стала широка популяризація філософії як науки про любов до мудрості – такого стану людського духу, обов'язковими та органічними складовими якого стали софійність, сумнів, іронія та маєвтика [1, с.16-23]. Філософія давно визнана як наука, яка продукує критичне мислення, універсальну толерантність та міжкультурний діалог. Ось чому ЮНЕСКО розглядає філософію як дисципліну,

що допомагає людству на методологічному, науковому та світоглядному рівні осмислювати історію людей, минуле і сучасне світу, ті глобальні економічні, політико-правові, геополітичні та соціокультурні перетворення, що відбуваються в ньому, виховувати повагу до різноманіття думок та створювати умови для соціальних змін. Це свято нагадує, що «любов до мудрості» має стати органічною частиною освітнього процесу в університетських аудиторіях. Але не тільки: зважаючи на те, що освіта в наш час стає питанням усього свідомого життя сучасної людини, то філософія не може обмежуватись лише університетськими стінами, а бути невід'ємною частиною суспільного життя. І саме такий статус філософія набуває в останні 20 років.

Необхідно відзначити, насамперед, глобальний вимір святкування і багатогранність осмислення філософії як предмета святкування. В цьому контексті варто підкреслити: святкування Всесвітнього дня філософії демонструє те, як універсальна ідея мудрості набуває різноманітних культурних форм. Йдеться, зокрема, про Міжнародний центр у Парижі, де у штаб-квартирі ЮНЕСКО відбуваються масштабні міжнародні конференції та симпозіуми. Тут філософи, вчені та громадські діячі з різних країн світу обговорюють щорічну центральну тему (наприклад, «Філософія та соціальні перетворення», «Людина майбутнього»), фокусуючись на найбільш гострих проблемах сучасності – від екологічних криз до етичних викликів штучного інтелекту.

Варто говорити також про академічні традиції, що практикуються у провідних університетах світу. Як-от Оксфорд та Кембридж, які відкривають свої двері для широкої публіки, під час яких організовують та проводять публічні лекції від визнаних світових мислителів, інтенсивні семінари та майстер-класи, що стимулюють відкриту дискусію та залучають до філософського діалогу студентів, викладачів та містян.

Цікаві та унікальні традиції відзначати Всесвітній день філософії склалися в Японії. Там ініціатори святкування влаштовують своєрідні чайні церемонії, які слугують тлом для медитативного розмірковування. У цьому контексті філософія інтегрується з духовними практиками, такими як дзен-буддизм,

акцентуючи увагу на моменті «тут і зараз», внутрішньому спокої та гармонії людини. Необхідно зазначити, що такі заходи, коли святкування відбувається у форматі філософських кафе та відкритих майданчиків, набуває все ширшої популярності в усьому світі. Це дозволяє залучати в простір філософських проблем людей різного соціального статусу, професій та віку, які збираються для неформальних, але глибоких бесід про сенс життя, політичну філософію, етику та справедливість. Це сприяє як демократизації філософської дискусії, так і децентралізації глобального філософського простору.

Всесвітній день філософії широко відзначається в Україні. І це не випадково: українці мають тривалий історичний досвід осмислення проблем мудрості як стрижневої світоглядної сили, яка дозволяє нашому народу бути в тренді філософського дискурсу протягом усієї історії. Та і головні риси української ментальності, такі як антеїзм, екзистенціалізм, індивідуалізм чи кордоцентризм завжди лежали в площині духовно-світоглядних смислів нашого народу. Таким чином, філософія знаходиться у багатовіковій національній традиції українців. Ось чому її джерела ми знаходимо ще в сиву давнину у творах митрополита Іларіона, Володимира Мономаха, Ярослава Мудрого, князя Святослава, мудреців Данила Заточника, Кирила Туровського, в знаменитому «Слові про похід Ігорів» тощо. Цю традицію продовжили видатні діячі Києво-Могилянської академії, Григорій Сковорода, Памфіл Юркевич, Іван Франко, когорта сучасних українських інтелектуалів.

Сучасна Україна відзначає Всесвітній день філософії в різних форматах. Академічний серед них є одним з основних. Провідними майданчиками святкування є флагмани української освіти: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (де, до речі, була заснована перша філософська школа на території України). У цей день проходять круглі столи, наукові симпозиуми та студентські читання, де класична філософія поєднується з гостроактуальними національними питаннями. Свято відзначають також ціла низка інших вишів, коледжів нашої країни. Зокрема, 19

листопада 2025 року в Черкаському державному технологічному університеті проводився XII Філософський форум «PHILOSOPHY NOW: мислити майбутнє», присвячений Всесвітньому Дню філософії. Аналогічні дійства відбувалися і в інших університетах країни. В умовах новітніх історичних випробувань українська філософська думка зосереджується на проблемах екзистенції, свободи, відповідальності та національної ідентичності. Філософи активно обговорюють ціннісний фундамент демократії, етичні виміри війни та питання пошуку нових національних та світових сенсів.

Новітньою та дуже показовою українською традицією стало виведення філософії з університетських стін. Філософські прогулянки містом, парками чи музеями є формою популяризації критичного мислення, роблячи його доступним для широкого загалу. Це своєрідне повернення до діалогічної традиції Сократа та показує, що філософія – це не просто теорія, а жива практика осмислення повсякденного життя.

Особливо потрібно сказати про святкування Всесвітнього Дня філософії у Поліському національному університеті – закладі вищої освіти, де я навчаюсь. Тут 16 листопада 2025 року стартували чергові, V студентські читання «Дні філософії у Поліському національному університеті – оригінальний науковий захід, що залучає молодих людей до пошуку мудрості. Ініціатором та організатором цього дійства є кафедра суспільних наук університету на чолі з її завідувачем доктором філософських наук, професором Володимиром Муляром. Тематика читань традиційно охоплює різноманітні філософські проблеми, до обговорення яких долучаються студенти різних навчальних груп, юні любителі мудрості. Однак обов'язковою в цій тематиці є питання про саме свято – Всесвітній День філософії. Подається історія запровадження ЮНЕСКО Всесвітнього Дня філософії та його відзначення у різних країнах, включаючи Україну та Поліський національний університет. Учасники виступають з доповідями про життя та погляди видатних мислителів, починаючи від глибокої давнини і до наших днів. Суттєвою темою студентських читань стали питання війни і миру, української ментальності, національної ідентичності нашого

народу, перспектив української нації тощо. В цьому контексті учасники заходу не забували про філософські ідеї видатних українських діячів. Таким чином, святкування Всесвітнього Дня філософії у Поліському університеті стало важливим майданчиком для обговорення ключових філософських ідей та постатей світової та української думки, стрижневих проблем життя сучасного світу та України.

Всесвітній день філософії – це щорічна глобальна рефлексія. Він підтверджує, що в епоху швидких технологічних змін та інформаційного перевантаження потреба у внутрішньому стрижні, критичному мисленні та осмисленому житті залишається універсальною. Це свято об'єднує Париж, Оксфорд, Кіото, Київ, народи і держави, нації та окремих людей, університетську і позауніверситетську спільноту, включаючи і Поліський національний університет у спільному пошуку мудрості, підкреслюючи нерозривний зв'язок між самопізнанням та відповідальністю за долю світу.

Список використаних джерел

1. Муляр В.І. Філософія. Підручник. Житомир: Вид. ПП «Рута», 2025. 400 с.

Бірюченко Максим,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ПРОБЛЕМА САМОПІЗНАННЯ У СОКРАТА

Сократ народився в Афінах близько 469 року до н. е. У дитинстві переймав у батька науку обробки каменя і був успішним у цій справі, проте прагнення навчатись риториці та софістичній мудрості у афінянина Критона змусило його покинути скульптуру та батьківську майстерню.

Сократ отримав різнобічну освіту, був активним громадянином Афін, жив у простих, аскетичних умовах, ніколи не покидав рідного міста, не піддаючись спокусі подорожувати, як чинили інші філософи.

Сократ справедливо вважається одним із найвідоміших мислителів античності та першим філософом, який кардинально змінив напрям філософського мислення. Якщо його попередники розмірковували над першою основою світу, вбачаючи її у певній природній речовині (воді, повітрі, вогні тощо), то Сократ був одним із перших, хто привернув увагу до людської душі. Він поставив питання, які виявилися фундаментальними не лише для філософії, але й для психології, етики та педагогіки: «Що таке добро, справедливість, як жити правильно, чому ми робимо те, що робимо?» Головна думка мислителя полягала в тому, що пізнати світ неможливо без пізнання самого себе – саме тому його відомий вислів «Пізнай самого себе» став відправною точкою європейської духовної традиції.

Головним у людині він вважав не її зовнішній вигляд чи статус, а саме душу, тобто внутрішній світ, де зосереджене мислення, совість, прагнення до істини. Сократ на відміну від софістів, які стверджували, що все залежить від зовнішніх чинників та вигоди, був переконаний, що людина мусить мати внутрішній моральний компас, який можна пробудити через роздуми і самопізнання. Саме в цьому він вбачав і головне завдання філософії – не навчати зовнішнім (поверхневим) знанням, а допомагати людині породити істину в самій собі.

Цей процес він називав “майєвтикою” (з грецької – «повивальне мистецтво»). Подібно до акушерки, яка допомагає народитись дитині, він так само допомагав співрозмовникам «народити істину», але як філософ, що допомагає людині самостійно дійти до правильного розуміння шляхом власного мислення. Сократ вірив, що істина вже є всередині кожної людини, просто вона «спить» – захована під шаром звичок, помилкових переконань, чужих думок і неусвідомлених уявлень. Завдання філософа – не «навчити» або «вкласти знання» у людину, а допомогти їй пригадати істину, пробудити розуміння через

правильно поставлені запитання – це він і називав майєвтикою. Прикладом може бути діалог «Менон» Платона, де Сократ показує, як раб-хлопчик, який ніколи не вивчав геометрію, сам доходить до правильного розв’язання задачі, лише відповідаючи на питання. Цим Сократ хотів довести, що знання – це пригадування (анамнезис), а філософ – лише помічник у цьому процесі. Отже майєвтика Сократа – це мистецтво народження в людині свідомого мислення, процес за допомогою якого людина при проведенні філософського діалогу стає ближчою до істини без надання прямої відповіді, чеснішою перед собою й морально вищою, розкриваючи і пізнаючи те чого раніше не розуміла. Саме тому Сократ казав, що не він сам вчить людей – він лише допомагає їм народити і зрозуміти власну мудрість, яку вони самі пізнали під час розмови.

Такий підхід робить Сократа попередником сучасної психології. Його метод нагадує те, що нині використовують у когнітивній терапії або коучингу – не примушувати людину до певної думки, а допомагати їй самостійно усвідомити власні переконання та знайти рішення. Сократ розумів, що більшість людей діють не зі зла, а через незнання, його доволі відомий принцип – «ніхто не робить зла свідомо» – підкреслює, що вдосконалення душі лежить лише через пізнання. Адже людина, яка знає, що є правильним, ніколи не зробить навпаки, бо розуміє наслідки своїх дій і до якого покарання це може призвести.

В філософії Сократа також було таке поняття як «внутрішній голос», який на його думку, оберігає людину від неправильних вчинків. Це своєрідна форма саморефлексії, яка передбачає моральну відповідальність і усвідомлення власних дій. Це можна порівняти з поняттям совісті або внутрішнього «Я», яке оцінює поведінку людини. Таким чином, ще в V столітті до н.е. Сократ інтуїтивно сформулював ідею внутрішнього морального контролю – поняття, яке ляже в основу європейської етики та психології особистості.

Творчість Сократа є прикладом філософського життя. Його життя і смерть – це символ вірності своїм принципам. Коли його засудили до страти, він не став тікати, хоча мав таку можливість, бо вважав, що порушення закону, навіть

несправедливого, суперечить його власним переконанням. Його спокійне прийняття смерті показало, що філософія для нього – не слова, а спосіб життя.

Це була велика постать, яка творила не заради наживи чи визнання, він філософствував для людей. Життя Сократа є прикладом того, чому він намагався вчити, підвести до істини і показати, якою повинна бути людина.

Список використаних джерел

1. Платон. Діалоги. Київ: Основи, 1993. (Зокрема «Апологія Сократа», «Менон», «Федон» – основні джерела про Сократа.)
2. Киров, О. Антична філософія: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2001.
3. Власов, В. Історія філософії: Навчальний посібник. Львів: Світ, 2012.

Василюк Єлизавета,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент *Лавриненко С.О.*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Впровадження інноваційних підходів у виробничій сфері підприємства безпосередньо впливає на асортимент продукції та рівень технологічності. У свою чергу, нові види продукції зумовлюють збільшені обсяги виробництва, економію через зниження собівартості і, відповідно, збільшення прибутків. Ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства зміцнює його матеріально-технічну базу та розширює перспективи для впровадження інновацій, а, отже, сприяє удосконаленню та розширенню виробництва [1, с. 151].

У переліку харчових продуктів, необхідних для забезпечення життєдіяльності людини, особливе місце займає питне молоко. Тому його якість, безпечність та натуральність стають пріоритетним завданням сьогодення. А виконання цього завдання можливе шляхом впровадження сучасних інноваційних технологій, передусім Fresh-Milk.-технології очищення молочної сировини. Це вигідно вирізнятиме продукцію ТМ «Рудь» за смаковими і харчовими якостями та забезпечить їй відповідність найвищим стандартам, зокрема гатунку «екстра».

Перспективним інноваційним кроком є впровадження технології очищення молока, реалізованої у співпраці з німецькою компанією GEA Group – одним із провідних інженерно-технологічних центрів, що займається розробленням і виготовленням обладнання для підприємств харчової галузі. Оновлення виробничих потужностей у цехах виготовлення свіжої молочної продукції (молоко, сметана, кефір, кисломолочний сир, йогурт) передбачає монтаж сучасних технологічних установок, зокрема бактофуг, які активно застосовуються на підприємствах харчової промисловості Німеччини. Орієнтовна вартість однієї такої установки становить приблизно 200 тис. євро, однак її використання забезпечує досягнення молоком європейських показників якості та безпечності. Бактофуга дозволяє усунути до 99 % патогенних мікроорганізмів, що можуть потрапляти до продукту з повітря, через контакт із персоналом або молочною тарою [2, с. 62].

Для продукції ТМ «Рудь» гарантування харчової безпеки є стратегічним пріоритетом. Керівництво підприємства розуміє, що відповідність європейським виробничим стандартам потребує від постачальників молочної сировини впровадження сучасних механізованих систем доїння, підтримання належного стану тварин, створення оптимальних умов їх утримання та забезпечення високого рівня кваліфікації обслуговуючого персоналу. З огляду на це молокопереробне підприємство співпрацює лише з тими господарствами, які здійснюють контроль якості продукції на кожному етапі виробничого процесу.

Наразі АТ «Рудь» орієнтується на виготовлення продукції із використанням новітнього технологічного обладнання, яке забезпечує максимально щадні температурні режими обробки сировини. Для фасування продукції підприємство застосовує сучасну упаковку Pure-Pak Sense, яка на даний момент не має аналогів серед українських виробників молочної продукції. Вона відзначається високим рівнем екологічності та зручністю складання, що дозволяє суттєво скоротити кількість виробничих відходів.

Технологи АТ «Рудь» послідовно розвивають міжнародне партнерство з провідними компаніями молочної галузі Німеччини, Італії, Польщі та інших держав. У межах такої співпраці було презентовано новий формат упаковки для продукції торгової марки «Рудь», що підтверджує інноваційну спрямованість підприємства на модернізацію виробничих процесів і підвищення якісних характеристик продукції.

Із 2019 року на підприємстві функціонує система енергетичного обліку, яка забезпечує безперервний контроль за раціональним використанням енергоресурсів. Такий підхід дає змогу оперативно визначати виробничі ділянки з підвищеним рівнем енергоспоживання, здійснювати їх технічне оновлення шляхом упровадження енергоощадного обладнання, а також розробляти перспективні заходи щодо зменшення витрат енергії у довгостроковій перспективі.

Серед ключових інноваційних напрямів діяльності АТ «Рудь» варто виокремити очищення питного молока із застосуванням бактофуг, використання сучасної екологічної упаковки, а також запровадження нових енергетичних лічильників на найбільш енергоємних етапах виробництва.

Отже, з метою посилення конкурентних позицій та підвищення рівня якості молочної продукції підприємству доцільно активно впроваджувати сучасні технологічні рішення. Зокрема, встановлення системи очищення молочної сировини Fresh Milk сприятиме збереженню її корисних властивостей і забезпеченню високих показників безпечності. Одночасно застосування інноваційної упаковки Pure-Pak Sense дозволить підтримувати оптимальні

температурні умови зберігання та покращити збереження смакових і якісних характеристик готової продукції.

Інноваційне розширення асортименту продукції може стати ключовим фактором зміцнення ринкових позицій підприємства та залучення нових сегментів споживачів. Доцільним є формування нових продуктових ліній, орієнтованих на актуальні тенденції у сфері харчування та зростаючий попит на різноманітність. Зокрема, перспективним напрямом є виробництво безлактозної продукції, органічних молочних товарів, а також функціональних продуктів, спрямованих на підтримку здорового способу життя. До таких можна віднести молочні напої, збагачені вітамінами, йогурти з пробіотичними культурами та кефір із додатковими корисними бактеріями. Окрему увагу варто приділити розробленню продукції для спеціалізованого харчування – зниженого вмісту жиру або без додавання цукру, що відповідатиме потребам споживачів, які контролюють калорійність і склад свого раціону.

Водночас необхідно враховувати смакові запити сучасних покупців, поступово оновлюючи та урізноманітнюючи асортимент молочних виробів і ароматизованих йогуртів із різними смаковими поєднаннями. Ефективним маркетинговим рішенням може стати впровадження сезонних пропозицій, наприклад, йогуртів із полуницею в літній період або зі спеціями гарбуза восени. Такий підхід сприятиме підвищенню привабливості продукції та формуванню стійкого інтересу споживачів.

Список використаних джерел

1. Левицький В., Радинський С. Удосконалення інноваційно інвестиційної діяльності в період післявоєнної відбудови України: організаційний та нормативно-правовий аспект. *Галицький економічний вісник*. 2023. №5(84). С. 151-161.
2. Филиппова С. В., Кочевой М. М. Стратегічні пріоритети зміцнення конкурентоспроможності України в умовах євроінтеграції. *Економіка: реалії часу*. Науковий журнал. 2019. № 1 (41). С. 57-65.

Горбов Роман,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ФІЛОСОФІЯ ЛЕГІЗМУ І ПОНЯТТЯ «ЛЕГІТИМНІСТЬ» ТА «ЛЕГАЛЬНІСТЬ» У СВІТЛІ СУЧАСНОСТІ

Актуальність обраної теми – зумовлена необхідністю філософського аналізу та протидії сучасним інформаційним маніпуляціям, які свідомо експлуатують плутанину між фундаментальними державотворчими термінами. Сьогоднішня російська пропаганда, намагаючись дискредитувати українську владу, атакує її Легітимність – «віру у справедливість існуючого порядку», не маючи змоги оскаржити Легальність повноважень президента, які чітко прописані в Конституції України. Таким чином, розуміння філософської бази цих термінів стає інструментом інтелектуального захисту демократичних цінностей

Проблематика доповіді полягає у необхідності чіткого розмежування трьох понять, що мають спільний корінь (*lex*): стародавнього **Легізму**, сучасної **Легальності** та **Легітимності**.

Філософська школа **Легізму**, або **Фа-цзя** (Школа Закону) мала вирішальний вплив на становлення китайської державності. попри всю свою жорсткість. Ця доктрина пропонувала радикальний, абсолютно прагматичний і цинічний погляд на управління державою, який відкидав мораль і традиції на користь холодної, неупередженої влади закону.

Легізм виник у період **Воюючих царств (Чжаньго)**, коли Китай був роздроблений, а центральна влада занепадала. Це спонукало правителів шукати ефективну та швидко діючу технологію влади. Легісти, зокрема **Хань Фей**, будували своє вчення на песимістичному уявленні про людську природу. Вони вважали, що люди керуються лише **особистою вигодою** та **страхом**.

Саме тому Хань Фей доводив, що керувати потрібно спираючись не на добровільність, а на примус: *«Мудрий правитель не цінує людей, які не мають заслуг. Він не винагороджує тих, хто має добре ім'я, а карає тих, хто має дурне ім'я. Його принцип: карати за провину і нагороджувати за заслуги – і це все»*.

Доктрина Хань Фея базувалася на трьох пов'язаних між собою елементах (трикутник влади), де кожен елемент мав бути інструментом у руках правителя:

- **Фа (法) – Закон:** Закон – це єдиний критерій істини. Він має бути об'єктивним, стандартизованим та однаковим для всіх. Легісти вимагали, щоб закон працював як бездоганний механізм. *«Закон не потурає знатному, а мотузка не обходить злочинця»* (Шан Ян). Закон мав бути суворим, щоб забезпечити бюрократичну точність.

- **Шу (術) – Мистецтво управління (Техніка контролю):** Це таємні, маніпулятивні прийоми, які правитель використовує для контролю за чиновниками. Правитель повинен бути відстороненим, **приховувати свої наміри**, щоб чиновники не знали, як йому догодити, і просто виконували свою роботу. Хань Фей писав: *«Володар не повинен нічого виявляти. Щойно володар виявляє свої уподобання, підлеглі прикривають це; щойно він виявляє свої антипатії, підлеглі приховують це»*.

- **Ши (勢) – Влада (Позиція):** Влада є самоцінною і не залежить від особистих чеснот правителя. Головне – це **позиція на троні**, яка дає право застосовувати силу.

Легізм досяг свого піку, коли його принципи були прийняті в царстві Цінь і призвели до об'єднання Китаю у 221 році до н.е. під керівництвом Цінь Ши Хуанді. Це був час, коли: *«Закон і порядок були суворими і невблаганними, і не було місця для особистої милості чи старих традицій»* (згадка про правління Цінь у історичних хроніках).

Однак ця **легальність**, зведена до абсолюту, виявилася нежиттєздатною. Жорстокість і нелюдність системи призвели до швидкого краху імперії Цінь

вже через 15 років. Історія засвідчила, що надмірно жорстокий закон без моралі та згоди народу не може існувати довго.

Ідея про те, що закон має бути обов'язковим, сформувала поняття **легальності**, тобто формальної законності. Термін походить від латинського *lex*. Проте в сучасній політології виділяється ширше поняття:

- **Легальність (Законність)** – це суто юридичне поняття, що означає відповідність букві закону. Воно функціонує у сфері **формального права**.
- **Легітимність (Визнання):** Це **правова і моральна основа** влади, її прийняття, ґрунтоване на **довірі** народу. Макс Вебер визначав це поняття так: *«Легітимність – це віра у справедливість існуючого порядку»*.

Таким чином, легізм показує, як влада може бути **легальною** (повністю заснованою на законі), але при цьому позбавленою **легітимності** (віри народу у справедливість цього порядку).

Сьогодні російська пропаганда, намагаючись дискредитувати українську владу, експлуатує саме цю різницю. Вона не може оскаржити **легальність** повноважень президента під час воєнного стану (що чітко прописано в Конституції) однак, намагається підірвати **легітимність** – *«віру у справедливість існуючого порядку»* – закликаючи до сумнівів і недовіри.

Висновок. Дослідження філософії легізму вчить нас: **закон – це могутній інструмент, але він не може замінити етику і суспільну згоду**. Сучасна філософія вимагає гармонії між **Легальністю** (дотриманням закону) та **Легітимністю** (добровільним прийняттям і довірою). Розуміння цієї відмінності – між **Фа** (Закон заради контролю) та **Легітимністю** (Закон заради довіри) – є нашим найважливішим інтелектуальним інструментом для захисту демократичних цінностей і протистояння маніпуляціям.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Господарство і суспільство (Wirtschaft und Gesellschaft). *Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. К., 1998. С. 67-82.

2. Хан Фей-ци (Han Fei Zi). *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%B0%D0%BD_%D0%A4%D0%B5%D0%B9%D0%B7%D1%96
3. Шан Цзюнь Шу (Книга Володаря області Шан). *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D1%8F_%D0%A8%D0%B0%D0%BD

Єсипчук Наталія,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: асистент *Шикурава Н. М.*

МЕХАНІЗМИ ТА ФАКТОРИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБИСТОСТІ

Психологічна безпека охоплює сукупність дій і стратегій, які людина застосовує для захисту власного психічного стану, збереження емоційної рівноваги та адекватного сприйняття реальності. Вона виступає необхідною умовою для подолання життєвих труднощів, ефективного саморозвитку та реалізації творчого потенціалу в умовах відкритого соціального середовища.

Одне з найпоширеніших і показових визначень поняття **психологічної безпеки** формулюється так: *«Психологічна безпека – це напрям психологічної науки, що вивчає психологічні чинники, які можуть призводити до нещасних випадків у процесі праці чи інших видів діяльності, а також розробляє методи застосування психологічних знань для підвищення рівня безпеки в цих сферах»*. Це тлумачення, як і його уточнюючі інтерпретації, є частовживаним в зарубіжній науковій літературі й навчальних посібниках, присвячених безпеці життєдіяльності. Водночас слід зазначити, що у цьому підході психологія виступає радше **інструментом для розв’язання завдань суміжних галузей**, ніж

самостійною наукою, яка формує власні теоретичні засади й методологію дослідження феномену безпеки [3, с. 95].

Захист психологічної безпеки людини передбачає комплекс дій, які вона здійснює самостійно для збереження психічної стійкості, підтримки емоційної рівноваги, психічного здоров'я та формування здорових моделей мислення й поведінки.

Психологічна безпека особистості визначається взаємодією зовнішніх і внутрішніх факторів, які мають свій власний рівень впливу. До зовнішніх відносяться: соціальне оточення, конкретні психологічні впливи та джерела психологічного впливу. Внутрішні чинники, як правило, включають індивідуальні психологічні характеристики та рівень знань особистості [2, с. 30].

Психологічний захист, що забезпечує внутрішню безпеку особистості, являє собою багаторівневу систему індивідуальних, соціально-психологічних та суспільних механізмів. Він гарантує людині відчуття захищеності як активному учаснику соціального життя та підтримує її стійкість до впливу різноманітних зовнішніх і внутрішніх чинників. Прогнозування виникнення психологічної небезпеки для особистості є складним завданням. Поняття безпеки в даному контексті означає відсутність загрози або наявності можливості ефективно протистояти їй, тоді як небезпека визначається як існування та вплив факторів, що дестабілізують, руйнівні або загрозливі.

Поняття «психологічна безпека» зазвичай аналізується в контексті психічного здоров'я та наявності потенційних загроз [2, с. 31].

Механізми розвитку та формування психологічної безпеки особистості залежать від її поведінки у різних ситуаціях. Суб'єктивне сприйняття подій визначає, які дії обирає людина. Наприклад, відчуття загрози чи страху виникає тоді, коли людина сприймає ситуацію як загрозливу та вважає, що не має достатніх ресурсів для її подолання, тобто перебільшує рівень реальної небезпеки. Таким чином, психологічну небезпеку не завжди зумовлює власне загроза.

Психологічна безпека особистості виявляється у її спроможності

адаптуватися, приймати обґрунтовані рішення та розвивати власні якості. Людина з врівноваженим психічним станом усвідомлює можливі ризики, однак водночас довіряє власним силам, щоб не допустити небезпечні ситуації або подолати їх без шкоди для себе чи інших.

Вона сприймає себе як дієздатного учасника, спроможного запобігати небезпеці завдяки цілеспрямованим і ефективним діям, дотримуючись правил безпечної поведінки, і впевнена у наявності внутрішніх ресурсів для цього [2, с. 31].

Коли особистість Володіння достовірною інформацією про потенційну небезпеку та її джерела, значно підвищує здатність особистості підтримувати оптимальний рівень психологічної безпеки. У таких умовах людина може своєчасно оцінити ризики, навчитися адаптуватися до можливих загроз і виробити адекватні та ефективні реакції, що сприяє збереженню емоційного балансу та стабільності психічного стану. Навпаки, у ситуаціях невизначеності або недостатності інформації зростають як психологічні, так і фізичні витрати енергії, підвищується тривалість часу, необхідного для відновлення психічного стану, що ускладнює адаптаційні процеси і може призводити до підвищеної тривожності, емоційної нестійкості та зниження здатності ефективно діяти в умовах стресу.

Основні механізми формування та розвитку психологічної безпеки особистості включають комплекс взаємопов'язаних процесів. Перш за все, це спостереження за безпечною поведінкою авторитетних або соціально значущих людей та наслідування їхніх дій, що дозволяє освоювати соціально прийнятні моделі поведінки. Важливим є процес ідентифікації, який виникає шляхом усвідомлення себе членом соціальної групи та зіставлення власних дій і цінностей з поведінкою інших членів цієї групи. Соціальна оцінка, отримана за прояв бажаної або позитивно сприйнятої поведінки, слугує потужним стимулом для підтримки психологічної безпеки [1, с. 155].

Отже, психологічна безпека особистості формується через специфічне сприйняття навколишньої дійсності, що охоплює усвідомлення соціальних

процесів, подій та міжособистісних взаємин. Зміни у цьому сприйнятті можуть безпосередньо впливати на свідомість, переосмислення власних пріоритетів і визначення життєвих орієнтирів та цілей на майбутнє, стимулюючи розвиток особистості. Це підкреслює, що психологічна безпека є результатом безперервної діяльності когнітивних і оцінних процесів, які дозволяють особистості аналізувати події, прогнозувати наслідки та адаптуватися до змін.

Мотиваційні механізми, базові потреби та вже сформовані соціальні та емоційні взаємини безпосередньо впливають на сприйняття особистості, створюючи стабільну основу для розвитку внутрішньої стійкості. Через усвідомлене оцінювання ситуацій, контроль над власними реакціями та інтеграцію соціального досвіду, психологічна безпека підтримує здатність особистості до саморегуляції, прийняття обґрунтованих рішень та ефективної взаємодії з оточенням. У результаті вона стає динамічною характеристикою, що формується в постійному балансі між внутрішніми потребами, зовнішніми умовами та особистісним потенціалом.

Список використаних джерел

1. Литвинчук А. Психологічна безпека особистості як актуальна проблема сучасної психології. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2021. Вип. 9. С. 154-161.
2. Павленко В. М., Перепелиця М. І. Взаємозв'язок психологічного благополуччя та соціальної ідентичності у студентів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. 2016. № 61. С. 29-32.
3. Цюман Т., Нагула О. Психологічна формула безпеки як концептуальна основа формування навичок безпечної поведінки особистості. *Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка.»* № 35 (1), 2021. С. 94–100.

Загривий Ярослав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА І ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ВИКЛИКАМ ВОЄННОГО ЧАСУ

Вступ. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року стало точкою неповернення для українського суспільства, розділивши життя на «до» і «після». Ця війна, що носить екзистенційний характер, кинула виклик самому існуванню української нації, її культурі та державності. В епіцентрі цих історичних зрушень опинилася українська молодь. Саме молоді люди, які є найбільш динамічною, але водночас і вразливою частиною соціуму, взяли на себе значну частину тягаря протидії агресору – як на фронті, так і в тилу.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю глибокого аналізу трансформаційних процесів, що відбуваються у свідомості молодого покоління. Важливо зрозуміти, як саме молодь адаптується до умов довготривалого стресу, які механізми соціальної згуртованості вона використовує та яким бачить майбутнє держави.

Психоемоційна трансформація. Війна стала потужним стрес-фактором, що запусив складні психологічні процеси у молодіжному середовищі. Першою реакцією на вторгнення став шок. Значна частина студентства до останнього не вірила у можливість великої війни, що посилювало травматичний ефект у перші дні агресії. Домінуючими емоціями стали страх, розгубленість та тривога за життя близьких.

Проте з часом відбулася еволюція емоційного стану. Аналіз джерел дозволяє виявити цікавий феномен, який можна назвати «оптимістичним дисонансом». Згідно з даними соціологічних досліджень, коли молодь запитують про майбутнє України, переважають позитивні емоції: надія, гордість, віра у

перемогу. Але коли йдеться про власне особисте майбутнє, респонденти частіше відчують невизначеність та тривогу. Це свідчить про те, що державницька позиція та віра в ЗСУ стали тими «якорями», які утримують психіку молодих людей від розпаду. Ідентифікація себе з сильною нацією допомагає долати особисті страхи.

Водночас, як вказують у своїх працях А. Жигай та В. Церклевич, тривалий стрес призводить до емоційного виснаження. Молодь вчиться «маскувати» емоції, стає більш закритою. Це захисний механізм, який, однак, потребує уваги з боку психологів, адже накопичення невиражених переживань може призвести до відкладених психологічних наслідків.

Волонтерський фронт. Найбільш дієвим шляхом протидії ворогу для цивільної молоді стала активна діяльність. Бездіяльність породжує страх, тоді як діяльність дає відчуття контролю. За даними звіту «Вплив війни на молодь в Україні» (2024), ми спостерігаємо безпрецедентне зростання громадської активності.

Якщо у 2023 році до волонтерства було залучено 42% молоді, то у 2024 році ця цифра сягнула 51%. Це означає, що кожен другий молодий українець так чи інакше працює на перемогу. Варто виокремити ключові тенденції цього руху:

Головним напрямком залишається допомога Силам оборони. Кількість тих, хто збирає кошти для ЗСУ, зросла з 33% до 40%. Це свідчить про чітке розуміння молоддю того факту, що без сильної армії жодні інші соціальні проекти не мають сенсу. Дослідження фіксують, що найпотужнішим каналом залучення до волонтерства є «сарафанне радіо». 36% молоді прийшли у волонтерство через друзів. Це демонструє високий рівень солідарності та формування міцних соціальних мереж, які не залежать від державних вказівок. Мотивація змінилася з абстрактної на особисту. 50% волонтерів допомагають конкретним людям – знайомим військовим, сусідам, родичам. Війна для молоді перестала бути новиною з телевізора, вона набула конкретних імен та облич.

Геополітична визначеність як ідеологічна зброя. Протидія у війні відбувається не лише на полі бою, а й у світоглядному вимірі. Російська агресія

мала на меті повернути Україну в орбіту «руського міра», але досягла діаметрально протилежного ефекту. Дослідження переконливо доводять: війна завершила процес формування політичної нації серед молоді. Якщо раніше ще могли існувати дискусії щодо позаблоковості, то зараз студентство демонструє абсолютну єдність. Більшість респондентів вважають Альянс єдиною реальною гарантією безпеки від повторення агресії (дослідження Info Sapiens, 2024). Вступ до ЄС розглядається не лише як економічний крок, а як цивілізаційний вибір, що остаточно відриває Україну від радянського минулого. Відсутність серед опитаних прихильників союзів з РФ чи «євразійських» структур свідчить про повну поразку Росії на ідеологічному фронті боротьби за українську молодь.

Проблемні аспекти та виклики відновлення. Попри високий рівень мобілізації, існують системні проблеми, які потребують вирішення для посилення ефективності молодіжного спротиву. Головною проблемою є інституційна слабкість. При високому рівні низового волонтерства, довіра до офіційних організацій залишається низькою. Лише 2% молоді є членами політичних партій або молодіжних рад. Також спостерігається розрив між бажанням та компетентністю. 59% молоді декларують бажання брати участь у відбудові громад, але лише 0,4% мають реальний досвід такої роботи. Молодь хоче відбудувати країну, але часто не знає, як це зробити професійно. Молодь не завжди бачить прозорих механізмів та розчаровується в місцевому самоврядуванні.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що українська молодь гідно прийняла виклик воєнного часу. Шляхи протидії, які обрало студентство, є різноманітними: від прямої допомоги фронту через волонтерство до потужного інформаційного та культурного спротиву.

Війна прискорила політичне дорослішання молоді, сформувавши чіткий запит на європейське майбутнє та безпекові гарантії НАТО. Молодь довела свою суб'єктність і готовність боротися за державу. Тепер завданням суспільства є надати їй інструменти для побудови цієї держави після перемоги.

Список використаних джерел

1. Вплив війни на молодь в Україні: Аналітичний звіт за результатами опитування. Дослідницька агенція Info Sapiens. 2024.
2. Зелена О., Мірчук І. Вплив війни на громадянську позицію та геополітичні настрої студентської молоді в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2022. Випуск 43. С. 265–274.
3. Жигай А. Мовно-психологічний портрет сучасного учня: лінгвоемоційний та особисто-детермінантний виміри. *Лінгвокомп'ютерні дослідження* / за ред. А. Загнітко. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2022. С. 73–78.
4. Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій / за наук. ред. В. Панка, І. Ткачук. Київ: Ніка-Центр, 2021. 118 с.
5. Церклевич В. С. Пріоритетні форми національно-патріотичного виховання студентської молоді. *Збірник наукових праць ХКТЕІ*. 2018. №12. С. 367–378.
6. Діти та війна: навчання технік зцілення / за ред. О. Черненко, М. Лемик, К. Явної. Львів: Інститут психічного здоров'я УКУ, 2015. 98 с.

Захарчук Катерина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Махорін Г.Л.*

АНТОН МАДЕЙСЬКИЙ І ЖИТОМИРСЬКА СТОРІНКА ЙОГО ЖИТТЯ

Напевно абсолютна більшість мешканців Житомира, навіть знавців історії міста, не знає, що тут мешкав геніальний скульптор Антон Мадейський. Про це написано у книзі Геннадія Леонідовича Махоріна «Гімназійний період історії ЖДУ імені Івана Франка» [1]. У Першій чоловічій гімназії м. Житомира навчався Антон Мадейський.

Працюючи над книгою про історію кафедрального костелу св. Софії у Житомирі, Геннадій Махорін віднайшов запис у метричній книзі такого змісту: «16 червня 1871 року віце декан Житомирської кафедри кс. Фелікс Лехавський охрестив доньку відставного поручника Броніслава і Людомири із Байковських законного подружжя Мадейських, яка народилася в Житомирі 15 червня. Дівчинка отримала два імені – Генріка-Броніслава. Хрещеними батьками стали Антоній Мадейський з Оленою Байковською» [1].

У цей час старший брат новонародженої дівчинки Антоній-Францішек Мадейський навчався у Житомирській чоловічій гімназії, якому судилося здобути світову славу скульптора, художника і медальєра. Відомо, що він народився 16 жовтня 1862 року у селі Велика Фосня Волинської губернії. У Житомирі закінчив Першу чоловічу гімназію. Відвідував кафедральний костел св. Софії. 1882 року вступив до Краківської академії мистецтв. 1886 продовжив навчання у Віденській академії, яку закінчив 1893 року. Далі ще навчався у Петербурзькій імператорській академії мистецтв (з 1893 по 1898 рр.). Час від часу вирушав у творчі подорожі в країни Європи. 1898 року переїхав до Риму. Його дім у Римі став справжнім художнім салоном. Був не тільки славетним скульптором, а й талановитим художником і майстерним фотографом. Серед його найвидатніших робіт – бюст Яна Матейка, надгробні композиції у Вавельському соборі, що в Кракові: королеви Ядвіги на замовлення Кароля Лянцкоронського (1902 р.) і короля Владислава III на замовлення кардинала Яна Пузини (1906 р.). 1908 року Антонія Мадейського нагородили Лицарським хрестом і орденом Франца Йосифа. Виявив свій талант Антоній Мадейський і як медальєр. 1925 року він узяв участь у оголошеному конкурсі проектів польських монет. Митець створив образ Полонії – у вигляді жінки у вінку з конюшини на фоні колосся. 1932 року в обіг ввели монети із таким зображення, які використовувалися у Польщі до 1939 року. Помер видатний скульптор у Римі 2 лютого 1939 року. За його заповітом поховали в одній могилі зі своїми друзями-колегами Віктором Бродським і Олександром Геримським.

Список використаних джерел

1. Махорін Г. Л. Гімназійний період історії ЖДУ імені Івана Франка. Житомир: ФОП Гембарський О.П. 2023, 204 с.

Зінченко Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА РОЛЬ ТА ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Українське козацтво виникло у XV–XVI столітті на території Центральної та Південної України, в умовах постійних зовнішніх загроз та політичної нестабільності. Козаки об'єднувалися не лише для захисту земель і віри, але й для створення спільнот із власними правилами, традиціями та моральними цінностями. Важливо, що козацтво стало не просто військовим формуванням – воно виступало носієм української культури, підтримувало освіту, сприяло поширенню писемності та зміцненню національної самосвідомості. Крім того, козацтво було прикладом демократичної організації життя громади, де цінувався голос кожного учасника [1].

Формування козацтва відбувалося під впливом кількох ключових чинників. Соціальною передумовою стала велика кількість селян, які прагнули свободи від кріпацтва та магнатського гніту. Для багатьох людей козацтво ставало не просто способом виживання, а шляхом до соціального піднесення, отримання власних прав та можливості впливати на життя громади. Економічні причини включали потребу захисту торговельних шляхів, степових земель та промислових угідь від нападів кримських татар, турків та інших загарбників [2].

Розвиток українського козацтва відбувався поступово і був тісно пов'язаний із соціально-політичними та економічними умовами того часу. Спершу козаки виникли як вільні воїни на прикордонних землях, які прагнули захисту від нападів кримських татар і турецьких загарбників, а також збереження свободи від феодальної залежності. З часом на території Запоріжжя з'явилася Січ, де козаки мали власні закони, органи самоврядування та військову дисципліну[3].

Також важливим етапом розвитку козацтва стала середина XVII століття під час Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. У цей період козацтво перетворилося на політичну силу, здатну вести дипломатичні переговори, укладати союзи та створити власну автономну державу – Військо Запорозьке. Козаки зміцнювали свої соціальні та військові структури, формували традиції, культуру і звичаї, що закріплювало їхню єдність і силу.

Розвиток українського козацтва також мав великий вплив на культуру та національну свідомість українців. Козацька пісня, література, обряди і моральні цінності виховували вільнолюбство, патріотизм і готовність захищати рідну землю. Козацтво стало не лише військовою, а й соціально-політичною та культурною силою, яка заклала основу для майбутніх демократичних традицій і формування української національної ідентичності [4].

Політична ситуація була нестабільною: влада Речі Посполитої, численні міждержавні конфлікти і постійна загроза з боку сусідніх держав давали козацтву можливість діяти автономно. Не менш важливим був культурний та релігійний фактор – козаки активно захищали православну віру, підтримували місцеву церкву та зберігали народні традиції, що стало фундаментом національної самосвідомості [2].

Перші організовані козацькі загони, відомі як реєстрове козацтво, виникли наприкінці XV–на початку XVI століття. Особливістю їх було поєднання суворої військової дисципліни із принципами колективного управління. Козаки обирали отаманів і кошових, проводили Січові ради, на яких вирішували питання

оборони, ведення військових компаній та внутрішнього життя громади. Така організація давала козацтву автономність і дозволяла ефективно протистояти зовнішнім загрозам, одночасно формуючи внутрішню соціальну структуру, де права та обов'язки були розподілені справедливо [3].

Козаки підтримували розвиток освіти та релігії, сприяли створенню церковних шкіл, зберігали народні звичаї та культурні цінності. Завдяки цьому український народ зберіг національну свідомість навіть у періоди важких зовнішніх впливів. Козацтво об'єднувало людей навколо спільних цілей та цінностей, формуючи почуття єдності та патріотизму, що стало основою для подальшого розвитку української державності [1].

Козаки були символом боротьби за свободу, незалежність та захист рідної землі. Народні пісні, легенди та літературні твори про козацькі подвиги виховували патріотизм і гордість за свій народ. Козацькі республіки, особливо Військо Запорозьке, були прикладом демократичного самоврядування, де важливі рішення приймалися колегіально, а влада обмежувалася колективною волею громади. Цей досвід став одним із перших прикладів народного самоврядування в українській історії. Козацтво допомогло зберегти українську мову, релігію та культурні традиції навіть у складні історичні періоди, коли території України перебували під контролем інших держав [2].

Отже, виникнення та розвиток українського козацтва стали одним із найважливіших етапів історії України. Козацтво не лише забезпечувало захист земель і населення, а й виступало активною політичною силою, здатною впливати на внутрішні та зовнішні процеси. Соціальна організація, демократичні традиції самоврядування та військова дисципліна козацьких громад формували унікальну структуру, що поєднувала свободу, солідарність та відповідальність перед рідною землею. Крім того, козацтво стало важливим чинником формування української національної ідентичності: через свої звичаї, культуру, пісні, літературу і героїчні подвиги козаки виховували почуття патріотизму, гордість за народні традиції та прагнення до свободи. Таким чином, спадщина

українського козацтва залишається ключовим елементом національної пам'яті і культурної самосвідомості.

Список використаних джерел

1. Бачинська О. А., Чухліб Т. В., Щербак В. О. Українське козацтво. Золоті сторінки історії. Київ: Кристал Бук, 2015.
2. Грушевський М. С. Ілюстрована історія України. Київ: Либідь, 2018. 520 с.
3. Смолій В. А. та ін. Історія українського козацтва. Нариси у 2 томах Київ: Києво-Могилянська академія, 2006–2007.
4. Ушанова С. В., Тимофеев В. Я. Українське козацтво: історія сучасного козацького руху. Нарис. Дніпро: Середняк Т.К., 2021.

Кіпер Павло,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету лісового господарства та екології
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

РЕНЕ ДЕКАРТ: «COGITO, ERGO SUM»

Філософія Рене Декарта стала переломним етапом у розвитку європейської думки XVII століття, адже саме він заклав основи раціоналізму та нового підходу до пізнання світу. Його відомий вислів «Cogito, ergo sum» («Мислю, отже, існую») став символом переходу від віри до розуму, від зовнішнього авторитету до внутрішньої впевненості. Цей принцип став не лише доказом існування мислячого «Я», а й фундаментом усієї нової філософії, де головним критерієм істини виступає людський розум і здатність мислити.

Рене Декарт народився 31 березня 1596 року в місті Ла-Е-ан-Турен (зараз місто Декарт), Франція. Він отримав ґрунтову освіту в єзуїтській школі, де вивчав класичну філософію, логіку та математику. Пізніше навчався у

Французькому університеті Університеті Пуатьє), здобувши глибокі знання у природничих науках і праві. Будучи спадкоємцем стародавнього аристократичного роду і вихованим у найкращих традиціях людських чеснот, Декарт розчарувався у світському житті і вів переважно усамітнене життя, займаючись науками [2, с. 172]. Це сформувало у нього недовіру до усього навколишнього, що позначилося на його наукових дослідженнях: Декарт першою умовою вважав заперечення усіх визначень. Французький вчений не довіряв даним людських відчуттів, бо був переконаний в тому, що вони можуть уводити пізнання людини в оману і, таким чином, скривлювати наші знання про світ і про себе.

Насправді ж, як вважав Р. Декарт, точне знання можливе, але на основі розуму. Емпіричний досвід потрібен лише для перевірки умовиводів розуму [3 с. 130]. Таким чином, прагнучи знайти основу для достовірного пізнання, знаючи, що людські відчуття не завжди точні, а думки інших людей можуть бути помилковими, для подолання цього він запропонував метод радикального сумніву, який полягає у відкиданні всього, у чому можна сумніватися. У результаті застосування цього методу він дійшов висновку, що існує безсумнівна істина: сам факт мислення. Навіть якщо сумніваєшся у всьому, процес мислення свідчить про існування суб'єкта. Цей висновок сформулювався у принципі «*Cogito, ergo sum*», який став фундаментом філософської системи Декарта. На його основі він розробив концепцію мислячої та протяжної субстанції, що згодом визначило напрямок раціоналістичної філософії. Саме Декарт – перший із нових філософів – намагався науково обґрунтувати ідею необмеженої внутрішньої могутності [4, с. 30].

Декартова філософія ґрунтується на дуалізмі двох незалежних субстанцій – мислення (*res cogitans*) і матерії (*res extensa*). Декартова філософія починає з чіткого розмежування двох метафізичних начал – духовного, себто мислення і матерії. Дуалізм картезіанства насамперед полягає в тому, що *res cogitans* і *res extensa* розглядаються як незалежні сутності або самостійні субстанції [1, с. 4-6]. Мислення визначається як нематеріальне начало, не підпорядковане законам

фізичного світу, тоді як матерія існує як протяжна, пасивна і рухома субстанція. Людський розум, та й загалом увесь духовний світ, є виявом нематеріального начала, де закони фізичного світу не діють зовсім [1, с. 4-5], така структура дозволяє Декарту обґрунтувати принцип «Cogito, ergo sum», що встановлює мислення як фундамент достовірного пізнання і підкреслює значення внутрішньої могутності людського духу та морального достоїнства особистості.

На основі принципу «Cogito, ergo sum» Декарт розробив свій науковий метод пізнання, спрямований на досягнення достовірного знання. Він наголошував, що мислитель повинен уникати упередженості та приймати за істинне лише те, що є ясным і очевидним для розуму. Для цього Декарт сформулював чотири правила:

1) приймати за істинне лише те, що ясно і зрозуміло розуму, тобто враховувати тільки ті факти та судження, у яких немає сумнівів;

2) розділяти складні явища на простіші частини, щоб детально проаналізувати кожен з них і дійти очевидних висновків;

3) вибудовувати роздуми послідовно – від простого до складного, уважно перевіряючи кожен крок логіки;

4) збирати та систематизувати всі відомості про об'єкт дослідження, щоб нічого не залишилося поза увагою і мати повну картинку предмета.

Цей метод не лише забезпечує точність наукового пізнання, а й демонструє практичну реалізацію його філософської концепції мислення як фундаментальної субстанції. Застосування цих правил показує, як логіка і послідовне мислення здатні привести до істини, незалежно від суб'єктивних оцінок чи упереджень.

Формулюючи показані вище чотири правила наукового методу пізнання, французький мислитель доводив, що їх використання ще не забезпечує правильного осягнення світу. Потрібно ще дотримуватись так званих чотирьох правил моралі, які мають стати невід'ємною складовою методу «правильного спрямування свого розуму»:

- 1) покірно сприймати закони і звичаї країни, де живеш, невідступно дотримуватись релігії, уникати крайностей у реалізації громадянських питань;
- 2) залишатися твердим і рішучим у здійсненні раціональних принципів;
- 3) завжди намагатися перемагати себе, а не долю;
- 4) намагатися вибрати серед занять те, що найбільш прийнятне для тебе [5, с. 163].

Важливо також відзначити психологічні аспекти Декартової філософії. Декарт займався дослідженням природи емоцій та пристрастей людини, що відображено у його «*Traité des passions de l'âme*» (1650). Він вважав, що емоції взаємодіють з інтелектом і волею, формуючи процес прийняття рішень, і що розумова дисципліна дозволяє контролювати пристрасті. Таким чином, Декарт поєднував філософський раціоналізм із психологічним аналізом, закладаючи основу для пізнання внутрішнього світу людини і виявлення закономірностей психічної діяльності. Його підхід демонструє, що наукове мислення та самопізнання є невіддільним від морального вдосконалення особистості.

Отже, принцип «*Cogito, ergo sum*» не лише заклав фундамент раціоналістичної філософії, а й став ключем до наукового та морального пізнання. Розмежування двох субстанцій – мислення і матерії – дозволило Декарту обґрунтувати автономію розуму, підкреслити його центральну роль у пізнанні світу та визначити межі впливу матеріальної природи. Його метод радикального сумніву і чіткі правила мислення продемонструвати, як логіка і розум можуть призвести до достовірних висновків, а психологічні дослідження пристрастей показали взаємозв'язок емоцій і розуму. В цілому, Декарт сформував концепцію людини як суб'єкта, здатного до самопізнання, морального вдосконалення і раціонального осягнення світу. Його ідеї залишаються актуальними, бо вони відкрили дорогу до сучасної науки, психології та філософії, заклавши основу для усвідомлення необмеженої внутрішньої могутності людського духу. Завдяки такому поєднанню метафізики, логіки та психології, Декартова система мислення продовжує залишатися

ключовим орієнтиром для наукового та філософського розвитку сучасної людини.

Список використаних джерел

1. Колесник А. С. «Декарт і Кедворт: Погляди на природу очима метафізиків», наукові записки, 2000. С 4 – 6, URL: <https://surl.li/xtftfl> (Дата звернення: 09.11.2025).
2. Кремень В.Г. Філософія: мислителі, ідеї, концепції: Підручник / В.Г. Кремень, В.В. Ільїн. Київ: Книга, 2005. 528 с.
3. Муляр В. І., Філософія: підручник. Житомир: Вид. ПП «Рута», 2025. 400 с.
4. Репатій С., Палій А. «Психологічні ідеї М. Гроta в контексті життя і діяльності Декарта», Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки 2023. Випуск 16. С. 28–32. DOI: <https://doi.org/10.30970/PS.2023.16.4> (Дата звернення: 09.11.2025).
5. Філософія. Підручник / За загальною редакцією Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибалка В.К. Харків: Консум, 2000. 672 с.

Комнацький Олег,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент *Захаріна О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ СОЦІАЛЬНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РІВЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ

Сучасні події в Україні стимулюють науковців до глибшого аналізу проблеми соціально-психологічної напруженості як складного й багатовимірного явища, що виступає одним із ключових чинників виникнення

кризових ситуацій, які впливають як на окрему особистість, так і на суспільство загалом. Для індивіда соціальна напруженість проявляється у частих відчуттях невдач, зниженій упевненості в собі, негативному ставленні до власної особистості, втраті контролю над подіями, почутті безпорадності та схильності до песимістичних прогнозів щодо майбутнього. Емоційна напруженість при цьому розглядається як складний психологічний феномен, що може проявлятися як стабільна особистісна характеристика, тимчасовий емоційний стан або як специфічна ознака певного виду діяльності.

Разом із тим, занадто перебільшені стани психологічної напруженості потребують застосування спеціальних методів саморегуляції, опанування яких дає змогу людині мобілізувати власні внутрішні ресурси для подолання негативних емоційних станів. Проявом напруженості, зазвичай, є підвищена тривожність, дратівливість, відчуття паніки або страху, проте водночас вона здатна виконувати й конструктивну функцію – активізувати внутрішні резерви особистості, сприяти ефективнішій адаптації до складних умов і формуванню продуманої стратегії поведінки.

На сучасному етапі психологічне благополуччя особистості розглядається у контексті воєнних подій як фактор, що зазнає значного впливу через постійну травматизацію та негативні зміни у системі ціннісних орієнтацій, життєвих перспектив, міжособистісних стосунків і самосприйняття. Воєнні дії руйнують базове відчуття безпеки, стабільності та захищеності, що, у свою чергу, спричиняє глибокі трансформації у процесах самореалізації, життєдіяльності та формуванні особистісного життєвого шляху [2, 47].

У своїх працях, присвячених вивченню шляхів підвищення психологічного благополуччя людей, які пережили травматичні події, Т. Титаренко визначає його як усвідомлення особистістю власної спроможності до відповідальних і цілеспрямованих змін у житті. Це усвідомлення формується на основі досвіду подолання складних і непередбачуваних обставин. Науковиця підкреслює, що психологічне благополуччя також передбачає готовність виходити за межі звичної зони комфорту, проявляти гнучкість мислення,

переосмислювати життєві цінності та адаптовувати власні цілі й плани до нових соціальних реалій і викликів [1].

У сучасних умовах воєнних дій науковці підкреслюють складний і багатовимірний характер впливу цих подій на психологічне благополуччя людини. З одного боку, війна чинить потужний деструктивний тиск на психіку: вона породжує хронічний стрес, почуття страху, соціальну ізоляцію, емоційне виснаження, фрустрацію через неможливість вирішення життєвих проблем, а також провокує міжособистісні конфлікти. Сукупність цих факторів знижує рівень психологічної стійкості, підриває емоційний баланс та негативно впливає на загальний стан психічного здоров'я [3, с. 15].

Однак, як зазначають А. Нижник, І. Грушук і М. Шугай, психологічне благополуччя може виступати важливим внутрішнім ресурсом особистості, який допомагає людині адаптуватися до складних життєвих умов, ефективно долати стресові ситуації та знаходити конструктивні способи переживання травматичного досвіду, зокрема досвіду війни [1].

Попри те, що не все населення країни безпосередньо залучене до бойових дій, значна частина людей зазнає впливу стресу, головним чином через постійний потік негативної інформації у засобах масової комунікації. Науковці виділяють два основні чинники такого деструктивного впливу:

- вплив негативних емоцій. Ознайомлення з інформацією у ЗМІ часто провокує сильні негативні емоційні реакції, через що психіка починає надмірно використовувати захисні механізми. Їхня функція полягає у запобіганні потрапляння психотравматичної інформації до свідомості шляхом ігнорування, спотворення або викривлення реальності;

- маніпуляція. Маніпулятивний вплив є одним із ключових ризиків, тому важливо організовувати заходи, спрямовані на його запобігання та забезпечення інформаційно-психологічної безпеки. Як зазначають М. Присяжнюк, В. Петрик та Л. Компанцева, захист інформаційно-психологічної сфери людини передбачає охорону її психологічного благополуччя та підтримку такого інформаційного середовища, яке сприяє гармонійному розвитку особистості [2, с. 52].

Спосіб, у який людина змінює своє психологічне сприйняття часу та переформатовує власний простір, визначає її самосприйняття і саморозуміння. За складних обставин сьогодення відбувається трансформація самоідентифікації особистості та її Я-концепції. Іноді людина стикається з труднощами у визначенні того, ким вона є зараз, чого прагне та на що спроможна. Саме виклики та складні ситуації, які пережила людина, і, не зважаючи на які, знайшла сили для переосмислення власного досвіду, забезпечують вищу оцінку нею власної цілісності, гармонійності та внутрішньої збалансованості [3, с. 17].

Вивчаючи закордонні дослідження проблем психологічного благополуччя особистості в умовах екстремальних життєвих ситуацій, можна зазначити, що специфіка таких умов висуває особливі вимоги до людини. Під тривалим впливом екстремального середовища відбувається поступова мобілізація життєвих ресурсів та формування ефективних стратегій поведінки. Дослідження свідчать, що екстремальні ситуації сприяють розвитку особистісного зростання, активізації всіх систем організму, опануванню власних можливостей та позитивним змінам у поведінці. Водночас наголошується на важливості спрямування особистості на подолання труднощів, активної взаємодії із соціумом та наявності певних позитивних рис характеру.

Обстежувані зазначають, що в умовах війни вони стали більше цінувати життя та відчувати вдячність, що позначилося на взаємодії з оточуючими. Війна постала як винаціальний етап у житті, який стимулював дорослішання, підвищення соціальної незалежності та самостійності, покращення комунікації з близькими та оточенням, зростання задоволеності сімейними стосунками, формування більш позитивного погляду на життя та формування здатності розрізняти головне та другорядне.

Складні життєві обставини, які переживає особистість, сприяють глибшій цінності життя та дрібних радощів повсякденності, допомагають усвідомити важливість життєвих цінностей і власної ролі у світі, а також формують плани на майбутнє. Рефлексія над пережитим досвідом, усвідомлене пояснення та його

переосмислення ведуть до внутрішньої гармонії, посттравматичного зростання та психологічного благополуччя [3, с. 20].

Отже, умови соціально-психологічної напруженості зазвичай негативно впливають на людину у всіх сферах її життя та діяльності. Водночас психологічне благополуччя виступає як важливий особистісний ресурс, що допомагає адаптуватися до нових обставин, подолати складні ситуації та зберігати віру у власні здібності. Особи з високим рівнем психологічного благополуччя утверджують власну самостійність, незалежність, здатність до визначення життєвих перспектив та впевнено долають перешкоди, не втрачаючи віри у власні сили. Аналіз джерел зарубіжних та вітчизняних науковців і результатів емпіричних досліджень дали змогу визначити ключові чинники, що сприяють формуванню психологічного благополуччя особистості в умовах соціальної напруженості. До них належать: розвиток самостійності; прийняття та усвідомлення власних травматичних переживань; підвищення самоефективності й прагнення до саморозвитку; готовність надавати підтримку іншим і приймати її від оточення; а також вироблення відповідального ставлення до власного життя і його подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Директоренко Л. О., Шаповал І. М. Дослідження суб'єктивного благополуччя особистості в умовах війни. *IX міжнародна науково-практична конференція "Research of young scientists: from idea generation to project implementation"*. October 28-30, 2024, Lyon, France.
2. Кашлюк Ю. І. Психологічне здоров'я і психологічне благополуччя особистості як складові задоволеності життям. *Психологічний часопис*. 2017. № 3 (7). С. 47–58.
3. Левенець Н. В. Екзистенційні чинники суб'єктивного благополуччя у студентської молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Психологія»*. Випуск 70. 2021. С. 15–21.

Копчук Андрій,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ДЕМОКРИТ ТА ЙОГО ВПЛИВ У СУЧАСНОСТІ

Ім'я Демокріта Абдерського, давньогрецького філософа, що жив близько 460-370 років до нашої ери, є символом інтелектуального передбачення. Його ідеї, закладені понад дві тисячі років тому, не просто залишаються актуальними, а становлять фундамент сучасної наукової картини світу та філософського мислення.

Головна заслуга Демокріта, що зробила його безсмертним, – це атомістична гіпотеза. Він стверджував, що вся матерія складається з найдрібніших, невидимих і неподільних частинок, які він назвав атомами (від грецького *ἄτομος* – неподільний). Ці атоми вічно рухаються у порожнечі, стикаються, зчіплюються і роз'єднуються, утворюючи все різноманіття Всесвіту. Ця концепція була радикальною для свого часу, але є дивовижною за своєю передбачуваністю.

Уявіть собі, як Демокрит, не маючи мікроскопа, зміг уявити світ, що складається з таких елементарних частинок. Так міг би виглядати Демокрит, занурений у роздуми про невидимі атоми, що складають світ навколо нас.

Науково-Теоретичний Вплив: Спадщина Атомізму. Сьогодні ми знаємо, що атоми справді існують, і хоча вони виявилися не «неподільними» у буквальному сенсі адже складаються з субатомних частинок, сама ідея дискретності матерії її переривчастості, будови з окремих елементів є прямим продовженням його вчення. Сучасне уявлення про атом, який складається з ядра та електронів, є прямим нащадком гіпотези Демокріта.

Демокрит також наполягав на існуванні порожнечі простору без матерії, необхідного для руху атомів. Ця ідея, спочатку відкинута Аристотелем, була

відроджена у XVII столітті і стала абсолютно ключовою для розвитку сучасної фізики, зокрема у вивченні вакууму. Його механістичний світогляд, що пояснював усі явища природними причинами, без втручання божественних сил, заклав основи для наукового методу та матеріалізму як основи сучасного наукового мислення.

Філософський та Світоглядний Вплив: Мудрість Епох. Вплив Демокріта не обмежується лише фізикою. Він є однією з ключових фігур в історії філософського матеріалізму. Його ідея, що існує лише матерія та рух, вплинула на багатьох мислителів, які формували раціоналістичне бачення світу.

У своїй теорії пізнання Демокріт розрізняв темне чуттєве, суб'єктивне та "світле" раціональне, істинне знання. Це раннє розуміння відмінності між тим, що ми сприймаємо, і тим, що існує насправді, є фундаментальним для сучасної епістемології (теорії пізнання) та наукового підходу, який прагне об'єктивності, долаючи ілюзії сприйняття.

Алегорія пізнання: розум світле знання проникає крізь покрови чуттєвого досвіду (темне знання), щоб досягнути істину.

Не менш важливою є його етика. Демокріт прагнув до ейтимії внутрішнього спокою, незворушності та гармонії душі. Цей ідеал став прямим джерелом для філософії Епікура і опосередковано вплинув на стоїків. У сучасному світі, де панує стрес і постійна зміна, ідеї про психологічне благополуччя, раціональне ставлення до труднощів та пошук внутрішнього спокою глибоко перегукуються з мудрістю «сміючогося філософа» з Абдер.

Символічне зображення «ейтимії» – внутрішнього спокою та гармонії, якої прагнув Демокріт.

Демокріт – це не просто ім'я з підручника історії. Це мислитель, чий сміливі гіпотези про природу реальності лягли в основу сучасної наукової парадигми, а його етичні принципи продовжують надихати на пошук внутрішньої гармонії.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.М., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. К., 1996.

Корнійчук Назарій,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету історії, права та публічного управління,
Житомирського державного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Гарбар Л. В.*

ЛЕГІТИМНІСТЬ ВЛАДИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність проблеми легітимності влади в Україні визначається її прямим впливом на політичну стабільність, ефективність державного управління та перспективи демократичного розвитку. В умовах постійних суспільно-політичних трансформацій легітимність влади стає не лише формальною, а й ціннісною категорією, що потребує комплексного забезпечення. Проблема легітимності влади є актуальною не лише для України, а й для багатьох країн світу. У добу глобалізації та інформаційного суспільства легітимність дедалі більше залежить від відкритості, комунікації та відповідності влади суспільним очікуванням. Легітимність влади є фундаментом функціонування будь-якої держави. Вона визначає рівень довіри громадян до інститутів влади та забезпечує політичну стабільність. Без легітимності навіть формально сильні інститути залишаються вразливими до криз.

В Україні проблема легітимності влади особливо актуальна через історичний спадок радянської моделі управління, яка ґрунтувалася на примусі. Перехід до демократичної системи супроводжувався пошуком нових джерел легітимності, що не завжди були ефективними. Хоч вибори й залишаються основним джерелом легітимності, вони не забезпечують повної довіри суспільства. Фальсифікації, корупція та низька ефективність влади підривають їхню роль. Це підтверджують події Помаранчевої революції (2004) та Революції Гідності (2013–2014), які показали реакцію суспільства на кризу легітимності.

Легітимність влади – це не просто формальне визнання правомочності керувати, а глибока соціально-політична проблема, що визначає стабільність і

ефективність держави. Вона залежить від довіри громадян, історичних умов, політичної культури та якості управління. Легітимність – це визнання громадянами правомочності влади здійснювати управління. Вона базується на довірі, законності, моральному авторитеті та ефективності. Ще Макс Вебер досліджуючи проблему легітимності влади виокремив такі її класичні типи:

- традиційну – влада сприймається як природна через звичаї;
- харизматичну – базується на особистих якостях лідера;
- раціонально-легальну – спирається на закони та процедури [3].

Дослідник визначав їх як «ідеальні типи», тобто теоретичні конструкції, що слугують аналітичними інструментами для дослідження політичних систем. Проте в реальному політичному житті ці типи не існують у чистому вигляді, а функціонують у різних комбінаціях, залежно від історичних, культурних та соціальних умов. Традиційна легітимність ґрунтується на звичаях, традиціях та історично усталених формах владарювання. Харизматична легітимність спирається на виняткові особисті якості лідера, його здатність мобілізувати та надихати суспільство. Раціонально-легальна легітимність базується на правових нормах, інституційних процедурах та формалізованих механізмах управління [2].

Період початку 1990-х років в Україні характеризувався глибокими суспільно-політичними змінами, що стали наслідком розпаду радянської системи та становлення незалежної держави. Ці процеси зумовили трансформацію політики, методів та технологій легітимації влади. Криза легітимності виникає, коли громадяни не довіряють владі, навіть якщо вона формально законна. Серед викликів, які впливають на легітимність вітчизняної влади в сучасних умовах можемо виокремити корупцію й неефективність управління, які знижують довіру до інститутів; європейську інтеграцію, що висуває вимоги до верховенства права та прозорості влади; зростаючу громадянську активність й очікування суспільством не лише формальних процедур, а й ціннісної відповідності політики; делегітимація – процес втрати

довіри, який може призвести до протестів, революцій або політичної нестабільності.

У політичних системах завжди присутні кілька типів легітимності одночасно, проте один із них може домінувати. Наприклад, у періоди революційних змін харизматична легітимність лідерів часто виходить на перший план, тоді як у стабільних демократичних державах переважає раціонально-легальна модель. Традиційна ж легітимність зберігає значення у суспільствах із сильними історичними та культурними традиціями. Відтак, аналіз легітимності влади потребує врахування не лише теоретичних моделей, а й їхньої практичної взаємодії. Саме комбінація різних типів легітимності визначає реальний характер політичного панування та ступінь довіри суспільства до влади.

Українське державотворення після 1991 року демонструє кілька умовних легітимаційних періодів, у яких домінували різні джерела легітимності влади – від радянського примусу до виборчої моделі та ціннісної легітимності, що проявилася під час Помаранчевої революції та Революції Гідності. Пропонуємо детальніше розглянути зазначені періоди.

Початок 1990-х років (спадок радянської моделі) – легітимність влади ґрунтувалася переважно на примусі та адміністративному контролі, успадкованих від радянської системи. Аналізуючи особливості зазначеного періоду Є. Цокур зауважував на тому, що відсутність нової моделі легітимації створила кризу довіри між суспільством і державою [5]. Свідченням зазначеного є тогочасні події й процеси формування влади. Після здобуття незалежності Україна успадкувала значну частину радянських управлінських практик. Легітимність влади на початковому етапі ґрунтувалася на традиційних механізмах (звичаях та інституційних формах), що залишилися від СРСР. Водночас почали формуватися елементи раціонально-легальної легітимності через запровадження виборів та конституційних процедур, хоча вони ще не забезпечували повної довіри суспільства.

Кінець 1990-х – початок 2000-х (виборча модель) – основним джерелом легітимності були вибори, що відповідало загальноприйнятій демократичній

практиці. Проте виборча модель мала лише формалізований характер і не забезпечувала глибокої довіри суспільства [6]. Криза виборчої моделі легітимності, спричинена масовими фальсифікаціями, актуалізувала потребу у нових джерелах довіри. У цей період харизматична легітимність відіграла ключову роль і суспільство мобілізувалося навколо лідерів опозиції, які уособлювали прагнення до демократичних змін. Саме харизма та авторитет цих лідерів стали рушійною силою протестів. Накопичення протестного потенціалу в зазначений період призвело до кризи легітимності, кульмінацією якої стала Помаранчева революція [4].

Помаранчева революція (2004) – результат реакції суспільства на масові фальсифікації виборів президента України. Тогочасні події засвідчили неспроможність старих методів легітимації та актуалізували потребу у демократичних процедурах і громадянській участі [4]. У період президентства Віктора Януковича формально зберігалася раціонально-легальна модель легітимності через вибори та інститути. Проте системна корупція, узурпація влади та відхід від демократичних стандартів призвели до делегітимації влади. Авторитарні практики підривали довіру суспільства, що стало передумовою Євромайдану.

2010–2014 роки – криза авторитарної легітимності (Євромайдан). В окреслений період легітимність влади була підірвана корупцією та авторитарними практиками. Реакція громадськості на тогочасні події призвела до нових суперечностей. Євромайдан став вимогою не лише процедурної, а й ціннісної легітимності, орієнтованої на європейські стандарти [7]. Євромайдан став прикладом поєднання харизматичної легітимності лідерів протесту та ціннісної легітимності, орієнтованої на європейські стандарти, верховенство права та боротьбу з корупцією. Суспільство вимагало не лише процедурної чесності, а й відповідності влади ціннісним орієнтирам.

Після 2014 року – пошук комплексної моделі. Легітимація влади поєднує виборчу, інституційну та ціннісну складові, а акцент робиться на верховенстві права, прозорості, антикорупційних механізмах та європейській інтеграції [7]. Зазначений етап характеризується поєднанням раціонально-легальної

легітимності (вибори, інститути), харизматичної (роль окремих лідерів у кризових ситуаціях) та ціннісної (орієнтація на європейську інтеграцію, демократичні стандарти).

В Україні легітимність влади часто залежить не лише від виборів, а й від реальної здатності вирішувати проблеми. Свідченням зазначеного є майдани (приклад делегітимації влади, в результаті якої формально обрані лідери втрачають підтримку народу). Війна та зовнішні загрози також впливають на легітимність, оскільки влада може не лише отримати підтримку через мобілізацію, а й втратити її через помилки в управлінні [1]. Легітимність влади дедалі більше залежить від ефективності управління, прозорості та відповідності суспільним очікуванням.

Легітимаційні періоди в Україні мають умовні хронологічні межі, визначені на основі аналізу політичної практики та наукових досліджень. Кожен етап характеризувався домінуванням певного джерела легітимності (примус, вибори, цінності) та відповідних моделей легітимації влади. Еволюція українського державотворення демонструє поступовий перехід від формальної легітимності до комплексної моделі, що включає демократичні інститути, громадянську участь та ціннісні орієнтири. Хронологічну зміну джерел легітимності влади в Україні від 1991 року до сьогодні можна узагальнити і відобразити такі її етапи:

I – 1991–1998 – спадок радянської моделі, за якої легітимність ґрунтувалася на примусі та адміністративному контролі.

II – 1999–2003 – вибори стали основним джерелом легітимності, але мали формалізований характер.

III – 2004–2010 – демократичні процедури та громадянська участь після Помаранчевої революції.

IV – 2010–2014 – авторитарна модель влади, що призвела до кризи легітимності та Євромайдану.

V – 2014–2025 – комплексна модель, яка поєднує вибори, інституційну ефективність та ціннісні орієнтири (європейська інтеграція, верховенство права, антикорупційні механізми).

Узагальнюючи зазначене, маємо можливість простежити, як змінювалися джерела легітимності влади в Україні, і які характерні риси та виклики мав кожен період її становлення. Український досвід підтверджує тезу М. Вебера про те, що «ідеальні типи» легітимності не існують у чистому вигляді. У різні періоди розвитку держави домінували різні моделі – від традиційної та раціонально-легальної у 1990-х до харизматичної та ціннісної під час революційних змін. Сучасна політична система України функціонує на основі комплексної легітимації, що поєднує інституційні, харизматичні та ціннісні джерела довіри.

Список використаних джерел

1. Каращук А.М., Каращук М.Г. Легітимність державної влади в сучасній Україні. *Політологічний вісник*. 2024. Issue 93. С. 124-137. URL: <https://www.zpv.knu.ua/index.php/pb/article/view/259> (дата звернення 25.10.2025).
2. Макс Вебер "Типи панування". Хрестоматія для лінивих. URL: <https://anthologyforthelazy.webnode.com.ua/l/maks-veber-tipi-panuvannya/> (дата звернення 20.10.2025).
3. Макс Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К., 1998. 534 с. URL: <http://litopys.org.ua/weber/wbs.htm> (дата звернення 20.10.2025).
4. Новакова О. «Помаранчева революція» як криза легітимності владної еліти. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 29-37. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/novakova_pomarancheva.pdf (дата звернення 23.10.2025).
5. Цокур Є.Г. Легітимність влади в Україні від здобуття незалежності до сьогодення: особливості, джерела та технології. *Гілея*. 2009. Випуск 27. С. 352-359. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=42> (дата звернення 22.10.2025).
6. Цокур Є.Г. Проблеми легітимності політичної влади сучасної України. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2009. Випуск 27. С. 352-359. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/tsokur_problemy.pdf (дата звернення 23.10.2025).

7. Чебелюк О. Євромайдан. Передумови і початок. Цифровий архів майдану 2013-14. URL: <https://digitalmaidan.org/history/euromaidan-peredumovy-i-pochatok> (дата звернення 25.10.2025).

Корнієвський Владислав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

КОНФУЦІЙ: СТРИЖНЕВІ ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ

Конфуцій Конфуцій (або Кун Фу-цзи) – це не просто ім'я в підручнику, а, мабуть, найвпливовіша постать у всій китайській цивілізації. Він жив у VI–V століттях до нашої ери в державі Лу. Це епоха, яку історики називають періодом «Весен і Осеней», хоча насправді це був час постійних війн, інтриг та занепаду моралі. Цей хаос змусив Конфуція присвятити своє життя пошуку відповіді на головне питання: як повернути в суспільство гармонію та порядок? Конфуцій не народився мудрецем він походив із збіднілого знатного роду і всього досягав власною працею. Спочатку він бачив свій шлях у політиці. Він займав різні посади – від наглядача за коморами до міністра правосуддя, намагаючись на практиці втілити свої ідеали чесності та ритуалу. Але реальність виявилася суворою. Правителі того часу більше цікавилися владою та розвагами, ніж мораллю. Його поради ігнорували, а ідеї здавалися наївними або незручними. Розчарувавшись у політиці та зрозумівши, що змінити систему зсередини неможливо, Конфуцій прийняв доленосне рішення. Він полишив державну службу і вирушив у мандри, зрештою обравши зовсім інший шлях – виховання нової людини. Він став першим приватним учителем у Китаї. Його школа була революційною для того часу: Конфуцій приймав учнів не за багатством чи походженням, а за бажанням вчитися. Він казав: «Я не навчаю того, хто не прагне істини». Навколо нього зібралось віддане коло послідовників, які не просто

слухали лекції, а вели з ним діалоги про життя, етику та управління. Будучи мудрою людиною і розуміючи роль філософа в суспільстві, Конфуцій головним своїм завданням вважав пошуки порозуміння людини і влади, приборкання стихійного норову народу і примирення його з імператором [3, 48]. Він був переконаний, що керувати народом за допомогою законів та насильства не результативно. Необхідно сформувати в серці людини сором. А для цього потрібні знання «Дао» [1, с. 55].

Сам Конфуцій не залишив по собі жодної написаної книги. Усе, що ми знаємо про його філософію сьогодні, – це заслуга його учнів. Саме вони дбайливо записали його вислови та бесіди у збірці «Лунь Юй» («Бесіди та судження»). В ній знаходяться головні принципи людського буття. Стрижневим є «Жень»: мистецтво бути Людиною У центрі всього вчення Конфуція стоїть одне коротке слово – «Жень» (гуманність, людяність). Для філософа це було не просто поняттям «доброти», як ми звикли це розуміти сьогодні. Це найвища чеснота, яка визначає, чи справді ми є людьми. Бути «Жень» – це означає бачити в іншій людині себе. Це здатність до глибокого співчуття та поваги, яка не залежить від вигоди чи страху покарання. Конфуцій учив, що людяність починається з малого: з любові до батьків, з поваги до старших, з чесності перед другом. Він вважав, що неможливо побудувати сильну державу, якщо люди не вміють співчувати одне одному на побутовому рівні. Коли ти допомагаєш сусідові, коли ти стримуєш гнів, коли ти чесний навіть тоді, коли ніхто не бачить – ти практикуєш «Жень». Найкраще суть цієї філософії Конфуцій сформулював у своєму золотому правилі етики, яке знає весь світ: «Чого не бажаєш собі, не роби іншим».

Наступним, що виходить з «Жень» є поняття «Цзюнь цзи»: шляхетність. Конфуцій подарував світові ще одну важливу ідею – образ ідеальної людини, яку він називав «Цзюнь цзи» (шляхетний муж). Філософ перевернув усе з ніг на голову. Він заявив: шляхетність – це не блакитна кров і не мішок із золотом. Це стан душі та результат важкої праці над собою. Для Конфуція «Цзюнь цзи» – це людина, яка не пливе за течією, а має міцний внутрішній стрижень. Вона ставить

обов'язок вище за особисту вигоду. У той час, як звичайна, «дріб'язкова» людина думає: «Що я з цього отримаю?», шляхетна людина запитує себе: «Чи правильно це?». Бути «Цзюнь цзи» – це щоденний виклик. Це означає залишатися чесним навіть тоді, коли ніхто не дізнається про твій обман. Це вміння зберігати спокій і гідність, коли навколо панує хаос. Конфуцій казав, що шляхетна людина вимоглива насамперед до себе, тоді як дріб'язкова людина постійно звинувачує інших у своїх бідах. Особливу увагу вчитель приділяв відповідності слів і вчинків. Шляхетна людина соромиться говорити більше, ніж робить. Вона не кидає слів на вітер. Конфуцій вірив, що якби країною керували саме такі люди – мудрі, стримані й справедливі, – то народ тягнувся б до добра так само природно, як трава хилиться під подихом вітру.

Ще одна фундаментальна ідея Конфуція – поняття «Лі» (ритуал, етикет, правила поведінки). Для Конфуція «Лі» було чимось набагато живішим і важливішим. Це правила гри, без яких суспільство перетворюється на натовп, це своєрідний клей суспільства, що перетворює окремих людей в людську спільноту. Конфуцій розумів просту істину: «Лі» – це не тільки пишні державні церемонії, це щоденна поведінка: як ти вітаєшся, як поводишся за столом, як розмовляєш зі старшими, як вшановуєш пам'ять предків. Філософ навчав, що ритуал допомагає нам контролювати емоції. Коли людині сумно або радісно, «Лі» дає їй форму, в яку можна вкласти ці почуття, щоб вони не стали руйнівними. Особливий акцент Конфуцій робив на повазі до старших та ієрархії. Він вважав, що якщо в сім'ї молодші шанують старших, а діти слухають батьків, то і в державі пануватиме порядок. Адже держава – це просто велика сім'я. Таким чином, ритуал Конфуцій сприймав у якості того стандарту поведінки, діяльності і мислення, за допомогою якого будь-яка людина самовдосконалюється, стає кращою. Причому китайський мудрець був переконаний, що ритуали важливі як для звичайних людей, так і для посадових, в тому числі для імператора [3, 49]. Що ж стосується звичайних людей, то правила, тобто ритуали для них так само важливі, як і для правителя. «Учитель сказав: – Якщо правити за допомогою закону, улагоджувати покарання, то народ

остережеться, але не буде знати сорому. Якщо правити на основі чесноти, улагоджувати за ритуалом, народ не тільки усоромиться, але й виразить покірливість» [2, с. 96].

«Виправлення імен»: коли слова мають вагу, коли все потрібно називати своїми словами. Мабуть, це найцікавіша і водночас найгостріша ідея Конфуція. Давньокитайський мислитель помітив корінь усіх бід свого часу: слова втратили свій сенс, а назви перестали відповідати суті. Філософ вважав, що хаос у державі починається не з поганих врожаїв чи війн, а з брехні та невідповідності. Якщо людина називає себе «правителем», але дбає лише про власні розваги, а не про народ, то вона краде це ім'я. Вона – не правитель, а просто людина, що зайняла трон. Якщо батько не виховує і не любить своїх дітей, він не має права називатися «батьком». Конфуцій вивів просту, але геніальну формулу гармонії: «Правитель має бути правителем, підданий – підданим, батько – батьком, а син – сином». Конфуцій попереджав: коли імена «не виправлені», коли слова розходяться з ділом, люди перестають розуміти одне одного. Закони стають порожніми звуками, накази не виконуються, а довіра зникає. Суспільство розсипається, як картковий будинок. Але коли кожен сумлінно виконує ту роль, яку взяв на себе, і відповідає своєму імені, соціальний механізм працює ідеально, без збоїв та конфліктів.

Список використаних джерел

1. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І. Ярошовця. Київ: Знання України, 2006. 1200 с.
2. Муляр В.І. Тема гармонії у філософії Конфуція. *Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць*/ Гол. ред. В. М. Вашкевич. Київ: «Видавництво «Гілея», 2019. Вип. 141 (2). Ч. 2. Філософські науки. С. 96-99.
3. Муляр В.І. Філософія. Підручник. Житомир: Вид. ПП «Рута», 2025. 400 с.

Костюшко Ангеліна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ГІППОКРАТ ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИК ПОНЯТТЯ ПРО ТЕМПЕРАМЕНТ

Однією з найвидатніших постатей у розвитку медицини став Гіппократ (450–370 рр. до н.е.) – лікар у сімнадцятому поколінні, якого вважають «батьком медицини». Він заснував медичну школу на острові Кос, що стала центром формування наукового підходу до лікування. Гіппократ народився в місті Меропіс, розміщеному на острові Кос. Його батько Гераклід походив із роду асклепідів – лікарів, які вели свій рід від міфічного цілителя Асклепія, – і саме він став першим наставником Гіппократа. Проте Гіппократ не обмежився знаннями, отриманими в сім'ї. Після смерті батьків він став мандруючим лікарем, який займався лікуванням людей, зокрема малозабезпечених верств населення. Подорожі різними містами Греції та Малої Азії дали йому змогу набути значний клінічний досвід і сформувати власні погляди на природу хвороб та методи лікування. Накопичені знання він систематизував у своїх працях, частина яких збереглася у відомій «Гіппократовій збірці». Ім'я Гіппократа користувалося великою повагою серед лікарів Еллади та Фессалії, а його ідеї стали фундаментом розвитку наукової медицини [3].

Варто зазначити, що значну увагу видатний вчений зосереджував на просвітницькій діяльності, яка була важливою частиною його роботи як лікаря у професійному та громадянському розумінні. Варто виокремити праці Гіппократа «Про здоровий спосіб життя», «Про страждання», «Про священні хвороби», які написані у популярній формі задля їх розуміння не лише науковцям, але й звичайній людині [4].

Проте головним досягненням Гіппократа вважається формулювання поняття «темперамент» [1], яке викладене у трактаті «Про природу людини». У трактаті «Про природу людини» Гіппократ розглядав людський організм як систему, у якій здоров'я залежить від оптимальної пропорції чотирьох основних «соків» (humoros) – крові, флегми, жовтої та чорної жовчі. Учений вважав, що гармонійне співвідношення цих рідин забезпечує фізичну рівновагу й добрий стан здоров'я, тоді як їхній дисбаланс призводить до розвитку хвороб. На його думку, з чотирьох рідин (крові, слизу, жовтої та чорної жовчі) складається природа тіла, і через них воно або хворіє, або буває здоровим. Найздоровішим воно є тоді, коли ці частини перебувають у належній пропорції у своєму взаємному змішанні – за силою та кількістю – і коли вони найкраще поєднані. Залежно від того, яка з цих рідин переважає, формуються відповідні типи темпераменту.

1. Сангвініки – люди з переважанням крові. Вони активні, емоційні, жваво жестикулюють, легко реагують на події навколо. Порівняно швидко долають невдачі та неприємності, їм притаманна рухливість і життєрадісність.

2. Флегматики – у них більше лімфи (слизу). Це спокійні, повільні та врівноважені люди. Холодний характер цієї рідини робить їх менш емоційними, інертними у поведінці. Вони здебільшого різко не змінюють діяльність, їхні настрої та відчуття стабільні.

3. Меланхоліки – люди з переважанням чорної жовчі. Вони емоційно чутливі, замкнуті, схильні до внутрішніх переживань навіть без серйозних причин. Їхня рухова та мовна активність зазвичай низька, а психічна реактивність висока.

4. Холерики – у них домінує жовта жовч. Це люди енергійні, активні та рішучі, з високим рівнем нервово-психічної активності. Холерики швидко приймають рішення, схильні до лідерства, проте можуть бути імпульсивними, дратівливими та нетерплячими.

Гіппократ зазначав, що ці рідини виробляються різними органами: кров – серцем, жовч – печінкою, слиз – мозком, чорна жовч – селезінкою. Кожна з них виконує певну функцію, зокрема забезпечують певний рівень вологості чи

сухості, регулюють температуру тіла тощо. На думку Гіппократа, у кожному організмі живим першопочатком є природжена теплота, що підтримується пневмою – ефірною речовиною, яка циркулює у судинах. [2]. Таким чином, мислитель намагався пояснити походження хвороб людини.

Будучи тонким спостерігачем, Гіппократ розглядав людину як єдність тілесного і духовного життя, вбачаючи в темпераменті внутрішню гармонію складових частин організму. Чотирьом «сокам» він відводив таку ж роль у житті людини, яку мають у природі основні стихії: вогонь, земля, вода й повітря. Гармонійне поєднання цих стихій створює сприятливий клімат – без засух і повеней, без бур і землетрусів. Так само і в людському тілі: здоров'я (грец. *краса*) виникає при вдалому, рівномірному змішанні «соків», тоді як «дискразія» (порушення цього співвідношення) призводить до відхилень у стані здоров'я [4]. Таким чином Гіппократ вперше систематизував типи темпераменту на основі спостережень за людиною.

На перший погляд, у вченні Гіппократа існує певна суперечність: з одного боку, він наполягав на необхідності індивідуального підходу до людини, стверджуючи, що потрібно лікувати не хворобу, а хворого, а з іншого – запропонував класифікацію темпераментів, відповідно до якої всі люди належать до однієї з чотирьох категорій. Однак ця суперечність є лише видимою. Насправді, Гіппократ не заперечував унікальності кожної особистості, а прагнув знайти закономірності, які допомогли б краще розуміти індивідуальні відмінності між людьми.

Темперамент, у його розумінні, не був жорсткою схемою чи шаблоном, у який потрібно втиснути людину. Навпаки, він розглядав темперамент як узагальнену модель, що допомагає лікареві зрозуміти природні схильності людини – особливості її поведінки, емоційності, реакцій на хворобу чи зовнішні умови. Тобто принцип індивідуалізації не суперечить вченню про темпераменти, а є його продовженням: лікар мав враховувати не лише тип темпераменту, а й інші чинники – вік, стать, спосіб життя, кліматичні умови, спадковість, рівень фізичної активності тощо.

Гіппократ вперше систематизував спостереження за поведінкою людини, створивши концепцію темпераменту, що пов'язує психофізіологічні особливості з балансом чотирьох «соків» організму. Його ідеї підкреслюють індивідуальний підхід до людини: темперамент допомагає зрозуміти природні схильності, але не визначає жорстко поведінку. Праці Гіппократа заклали основи для психології, оскільки вперше показали, що різні типи людей потребують різних підходів і пояснили зв'язок між фізіологією та психікою.

Список використаних джерел

1. Гіппократ – видатний вчений стародавньої Греції. URL: <https://dovidka.biz.ua/gippokrat-vidatniy-vcheniy-starodavnoyi-gretyiy/>
2. Махній М. Історія психологічної думки. URL: <https://surl.lt/bgbsux>
3. Навчально-методичні рекомендації до практичних занять з курсу «Історія медицини». Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів I курсу стоматологічного факультету з історії медицини. Частина 1 / укладачі: Т. В. Чайковська, Є. Я. Костенко. Ужгород, 2023. 45 с. URL: <https://surl.li/gpouyr>
4. Філософія і медицина Стародавнього світу. URL: <https://studfile.net/preview/11388194/page:8/>

Лавринович Богдана,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

БАРОНИ ДЕ ШОДУАРИ: МІЖ ЛЕГЕНДАМИ ПРО СКАРБИ ТА РЕАЛЬНОЮ СПАДЩИНОЮ ЖИТОМИРЩИНИ

У колективній пам'яті житомир'ян ім'я барона Івана Максиміліановича де Шодуара давно обросло легендами. Газетні публікації та інтернет-статті

розповідають про «золото барона», заховані діаманти, таємні підземелля, німців з «Аненербе», які нібито шукали кельтський кубок «Царя царів», – і, звісно, про таємничий дух барона в парку. Такі історії приваблюють романтиків і шукачів пригод, проте відсувають у тінь реальну, набагато цікавішу історію роду де Шодуарів, їх культурну, наукову та меценатську діяльність. Мета мого дослідження – показати, ким насправді були барони де Шодуари, як вони опинилися на Волині, які «скарби» створили й заповіли, і чому справжня цінність цієї родини незрівнянно вища за міфічні золото і коштовності.

Рід де Шодуарів (de Chaudoir) має західноєвропейське коріння, пов'язане з територією Франції та Баварії. Приставка «de» у прізвищі вказує на дворянське походження – «з роду Шодуарів». Засновником російської гілки став Ян Йозеф (Іван-Йосиф) Шодуар – купець першої гільдії, людина значного капіталу. Наприкінці XVIII ст. він переїхав із Баварії до Варшави, збудував там кам'яний будинок, а після поділів Речі Посполитої у 1795 році прийняв російське підданство та переніс центр своїх інтересів на Волинь. У 1804 році Ян Йозеф оселяється в Бердичеві, продовжує торгову діяльність, а 1814 року купує маєток у Житомирському повіті. Того ж року він та його син Станіслав отримують баронський титул від баварського короля; пізніше цей титул затверджується в Російській імперії. Таким чином формується волинська баронська лінія, офіційно вписана до родовідної книги Волинської губернії.

Станіслав де Шодуар, син Яна Йозефа, став однією з ключових фігур роду. Він увійшов в історію як нумізмат, історик, збирач старожитностей, автор фундаментальних праць з історії грошей та стародавніх монет. Без системної університетської кар'єри, але з блискучою освітою й широкими європейськими зв'язками, зібрав у Івниці один із найцікавіших приватних музеїв Європи XIX ст. Створив бібліотеку до 40 тисяч томів, включаючи рукописи, стародруки, автографи, зібрав колекції грецько-римських та руських старожитностей, гравюр, живопису. Частину нумізматичної колекції ще за його життя придбав Ермітаж; інші матеріали потрапили до європейських зібрань. Скарби Станіслава

– це не закопані діаманти, а системно сформовані колекції, які закріпили за Волинню репутацію простору високої культури та науки.

Син Станіслава, Максиміліан де Шодуар (1816–1881), прославився як учений-ентомолог міжнародного рівня. Він спеціалізувався на жуках (Carabidae), видав низку монографій, підтримував контакти з науковими центрами Європи, передав свої колекції Французькій академії наук та провідним музеям, де вони зберігаються й досі.

Іван Максиміліанович де Шодуар (1859–1919) – останній представник роду, найближчий до житомирян у просторі пам'яті. Випускник Ризького політехнічного училища, державний службовець, почесний мировий суддя Житомирського округу, відзначений низкою орденів. Він фінансував: лікарню Червоного Хреста, благодійні товариства, дитячі притулки, освітні проєкти, Товариство заступництва тваринам, музейні ініціативи та дослідників Волині. На схилі над Тетеревом він заклав дендрологічний сад з екзотичними деревами, скульптурами, оранжереями; збудував будинки й окремих палац для сімейного музею та бібліотеки. Саме цей простір став основою сучасного парку культури і відпочинку (колишнього парку імені Гагаріна), який останніми роками дедалі частіше згадують як парк де Шодуара. Ключовий документ – його заповіт 1903 року. Найцінніші твори мистецтва (зокрема барельєф Торвальдсена) він дарує імператриці Марії Федорівні та визначним установам; значні суми віддає на благодійність, а житомирську садибу заповідає місту під навчальний заклад і дитячий парк. Частину капіталу спрямовує на підтримку науки (премії за роботи з математики, фізики, хімії) і захист тварин. Тобто замість «утекти з награваним золотом», Іван де Шодуар юридично оформлює передачу власних «скарбів» – місту, науці, благодійності. Міфи про «золото Діани» виглядають особливо беззмістовно на тлі того, що він демонстративно легалізує і відкриває свої колекції. Після революції й приходу радянської влади маєток та музей були націоналізовані.

У фондах Житомирського обласного краєзнавчого музею збереглася світлина 1914 року, на якій зображений барон Іван Максиміліанович де Шодуар

та його домоправителька і економка Ганна Іванівна Вальд. Хрещениця Івана Максиміліановича Ірина Савенко згодом у своїх спогадах напише, що у їхній сім'ї Ганна Іванівна сприймалася не як економка, а як господиня і дружина барона. Саме Ганна Іванівна, виконуючи бажання барона, у березні 1914 року організувала перепоховання праху усіх його предків у збудований на Лютеранському цвинтарі Житомира сімейний склеп [1]. Сімейні некрополі та частина архітектурної спадщини, на жаль, були знищені або занедбані, що й досі залишається болючою темою для місцевої пам'яті.

«Скарби баронів де Шодуарів», «Легенди про заховане золото» – пізній нашарок, який ігнорує тексти заповіту й документальну історію, підмінює реальні культурні цінності дешевою сенсаційністю, маскує справжні втрати: зруйнований палац, сплюндрований склеп, вирубані дерева, розпорошені колекції. Насправді «скарби Шодуарів» – це колекції монет, гравюр, живопису, старожитностей, які збиралися трьома поколіннями й стали частиною європейської наукової спадщини. Бібліотека до 40 тисяч томів, що живила історичні, філологічні, нумізматичні дослідження. Дендрологічний парк у Житомирі, що досі зберігає екзотичні дерева й планувальну ідею барона. Традиція меценатства і благодійності, спрямована на лікарні, школи, притулки, науку й захист тварин. Ці скарби не треба «відкопувати» – їх потрібно осмислити, дослідити, зберегти й, нарешті, чесно проговорити в публічному просторі. Чому важливо повернути де Шодуарів у історичну пам'ять Житомира? Барони де Шодуари – це не екзотичні «іноземці з золотом», а частина історії Волині, приклад інтеграції місцевого середовища в європейський культурний простір. Їхня біографія демонструє: як приватний капітал може бути спрямований у науку, музеї, освіту, міський простір; як регіональний меценат формує культурне обличчя міста на десятиліття вперед; як ідеологічні практики ХХ ст. здатні знищувати пам'ять про такі постаті – і наскільки важливо цю пам'ять повернути.

Для сучасного Житомира логічними кроками вшанування спадщини роду де Шодуарів могли б бути: збереження й популяризація залишків Шодуарівського парку як історичного ландшафту; реставрація сімейного склепу;

позначення меморіальних місць та створення сталих музейних експозицій про рід; коректне використання їхнього імені в топоніміці та туристичних маршрутах. І головне – пояснення школярам, студентам і туристам простою мовою: справжні скарби баронів де Шодуарів – у книжках, картинах, документах, деревах парку й традиції меценатства, а не в вигаданих підземних сховищах.

Список використаних джерел

1. Барони Шодуари із Житомира та їхні скарби. *Житомир*. URL: <https://zhitomir-online.com/2023/08/18/barony-shoduary-iz-zhytomyra-ta-yikhni-skarby.html>

Доповідь підготовлена за сприяння працівників Житомирського обласного літературного музею.

Лісовська Анастасія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

СМЕРТЬ ХУДОЖНИЦІ АЛЛИ ГОРСЬКОЇ: ПОБУТОВИЙ ЗЛОЧИН ЧИ ПОЛІТИЧНЕ ВБИВСТВО

Алла Олександрівна Горська – талановита мисткиня, монументалістка та одна з найяскравіших представників покоління «шістдесятників». Вона народилася в російськомовній сім'ї, жодним чином не пов'язаній з українською культурою, проте свідомо стала тою, що була покарана за «українськість». Радянська влада та преса трактувала цей випадок виключно як побутовий злочин, позбавлений будь-якого політичного підґрунтя. Офіційна версія стверджувала, що художницю вбив її свекор, Іван Зарецький, через особисту

неприятність, після чого кинувся під потяг. Однак вже в середовищі її родичів та друзів ця версія була категорично відкинута. Однак, зараз маючи доступ до спогадів очевидців того часу та аналіз документів, дедалі впевненіше можна стверджувати про політичний характер вбивства. Ця трагедія перестане бути лише кримінальною справою і стає свідченням методів боротьби радянської влади з тими, хто не погоджується жити за жорсткими правилами комуністичної партії. Метою даної роботи є аналіз обставин загибелі Алли Горської та доведення неспроможності офіційної радянської версії на тлі посилення репресій проти дисидентського руху.

Алла Горська була не просто талановитою художницею та монументалісткою, вона була активною учасницею «Клубу творчої молоді» в Києві, однією з найяскравіших представників шістдесятництва. Горська відкрито протестувала проти арештів української інтелігенції, підписувала листи-протести, матеріально і морально підтримувала родини політв'язнів [1]. Особливо небезпечною для режиму була її участь у розслідуванні масових поховань жертв НКВС у Биківні 1962–1963 рр. разом із Василем Симоненком та Лесем Танюком. [4]. Ця діяльність перетворила її на одну з головних мішеней для КДБ. Її твори, зокрема знищений вітраж «Шевченко. Мати» у Київському університеті (1964 р.), визнавалися ідеологічно ворожими [3]. Горська також була серед підписантів відомого «Листа-протесту 139» (1968 р.) із вимогою припинити незаконні процеси, що посилювало кадебітський тиск і призвело до відкритого стеження та погроз [4].

Восени 1970 року Алла мала забрати швейну машинку «Зінгер» у свого свекра, у Василькові. 27 листопада Іван Зарецький повідомив, що знайомі підготували йому вантажівку на завтра на шосту ранку, адже машинка важка, з ніжним приводом на чавунній станині – без транспорту її не перевезти. Алла пообіцяла прибути ранковим автобусом. Служби КДБ, які встановили прослуховування в помешканні Зарецького і знали про його плани, втрутилися, організувавши вечірку. Того фатального вечора до подружжя прийшла весела компанія з алкоголем. Спілкування затягнулося: дружина Віктора, Алла, пішла

відпочивати опівночі, а сам він продовжив застілля з гостями до другої ночі, частина з яких залишилася переночувати. Вранці 28 листопада Алла Горська покинула будинок сама і зникла. Чоловік та гості прокинулися пізно, об одинадцятій. Коли Алла не з'явилася протягом двох днів, 30 листопада стривожений Віктор Зарецький зателефонував до Василькова, але з'ясував, що вона там не з'являлася. Зарецький негайно поїхав до Василькова, проте батьківський будинок Алли був зачинений. Місцева міліція відмовилася відчиняти його тієї ж ночі, пояснюючи це необхідністю офіційної процедури (поняті, злам) і пізньою годинаю. Майже одночасно, 29 листопада, біля залізничної станції Фастів-2 було знайдено обезголовлене тіло Івана Зарецького [2].

2 грудня 1970 року дільничний інспектор відкрив будинок. Спочатку все виглядало нормально, але правоохоронці згадали про льох. Відчинивши його, міліціонер побачив мертве тіло Алли Горської з ознаками насильницької смерті – ударом сокирою по голові [6]. Офіційне слідство, проведене надзвичайно швидко, дійшло висновку, що свекор убив невістку «з мотивів особистої неприязні», після чого скоїв самогубство, кинувшись під потяг [2]. Ця версія одразу викликала сумніви в оточенні художниці і ось чому:

- Слідство не змогло надати переконливого мотиву “особистої неприязні”.
- Коли Віктор Зарецький запитав у офіцера, чи страждала дружина перед смертю, той відповів: «Убито одним ударом, професійно!». Проте, важко уявити як 69-річний пенсіонер після інфаркту міокарда, маючи стенокардію, який ледь ходив, спираючись на паличку, наніс професійний удар та скинув тіло в льох [6].
- Експертиза тіла Івана Зарецького встановила, що його тіло лежало на рейках горілиць, що є нехарактерним для самогубства і більше нагадувало підкидання тіла [2].

Рішення прокурора Васильківського району про порушення кримінальної справи (3 грудня 1970 р.) та подальші дії слідства, яке ігнорувало ключові факти та швидко закрило справу, лише посилили переконання друзів Горської (Василя

Стуса, Івана Світличного, Євгена Сверстюка) у тому, що це була розправа КДБ, замаскована під побутовий злочин [1]. Вбивство було демонстративно жорстоким, і його мета полягала не лише у фізичному усуненні однієї з найактивніших постатей опору, але й у залякуванні всього дисидентського кола. Це був чіткий сигнал, що режим переходить від «профілактичних бесід» та відносно м'яких покарань (як наприкінці 1960-х) до фізичного знищення. 7 грудня 1970 року похорон Алли Горської перетворився на відкриту маніфестацію протесту, де Євген Сверстюк виголосив свою знамениту промову, яка стала реквіємом і водночас звинуваченням системі.

Отже, провівши аналіз обставин загибелі Алли Горської, за допомогою спогадів очевидців того часу та аналізу документів, можна дійти висновку, що офіційна радянська версія була свідомою фальсифікацією. Це було сплановане політичне вбивство, здійснене спецслужбами з метою терору та придушення українського правозахисного руху.

Список використаних джерел

1. Горська Алла Олександрівна. Вікіпедія. URL: <https://surl.li/hvkzcd>
2. Злочин без строку давності. Вбивство Алли Горської. Український погляд. URL: <https://ukrpohliad.org/national-memory/zlochy-n-bez-stroku-davnosti-vbyvstvo-ally-gors-koyi.html>
3. Історія життя і загибелі художниці-шістдесятниці Алли Горської, яку вбили за «українськість». Переяслав.City. URL: <https://surl.li/shnzes>
4. 45 років тому на Київщині убили художницю і дисидентку Аллу Горську. Громадське радіо. URL: <https://hromadske.radio/news/2015/11/28/45-rokiv-tomu-na-kyyivshchyni-ubyly-hudozhnycyu-i-dysydentku-allu-gorsku>
5. Блог історика: 1970 рік. Убивство Алли Горської. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/blogs/2015/11/151127_blog_history_gorska_dt
6. Життєвий та творчий шлях Алли Горської -шістдесятниці, яка присвятила своє життя відродженню української культури. URL: <https://naurok.com.ua/material-do-uroku-shisdesyatniki-391490.html>

Ляс Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інформаційних технологій, обліку та фінансів
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ФІЛОСОФІЯ ГРОШЕЙ: СИМВОЛ, ЗАСІБ ЧИ МІРА ЦІННОСТІ?

Філософія грошей – це глибокий аналіз того, як логіка грошових відносин формує світогляд і духовність індивіда та суспільства. Вона розглядає гроші не лише як інструмент, а й як фактор, що впливає на цілісність людської свідомості та культурних цінностей. У цьому підході гроші вивчаються як засіб обігу, що сприяє розвитку торгівлі, прискорює обмін товарами і послугами, а також розширює їхній рух. Завдяки цьому виникає нова економічна динаміка, яка підвищує ефективність виробництва та споживання, створюючи умови для інновацій і зростання.

Крім того, гроші розглядаються як мета, що формує державні та міждержавні господарські зв'язки. Вони стають фундаментом для встановлення економічних відносин між країнами, впливаючи на політичну стабільність, соціальну структуру та глобальну інтеграцію, що підкреслює їхню стратегічну роль у сучасному світі.

Ще з давніх часів філософів цікавило питання щодо ролі грошей для буття людини та суспільства. Аристотель пояснював появу грошей розширенням товарної торгівлі. На його думку, винахід грошей змінив мету торгівлі: вона перейшла від простого обміну до «хрематистики» – прагнення до самозростання грошей, які стали головним джерелом багатства. У цьому контексті Аристотель розрізняв два типи обігу грошей. Перший тип – коли гроші слугують лише інструментом обміну, полегшуючи торгівлю і виконуючи роль універсального засобу вимірювання вартості. Другий тип – коли гроші функціонують як грошовий капітал, тобто засіб накопичення та примноження. У такому випадку

гроші перестають бути лише засобом обміну і стають об'єктом інвестицій, спрямованих на збільшення багатства [1].

Фома Аквінський стверджував, що гроші створені для обміну, а їх головна функція – споживання чи витрата, а не накопичення. Таким чином, Фома Аквінський доводив, що отримувати додаткову плату за користування позиченими грошима є несправедливим. Він вважав, крім повернення суми боргу, стягнення відсотків порушує природний принцип використання грошей [5].

Першим європейським дослідником, який поставив гроші в центр філософських розмірковувань, став Г. Зіммель У 1900 році він опублікував роботу «Філософія грошей», присвячену вивченню ролі, природи та сутності грошей, що стало важливим кроком у поєднанні економічної та філософської думки. У своїй роботі Г. Зіммель розглядає гроші одночасно як економічну категорію та як реальний феномен. Головна функція грошей, згідно з поглядами Г. Зіммеля, – це опосередкування економічного обміну [2, с. 224-225].

Володіння грошима як загальноприйнятим засобом обміну робить їх не лише цінністю, а й «мірою всіх речей». Вони відображають безмежність людських дій, слугують стимулом і мотивом різних видів діяльності, як гуманних, так і антигуманних. Гроші здатні заохочувати будь-які зусилля, навіть проти людини, перетворюючи на товар те, що в здоровому суспільстві не підлягає купівлі-продажу. Таким чином, вони одночасно вносять порядок і елементи хаосу в суспільне буття [4].

Гроші справді є цінністю, проте їх реальна вартість могла оцінюватися лише тоді, коли вони існували у вигляді благородних металів – золота і срібла. У цей період були «повноцінними», їхня вартість була матеріальною і однозначною. З переходом до монет і банкнот, які мають лише номінальну вартість, гроші втратили матеріальну основу і стали символами, носіями інформації. Вони перетворилися на умовний засіб обміну, а їхня цілісність визначається довірою, а не фізичною масою.

У епоху електронних грошей і сучасних бухгалтерських систем гроші ще більше віддалилися від конкретності: вони існують лише як цифрові записи і

абстрактні одиниці. Таким чином, гроші стали чистою умовністю, символом, що втратив будь-яку матеріальну сутність [4].

На думку З. Скринник, справжнім «філософським каменем» виявився простий папір. Наголошується, що саме матеріал, з якого виготовляються банкноти, має вирішальне значення, а не їхня номінальна вартість чи юридичний статус. Папір у цьому контексті символізує основу фінансової системи [3, с. 39].

У філософському вимірі гроші розглядаються не лише як економічна категорія, а як складний соціокультурний феномен, що відображає взаємовідносини людини зі світом цінностей. Вони слугують символом довіри та влади, засобом взаємодії та універсальною мірою вартості, охоплюючи як матеріальне, так і духовне. Коли гроші переходять від засобу до самоцілі, їхній справжній сенс втрачається, і вони починають панувати над людиною.

Така трансформація підкреслює небезпеку, коли матеріальна вигода стає головним орієнтиром, а інші аспекти людського існування відходять на другий план. Філософія змушує задуматися, чи можна кількістю виміряти якість і чи втрачає людина духовність у світі, де все має ціну. Це питання підкреслює необхідність зберігати баланс між матеріальними потребами та духовними цінностями, щоб гроші залишалися інструментом, а не метою.

Отже, філософія грошей відкриває перед нами розуміння того, що гроші є не лише економічною категорією, а й важливим соціокультурним явищем. Вони символізують не просто засіб обміни чи міру вартості, а уособлюють людські стосунки, рівень довіри та духовні орієнтири суспільства. Упродовж історії гроші зазнавали трансформацій – від матеріального металу до абстрактних цифрових кодів, що свідчить про розвиток мислення й уявлень про цінність.

Проте водночас зростала і влада грошей над свідомістю людини. Те, що мало бути лише інструментом, часто перетворюється на мету, що спотворює уявлення про справжню сутність щастя та успіху. Гроші можуть бути силою творення або руйнування – усе залежить від того, як людина ними користується. Коли гроші служать розвитку, вони стають символом свободи та

відповідальності, коли ж людина стає їхнім рабом – вони перетворюється на символом духовної залежності.

Це не означає, що потрібно відмовлятися від матеріального, проте необхідно навчитися розумно ним керувати, усвідомлюючи його межі. Справжня цінність грошей полягає не в їх кількості, а в їх здатності служити добру, розвитку особистості та суспільства. Тому головне завдання людини – не підкорятися грошам, а зберігати людяність у світі, де все має свою цінність – матеріальну чи духовну.

Список використаних джерел

1. Економічні погляди Аристотеля. URL: https://stud.com.ua/47023/politekonomiya/ekonomichni_poglyadi_aristotelya (дата звернення: 10.11.2025).
2. Лантінова Г. С. Освітній вимір і культурні смисли філософії грошей. *Вісник ХНПУ імені ГС Сковороди. Серія: Філософія*. 2015. Вип. 44. С. 223–235. URL: <https://share.google/P701SWcg7vvJLDTNj> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Скринник. З. Еволюція онтологічної природи грошей як феномену культури. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософські науки*. 2006. Вип. 9. С. 36–45. URL: http://fs-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/9_2006/6.pdf (дата звернення: 11.11.2025).
4. Філософія грошей. URL: <https://studfile.net/preview/5009752/page:96/> (дата звернення: 10.11.2025).
5. Фома Аквінський, його економічні погляди і вчення про справедливую ціну. URL: https://stud.com.ua/47026/politekonomiya/foma_akvinskiy_yogo_ekonomichni_poglyadi_vchennya_spravedlivu_tsinu (дата звернення: 10.11.2025).

Меленівська Дарина,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
агрономічного факультету
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор філософських наук,
професор *Муляр В.І.*

МІФІЛОГІЯ ДАВНІХ УКРАЇНЦІВ

1. Міф як філософія: світогляд і пізнання світу

Міф – найдавніша форма осмислення дійсності, що передувала виникненню наукового та філософського знання. Філософський словник визначає міф як історично першу світоглядну форму відображення дійсності, в якій художнє, моральне, пізнавальне та практично-перетворююче освоєння світу дані в синкретичній, взаємоопосередкованій єдності [2, с.388]. Для первісних і давніх суспільств міф виступав не лише сукупністю фантастичних уявлень, а цілісною системою світогляду, яка пояснювала походження світу, природу людини та закономірності буття. У цьому сенсі міф можна розглядати як своєрідну протофілософію, що поєднувала уявлення про космос, мораль, пізнання й соціальний порядок у єдину картину світу.

Міфологічне мислення ґрунтується на синкретизмі, тобто нероздільності раціонального, емоційного та образного способів пізнання. На відміну від науки, яка прагне до логічного пояснення явищ, міф осмислює світ через символи, образи та персоніфікацію природних сил. Сонце, вода, вітер або земля постають у вигляді богів і духів, наділених людськими рисами. Така форма пізнання дозволяла людині встановити емоційний і моральний зв'язок із навколишнім світом.

Як протофілософська система, міф виконував функцію пояснення фундаментальних питань буття. Через космогонічні міфи люди намагалися зрозуміти походження світу, через антропогонічні – природу людини, а через есхатологічні – уявлення про смерть і потойбічне життя. Міфологічна картина світу була цілісною й завершеною, у ній не існувало поділу на природне та

надприродне, оскільки всі явища розглядалися як прояви єдиного космічного порядку. Головною рисою міфу є орієнтація на уособлення та одухотворення сил природи, приписування їм людських рис. Такий світогляд відіграв важливу роль в житті людей, оскільки певною мірою гармонізував людське буття в світі, допомагав пояснювати зв'язок минулого, теперішнього і майбутнього, формувати цінності як окремого індивіда, так усього соціуму [1, с. 15].

Особливістю міфу як способу пізнання є його нормативний характер. Міф не лише пояснював світ, а й встановлював правила поведінки, моральні норми та соціальні ролі. Через образи богів, героїв і міфічних істот суспільство закріплювало уявлення про добро і зло, справедливість, обов'язок і відповідальність. Таким чином, міф виконував функцію регулятора суспільного життя, поєднуючи пізнання з етикою.

У світоглядному вимірі міф формувати відчуття єдності людини з природою та космосом. Людина сприймалася не як відокремлений суб'єкт пізнання, а як частина всесвітнього порядку. Це зумовлювало особливий тип ставлення до світу, заснований на повазі до природних сил і усвідомленні залежності людського життя від них. Такий світогляд сприяв гармонійному співіснуванню людини з довкіллям.

З розвитком філософії та науки міфологічний спосіб пізнання поступово втратив своє домінуюче значення, проте не зник повністю. Елементи міфологічного мислення збереглися в культурі, релігії, мистецтві та колективній свідомості. Навіть сучасна філософія звертається до міфу як до джерела символічного мислення та глибинних архетипів.

Отже, міф як форма філософії відіграв важливу роль у становленні світогляду й пізнання світу. Він став першою спробою людини системно осмислити реальність, поєднавши знання, віру та цінності в єдину картину буття. Усвідомлення філософського змісту міфу дає змогу глибше зрозуміти витоки людського мислення та культурного розвитку.

2. Світобудова у міфах: три світи і Світове Дерево

У міфологічних уявленнях давніх українців світ постає як впорядкована та ієрархічна система, у якій кожен елемент має своє місце й функцію. Світобудова відображала прагнення людини осмислити структуру Всесвіту та встановити зв'язок між різними рівнями буття. Центральним елементом цієї картини світу була ідея поділу Всесвіту на три взаємопов'язані світи, які утворювали цілісну космічну модель.

Верхній світ, відомий у міфологічній традиції як Прав, сприймався як сакральний простір богів і вищого космічного закону. Саме тут перебували головні божества, що керували природними стихіями та долею людей. Прав уособлював гармонію, порядок і справедливість, слугуючи зразком ідеального буття. Він був недосяжним для звичайної людини, однак його вплив поширювався на всі інші рівні світу.

Середній світ – Яв – являв собою простір реального життя людей, тварин і рослин. Це був світ щоденного існування, праці та соціальних відносин. У Яві поєднувалися божественні закони та природні сили, що визначали хід людського життя. Саме в цьому світі людина виконувала своє призначення, дотримуючись встановленого космічного порядку й підтримуючи гармонію між небом і землею.

Нижній світ – Нав – ототожнювався з потойбіччям, світом мертвих і духів. Він не завжди мав виключно негативне значення, адже Нав сприймався як невід'ємна частина циклу життя і смерті. Тут перебували душі предків, які могли впливати на світ живих. Уявлення про Нав підкреслювали ідею безперервності буття та зв'язку між поколіннями.

Об'єднувальним символом трисвітньої будови Всесвіту виступало Світове Дерево, яке слугувало віссю світу та поєднувало всі його рівні. Коріння Світового Дерева сягало Наві, стовбур символізував Яв, а крона простягалася до Прави. Через цей образ відображалася ідея єдності космосу та взаємозалежності всіх форм існування. Світове Дерево також символізувало вічне оновлення життя, циклічність часу й безперервний рух буття.

Образ Світового Дерева широко використовувався в народній символіці, зокрема у вишивці, орнаментах і фольклорі. Він уособлював родовід, зв'язок поколінь і сакральний центр світу. Через цей символ давні українці передавали уявлення про космічний порядок і місце людини в ньому.

Отже, уявлення про три світи та Світове Дерево становлять фундамент міфологічної картини світу давніх українців. Вони відображають прагнення до осмислення структури Всесвіту, взаємозв'язку життя і смерті, божественного й земного. Ця світоглядна модель стала важливою складовою духовної культури українського народу та зберегла своє символічне значення донині.

3. Філософія життя і смерті: зв'язок поколінь і потойбіччя

У міфологічному світогляді давніх українців проблема життя і смерті розглядалася не як протиставлення, а як взаємопов'язані етапи єдиного буттєвого процесу. Смерть не сприймалася як остаточний кінець існування, а радше як перехід до іншого рівня буття, що забезпечував безперервність життя роду. Таке розуміння зумовлювало особливе ставлення до потойбічного світу, який розглядався як продовження земного життя в іншій формі.

Центральне місце у філософії життя і смерті посідав культ предків, що був одним із фундаментальних елементів духовної культури давніх українців. Померлі родичі вважалися охоронцями роду, здатними впливати на добробут живих. З цієї причини шанування предків здійснювалося через поминальні обряди, жертвоприношення та дотримання традицій. Зв'язок поколінь сприймався як сакральний обов'язок, порушення якого могло призвести до втрати гармонії між світом живих і потойбіччям.

Потойбічний світ у міфологічних уявленнях українців ототожнювався з Нав'ю – простором, де перебували душі померлих. Нав не мав виключно негативного значення, оскільки розглядався як необхідна частина космічного порядку. Саме тут зберігалася пам'ять роду, а душі предків могли допомагати живим або застерігати їх від помилок. Така концепція потойбіччя підкреслювала циклічність життя й невід'ємний зв'язок минулого, теперішнього та майбутнього.

Філософія життя і смерті в міфологічній традиції також пов'язувалася з природними циклами. Зміна пір року, відмирання і відродження рослинності, коло аграрних робіт слугували символами вічного оновлення життя. Через ці образи людина усвідомлювала власну смертність, але водночас знаходила втіху в ідеї продовження буття через рід і природу.

Особливе значення мало уявлення про моральний вимір життя і смерті. Вірування стверджували, що поведінка людини за життя впливає на її посмертну долю та ставлення предків. Таким чином, міфологічні уявлення виконували етичну функцію, формуючи відповідальне ставлення до власних вчинків і до спільноти.

Отже, філософія життя і смерті в міфології давніх українців ґрунтувалася на ідеї безперервності буття та тісного зв'язку поколінь. Потойбіччя не відокремлювалося від земного світу, а розглядалося як його продовження, що забезпечувало духовну єдність роду. Таке розуміння життя і смерті стало важливим чинником формування світогляду, моральних цінностей і традицій українського народу.

4. Головні боги давніх українців

У міфологічних уявленнях давніх українців пантеон богів відіграв ключову роль у формуванні світогляду та релігійної практики. Боги уособлювали сили природи, суспільні функції та моральні цінності, а їх шанування було тісно пов'язане з господарською діяльністю, передусім із землеробством і скотарством. Через культ богів давні українці намагалися встановити гармонійні відносини з навколишнім світом, забезпечити родючість землі, добробут і захист громади.

Центральне місце в пантеоні посідав Перун – бог грому, блискавки та небесного вогню. Він вважався покровителем воїнів, князівської влади та суспільного порядку. Образ Перуна уособлював силу, мужність і справедливість, а його культ був особливо поширений серед військової верстви. Перун часто виступав гарантом присяг і договорів, що свідчить про його важливу роль у політичному житті давнього суспільства.

Важливим солярним божеством був Дажбог, який у міфологічній традиції асоціювався із сонцем, світлом і життєдайною енергією. Він вважався дарувальником урожаю, достатку й благополуччя, а також символом божественного захисту людей. У народній свідомості Дажбог поставав як доброзичливий бог, що піклується про людство та забезпечує природну рівновагу.

Сварог займав особливе місце серед небесних богів як творець світу й покровитель ремесел, насамперед ковальства. Його образ пов'язувався з небесним вогнем, законом і порядком. Сварог уособлював творчу силу, яка надає формі матеріальному світу та встановлює космічний лад. Через культ Сварога підкреслювалося значення праці й майстерності в житті давніх українців.

Стрибог у міфології давніх українців виступав богом вітрів і повітряного простору. Йому приписували здатність керувати погодними умовами, що мало особливе значення для землеробської діяльності. Вітри могли бути як життєдайними, так і руйнівними, тому культ Стрибога відображав подвійне ставлення людини до стихійних сил природи.

Велес, відомий також як Волос, був одним із найшанованіших богів, пов'язаних із худобою, багатством, підземним світом і магією. Він вважався покровителем скотарства, торгівлі та поетичного слова. Велес часто поставав у протиставленні Перуну, що символізувало боротьбу між небесним і земним початками, порядком і хаосом.

Єдиною жіночою богинею загальнослов'янського пантеону була Мокош, яка уособлювала родючість, жіночу долю, материнство та воду. Її культ був тісно пов'язаний із жіночою працею, зокрема прядінням і ткацтвом. Мокош символізувала життєтворчу силу землі та захист роду.

Таким чином, пантеон головних богів давніх українців відображав основні аспекти їхнього світогляду, господарської діяльності та соціальної організації. Кожне божество виконувало певну функцію, а разом вони формували цілісну систему уявлень про світ, у якій природа, людина й божественне перебували в постійній взаємодії.

5. Духи природи: філософія єдності людини і природи

У міфологічній традиції давніх українців природні стихії та ландшафти не сприймалися як неживі об'єкти, а наділялися свідомістю й духами, які активно взаємодіяли з людиною. Таке мислення формувало філософію єдності людини і природи, в основі якої лежала взаємозалежність, повага та відповідальність за підтримання гармонії у світі. Духи природи виконували функцію посередників між земним і божественним, між видимим і невидимим, а також слугували регуляторами соціальної та моральної поведінки.

До найважливіших духів належали лісовики, водяники, польовики, русалки та мавки. Лісовик був покровителем лісу, охороняв його тваринний і рослинний світ, а також карав або заохочував людей залежно від їхньої поведінки. Водяники контролювали водойми, забезпечували або перешкоджали риболовлі, символізуючи як життєдайну силу води, так і її небезпеку. Польовики опікувалися родючістю полів, а русалки й мавки виступали уособленням краси, таємничості та непередбачуваних проявів природних стихій. Ці образи слугували не лише для пояснення природних явищ, а й для виховання почуття поваги до природи та обережного поводження з нею.

Філософський аспект вірувань у духів природи проявлявся у розумінні людини як частини єдиного космічного організму. Людина не могла протиставляти себе природі; її діяльність мала гармоніювати зі стихіями, враховувати закони, встановлені богами та духами. Порушення цього порядку трактувалося як загроза не лише природному середовищу, а й самому роду, що підкреслює тісний зв'язок етики й екології у давніх уявленнях.

Особливе значення мала ритуальна практика, пов'язана з шануванням духів природи. Обряди, жертвоприношення та дотримання заборон слугували засобом підтримання балансу між людиною і світом, а також відображали ідею відповідальності за власні дії. Через такі практики формувалася колективна свідомість, яка визнавала цілісність природи та взаємозалежність усіх її елементів.

Таким чином, уявлення про духів природи відображали глибоку філософію єдності людини і природи. Вони формували моральний, етичний і практичний порядок взаємодії з навколишнім світом і сприяли розвитку усвідомлення людиною своєї ролі в космосі. Духи природи були не лише міфічними істотами, а й носіями світоглядних принципів, які забезпечували гармонійне співіснування людини з навколишнім середовищем. Ця філософія єдності стала фундаментом багатьох українських обрядових традицій і досі впливає на культурну свідомість народу.

6. Міфологія як мораль і етика

Міфологія давніх українців виконувала не лише пізнавальну та світоглядну функцію, а й слугувала основою моральних та етичних уявлень суспільства. Через образи богів, духів, героїв та міфічних істот формувалися уявлення про добро і зло, справедливість, обов'язок та відповідальність, що були ключовими для підтримання соціального порядку і духовної гармонії. Міф визначав межі допустимої поведінки людини, встановлював систему заборон і приписів, які регулювали взаємини між людьми, а також між людиною і природою.

Кожне божество чи дух у міфології виконував конкретну моральну функцію. Перун уособлював силу, мужність та справедливість, його культ спонукав людей до виконання обов'язків перед родиною, громадою і державою. Велес, як бог худоби та багатства, символізував чесність, турботу про добробут і поміркованість у матеріальних прагненнях. Русалки, лісовики та інші духи природи навчали поваги до стихій і відповідальності за порушення законів природи. Таким чином, міфологічні образи служили моделями поведінки, формували моральну свідомість і пояснювали наслідки дій людини.

Особливу роль у моральному вимірі міфів відігравав культ предків. Дотримання традицій, шанування родини і пам'яті померлих підкреслювало цінність відповідальності за рід та власні вчинки. Порушення норм і заборон у міфологічних сюжетах часто тлумачилося як джерело нещастя, що підкреслювало етичний аспект взаємодії людини з навколишнім світом і

космосом. Міфи таким чином об'єднували етичне, соціальне й релігійне в єдину систему норм.

Міфологія також виконувала функцію соціального виховання. Через розповіді про героїчні подвиги, боротьбу з хаосом і зло, міф формував уявлення про обов'язок, честь, мужність і самопожертву. Символічні сюжети слугували настановами для поведінки в суспільстві, підтримуючи колективні цінності та зберігаючи культурну спадщину. Навіть у сучасному контексті багато з цих етичних уроків відображено в народних казках, прислів'ях та обрядах.

Отже, міфологія давніх українців була не лише системою уявлень про світ і божественне, а й потужним засобом формування моральності та етики. Через міфи людина отримувала орієнтири поведінки, розуміла наслідки своїх дій і вчилася жити у гармонії з родом, суспільством і природою. Філософський та моральний зміст міфології став фундаментом духовної культури українського народу і продовжує впливати на формування цінностей у сучасному житті.

7. Міфологія як культурний код українців

Міфологія давніх українців відіграє роль культурного коду, який формував ідентичність народу, його цінності, світогляд і спосіб мислення. Через міфи передавалися знання про природу, соціальні та моральні норми, звичаї та обряди, що забезпечувало стабільність і згуртованість громади. Вони були не лише джерелом знань про світ, а й символічною системою, що кодувала колективну пам'ять, традиції та духовну спадщину.

Як культурний код, міфологія проявлялася у багатьох сферах життя: від ритуалів і календарної обрядовості до народної творчості – казок, пісень, легенд і прислів'їв. Кожен міф, образ бога чи духа, обряд чи символ передавав певний смисл, який допомагав людям орієнтуватися у світі, визначати своє місце у ньому і взаємодіяти з природою та іншими людьми. Через це міфи формували колективну свідомість і забезпечували внутрішню єдність громади.

Міфологічні образи, такі як Перун, Дажбог, Велес чи Мокош, а також духи природи, символічно кодували соціальні, моральні та екологічні норми. Вони втілювали поняття добра і зла, правди і несправедливості, гармонії та

порушення порядку, стаючи орієнтирами поведінки. Таким чином, міфологія виступала засобом передачі досвіду поколінь і формування духовної спадкоємності, закріплюючи цінності української культури.

Особливе значення культурний код мав у збереженні національної ідентичності у складних історичних умовах. Навіть після християнізації України давні міфи не зникли, а трансформувалися й інтегрувалися в народні звичаї, обрядовість і мистецтво. Вони залишилися невидимим, але потужним чинником формування світогляду, символіки та етнічної самосвідомості українців.

Отже, міфологія є фундаментальним елементом культурного коду українців. Вона не лише пояснювала світ і регулювала поведінку людини, а й зберігала та передавала колективну пам'ять, духовні цінності та соціальні норми. Усвідомлення міфологічного коду дозволяє глибше зрозуміти культурну ідентичність українського народу та його історичний шлях, а також вплив міфів на сучасну свідомість і традиції.

8. Міфологія – філософія життя українців

Міфологія давніх українців виступає не лише як сукупність казкових або фантастичних уявлень, а як цілісна філософська система, що формувала погляд на життя, природу, суспільство та місце людини у Всесвіті. Через міфи давні українці осмислювали фундаментальні питання буття, пізнання світу, моральні й соціальні цінності, створюючи основу для гармонійного співіснування з природою та суспільством. Міф ставав способом пізнання світу, що поєднував символіку, етику, духовність і практичні аспекти життя.

Філософія життя українців через міфологію проявлялася у розумінні людини як частини єдиного космосу. Світ сприймався як органічна система, де всі явища – від стихій до людських вчинків – взаємопов'язані. Міфи формували уявлення про циклічність життя, зміну пір року, народження і смерть, родинні та суспільні зв'язки. Через ці образи людина усвідомлювала свою відповідальність перед родом, громадою і природою, що сприяло розвитку моральності та самопізнання.

Особливе місце у філософії життя займали міфологічні образи богів і духів. Верховні божества, такі як Перун, Дажбог, Велес та Мокош, символізували сили природи, соціальні норми і моральні орієнтири. Духи природи та міфічні істоти навчали поваги до навколишнього середовища і служили моделями поведінки. Культ предків та уявлення про потойбіччя підкреслювали тяглість життя і зв'язок поколінь, формуючи уявлення про відповідальність людини перед минулим і майбутнім.

Міфологія також виконувала функцію культурного коду, через який передавалися знання, цінності та традиції від покоління до покоління. Вона поєднувала світогляд, етику, обрядовість і символіку в єдину систему, яка забезпечувала цілісність культури та духовну ідентичність народу. Саме через міфи українці осмислювали своє життя, встановлювали правила взаємодії з природою та людьми і формували гармонійне співіснування з навколишнім світом.

Отже, міфологія давніх українців є своєрідною філософією життя, що об'єднує знання про світ, моральні принципи та культурні цінності. Вона формує світогляд, забезпечує духовну єдність і передає життєві настанови, слугуючи важливим елементом національної ідентичності. Усвідомлення філософського значення міфів дозволяє глибше зрозуміти історичний розвиток української культури та духовного мислення народу.

Список використаних джерел

1. Муляр В.І. Філософія. Підручник. Житомир: Видавництво ПП «Рута», 2025. 400 с.
2. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

Миколайчук Максим,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ЛОГОС: РОЗУМНИЙ ПОРЯДОК У КОСМОСІ

З найдавніших часів люди намагалися зрозуміти природу навколишнього світу, відшукати причини його впорядкованості та закономірностей. Спостерігаючи рух зірок, зміну пір року, чергування дня і ночі, вони дійшли висновку, що у світі панує певний порядок. Давні греки були першими, хто спробував пояснити цей порядок не через дію богів, а за допомогою розуму. Одним із найвідоміших мислителів, який зробив крок до наукового розуміння Всесвіту, став Геракліт Ефеський. Він увів у філософію поняття логосу, що означає розумний закон або принцип, який керує всім існуючим. Саме за допомогою цього поняття мислитель намагався пояснити космічну гармонію. Ця ідея стала однією з основних у подальшому розвитку філософії, науки й навіть релігії.

Поняття «логос» у грецькій мові має декілька значень. Це – «слово», «закон», «розум», «смысл», «порядок». Логос у розумінні Геракліта – це світовий закон, вічна гармонія, що панує у космосі. У природі все відбувається не випадково, а у відповідності з певним розумним принципом. Все має свою причину і мету. Геракліт підкреслював: «Хоч логос вічний, люди не розуміють його». Це означає, що людина часто діє всупереч законам природи, не намагаючись зрозуміти їх сенсу.

Філософ вважав, що логос є спільним для всього сущого. Саме завдяки йому світ зберігає рівновагу між протилежностями. Геракліт говорив, що боротьба протилежностей – це основа існування світу, при цьому боротьба не руйнує порядок, а навпаки, підтримує гармонію. День змінюється ніччю, життя – смертю, зима – літом, і все це відбувається за одним і тим самим законом –

логосом. Отже, навіть у постійних змінах і суперечностях світу присутній розумний порядок.

Вчення про логос стало справжньою революцією у філософії. До Геракліта більшість мислителів Мілетської школи (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен) намагалися знайти матеріальну першооснову світу – воду, повітря або апейрон як безмежне начало. Геракліт уперше наголосив не на матеріальній, а на розумній основі буття. Його логос – це закон, який керує всім, але який не можна побачити очима. Він подібний до вогню, який постійно рухається і змінюється, але зберігає свою сутність. Сам Геракліт часто порівнював логос із полум'ям, що символізує рух, життя і постійне оновлення.

Логос також має глибокий зв'язок із людським розумом. Людина, за Гераклітом, є частиною космосу, тому в ній також присутній логос. Це означає, що людина здатна пізнати світ, бо в її свідомості присутній той самий закон, що й у Всесвіті. Пізнання світу – це не створення істини, а відкриття того, що вже існує в логосі. Отже, мислитель вважав, що шлях до істини – це шлях до гармонії з розумним порядком природи.

У подальшій філософії ідея логосу набула нового значення. Стоїки, наприклад, розуміли логос як божественний вогонь або дух, який пронизує весь Всесвіт. Для них логос – це розумна сила, що надає всьому сенс і мету. У християнській традиції поняття Логосу також посіло важливе місце. У Євангелії від Іоанна сказано: «Спочатку було Слово (Логос), і Слово було у Бога, і Бог було Слово». Таким чином, логос став символом Божественного Розуму, що передував створенню світу.

Гераклітівська ідея логосу перегукується із сучасним науковим розумінням світу. Наука також виходить із того, що у Всесвіті панує порядок і закономірність. Усі природні явища підпорядковуються певним законам – фізичним, хімічним, біологічним. Сучасна Людина, подібно до філософа Геракліта, намагається пізнати ці закони, зрозуміти природу логосу по-своєму – шляхом формул, теорій, наукових відкриттів. Відкриття законів Ньютоном,

Ейнштейном, Коперником чи Дарвіном є свідчать про те, що людство продовжує шукати й розкривати логос світу.

Крім того, у філософському сенсі логос можна розуміти як принцип єдності світу. Незважаючи на розмаїття явищ, усе в природі взаємопов'язане. Людина, тварини, планети, зірки – усе це частини одного великого цілого. Якщо в якомусь елементі порушується рівновага, це впливає на все інше. Таким чином, ідея логосу вчить поважати природу, розуміти власне місце у світі й відчувати відповідальність за збереження гармонії у космосі.

Логос – це не лише філософське поняття, а й моральна категорія. Якщо людина живе відповідно до логосу, вона діє розумно, справедливо й гармонійно. Якщо ж іде всупереч йому, то настає безлад, страждання й хаос. Саме тому ідея логосу має не лише теоретичне, а й практичне значення: вона закликає людину мислити, розуміти і не порушувати природного порядку світу.

Отже, поняття логосу у філософії Геракліта виражає глибоку думку про розумний порядок у космосі. Світ, на його переконання, не є хаосом, а гармонійною системою, що живе за вічним розумним законом. Логос керує всім, що існує, об'єднує протилежності й надає сенс усім явищам. Людина, як частина космосу, також має у собі частку логосу, тому здатна пізнати істину й жити у злагоді зі світом

Ідеї Геракліта не втратили актуальності навіть через понад дві тисячі років. Вони стали основою для розвитку філософії, науки і релігії. Сучасна наука, хоч і користується іншими термінами, також визнає, що світ упорядкований і підкоряється законам. Таким чином, логос Геракліта можна вважати передвісником наукового світогляду. Його вчення нагадує, що гармонія у світі залежить від розуміння та дотримання природного порядку. Людина, яка пізнає логос, стає ближчою до істини і здатною жити в гармонії не лише з природою, а й із самою собою.

Список використаних джерел та літератури

1. Геракліт Ефеський. *Фрагменти*. К.: Основи, 2001. 240 с.

2. Бердяєв М. *Сенс історії. Досвід філософії людської долі*. К.: Юніверс, 2003. 312 с.
3. Реале Дж., Антисери Д. *Західна філософія від витоків до сьогодення. Том 1: Античність*. К.: Лібра, 2002. 528 с.
4. Кун Н. *Легенди і міфи Давньої Греції*. К.: Веселка, 2004. 384 с.

Михайлова Тетяна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент *Мосієнко О. В.*

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ: СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні військові події та пов'язані з ними кризові процеси суттєво впливають на психоемоційний стан молоді, зокрема студентської, яка перебуває на етапі активної соціалізації та професійного становлення. Одним із ключових ресурсів успішного подолання труднощів у цей період виступає **стресостійкість** – здатність особистості зберігати внутрішню рівновагу, ефективно діяти в умовах значного напруження та підтримувати психічне благополуччя. В умовах війни вивчення соціально-психологічних чинників стресостійкості стає особливо затребуваним, адже дозволяє визначити ефективні механізми підтримки молоді в ситуації невизначеності та підвищеної небезпеки [1, с. 57].

Стресостійкість формується під впливом комплексу взаємопов'язаних факторів:

- **біологічних** – властивості нервової системи, тип темпераменту, фізіологічна реактивність;
- **психологічних** – самооцінка, емоційна регуляція, рівень тривожності, когнітивна гнучкість, мотиваційна сфера;

- **соціальних** – підтримка з боку сім'ї, друзів, однокурсників, викладачів, психологічних служб.

Військові дії створюють атмосферу нестабільності, що підвищує рівень емоційної напруги серед молоді. Студенти часто стикаються зі страхом за власне майбутнє, відчуттям втрати контролю над подіями, вимушеною зміною місця проживання, розривом соціальних контактів і нестачею звичного навчального середовища. Це сприяє зростанню тривожності, порушенням сну, емоційному виснаженню та погіршенню когнітивного функціонування. Українські дослідження також підтверджують збільшення випадків депресивних і тривожних реакцій серед студентства в умовах війни [2, с. 73].

Важливим захисним ресурсом виступає **соціальна підтримка**, яка проявляється у відчутті прийняття, турботи, довіри та доступності допомоги. Підтримка з боку родини, друзів, викладачів та фахівців психологічних служб допомагає знизити рівень стресу, сприяє адаптації до нових умов та зміцнює відчуття стабільності й безпеки.

Значущу роль відіграє також **емоційний інтелект**, оскільки здатність усвідомлювати, регулювати та конструктивно опрацьовувати власні емоції зменшує ризик емоційного вигорання. Розвиток емоційної компетентності може здійснюватися через саморефлексію, ведення щоденника емоцій, тренінгові програми та елементи когнітивно-поведінкової терапії.

Серед важливих адаптаційних стратегій варто назвати активне вирішення проблем, фізичну активність, творчу діяльність і волонтерство. Участь студентів у соціальних ініціативах підвищує відчуття власної значущості, сприяє самореалізації та відновленню внутрішніх ресурсів. Це особливо актуально у воєнний час, коли студенти активно долучаються до волонтерських і громадянських проєктів.

Отже, в умовах війни саме **поєднання психологічних та соціальних ресурсів** забезпечує ефективну адаптацію молоді. Соціальна підтримка, емоційна компетентність, адекватні копінг-стратегії та доступ до освітніх психологічних сервісів є критичними чинниками збереження психічного

здоров'я студентства [3, с. 148]. Перспективним напрямом подальших досліджень залишається розроблення університетських програм психологічної підтримки та формування безпечного освітнього середовища, здатного мінімізувати наслідки стресу.

Список використаних джерел

1. Вінс В. А., Прудкай Ю. В., Кузьменко Т. М. Психологічні особливості соціальної адаптації студентської молоді в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Психологія. Вип. 4. 2023. С. 56–60.

2. Корольова Н.Д., Матохнюк Л.О. і Таран А. Психологічна стійкість молоді в умовах військової агресії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2025, 72-79.

3. Прокоф'єва Л. Особливості психологічного стану студентської молоді в умовах війни. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, 2024. Том 92 № I (2). С. 146–156.

Міссо Джулія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

ДРУГА СУДОВА СПРАВА ВАСИЛЯ СТУСА: ФАЛЬСИФІКОВАНЕ ПРАВОСУДДЯ

Друга судова справа проти видатного поета-дисидента Василя Стуса, ініційована радянською владою, стала трагічним фарсом. Справу порушили 14 травня 1980 року, і вже наступного дня, 15 травня, Стуса заарештували. Сам

«суд» відбувся блискавично восени: 29 вересня у Київському міському суді розпочався закритий розгляд, на який не пустили навіть дружину поета.

Призначений державою адвокат Віктор Медведчук фактично зрадив свого підзахисного, погодившись із «провиною» Стуса. Вже 2 жовтня пролунав вирок: 10 років таборів особливого режиму та 5 років заслання як «особливо небезпечному рецидивісту». Стус, не маючи жодних ілюзій щодо радянського «правосуддя», відмовився оскаржувати вирок.

Василя Стуса звинувачували за «антирадянську агітацію і пропаганду». Згідно з матеріалами справи, йому інкримінували **ст. 62 ч.2 КК УРСР та ст. 70 ч.2 КК РРФСР** – участь у виготовленні, зберіганні та розповсюдженні документів, спрямованих на підрив радянської влади [1]. Докази звинувачення проти Василя Стуса охоплювали весь спектр його дисидентської, правозахисної та творчої діяльності. Обвинувачення використовувало особисте листування поета з відомими правозахисниками, зокрема з академіком Сахаровим, Левком Лук'яненком та Гребенюком, а також його звернення до прокуратури, де він протестував проти арештів товаришів, наприклад, Миколи Горбала. До того ж, ключовими елементами звинувачення стали поетичні твори самого Стуса «Дорога болю» та «Мандрівки душі», а також нібито зафіксовані свідками усні антирадянські висловлювання.

Усі ці матеріали були класифіковані як «антирадянська агітація та пропаганда» згідно зі статтею 62 Кримінального кодексу УРСР. Для радянської системи доказом злочину були не протиправні дії, а саме інакомислення, виражене словами та солідарністю з іншими дисидентами. Отже, ці документи та твори фактично стали головною підставою для винесення Стусу максимального вироку.

Стуса захищав призначений державою адвокат Віктор Медведчук. Однак, поет принципово відмовився від його послуг, вимагаючи залучення «міжнародного адвоката», а також вимагаючи на відкритому процесі. Стус заявив відвід суддям, стверджуючи, що радянський суд за визначенням не може

бути об'єктивним, та вимагав допуску представників преси, спираючись на Загальну декларацію прав людини. Суд усі наявні клопотання проігнорував.

Прокурор і адвокат Медведчук наполягали на обов'язковій участі останнього, мотивуючи це відсутністю юридичної освіти в обвинуваченого. Утім, після цього Медведчук відмовився від захисту по суті, заявивши, що «покладається на розсуд суду».

Стус принципово не визнав своєї провини та обрав тактику мовчання, практично не даючи показів. Коли розглядали матеріали справи (листи, вірші), він слухав без коментарів.

На боці обвинувачення виступив лише один свідок, колишній в'язень Микола Сірик, який дав надумані свідчення про заклики Стуса до «відриву України» і «терору». Стус різко спростував ці заяви, назвавши Сірика провокатором, але адвокат Медведчук не поставив цьому свідку жодного запитання.

Натомість, дисидентки Михайлина Коцюбинська та Світлана Кириченко дали свідчення на користь Стуса. Коцюбинська підтвердила його незламний характер, а Кириченко взагалі відмовилася свідчити в даному суді (за що проти неї порушили кримінальну справу).

У судових дебатах прокурор Армасов вимагав для «особливо небезпечного рецидивіста» максимального покарання – 10 років таборів суворого режиму і 5 років заслання.

Захисник Медведчук, хоча кваліфікацію дій Стуса погодив, лише просив суд «зважити на всі обставини», але не став заперечувати основне обвинувачення. Під кінець засідання Стуса не допустили до останнього слова.

2 жовтня 1980 року поету Василю Стусу було оголошено вирок: 10 років у таборах суворого режиму та 5 років заслання. Окрім основного покарання, суд зобов'язав його виплатити на користь держави судові витрати й штраф у розмірі приблизно 2,2 тисячі карбованців.

Стус повністю відкинув усі висунуті йому звинувачення і не подавав апеляції на вирок. Його літературні твори та листи судді аргументували як

«суспільно небезпечні». Надзвичайно суворе покарання Стуса було пояснено «непокорою радянському режиму» та присвоєнням його статусу «особливо небезпечного рецидивіста».

Покарання Василь Стус відбував у таборі особливого режиму ВС-389/36, відомому як «Перм-36», який розташований в селищі Кучино Пермської області. «Перм-36» – це колишня виправна колонія ВС-389/36, що використовувалася для утримання особливо небезпечних державних злочинців. Стус прибув до Кучино 13 грудня 1980 року. У цьому закладі діяв камерний режим: в'язнів тримали в окремих камерах у повній ізоляції. Дані про утримання Стуса майже не розголошувались.

За спогадами співкамерників, він регулярно карався тривалими перебуваннями в карцерах (штрафних ізоляторах) за нібито дрібні порушення дисципліни. Його особисті речі (нотатки, листи) майже не передавали рідним; навіть телеграми про народження онука намагались приховати [2].

Умови в «Перм-36» були настільки нестерпними, що колишні ув'язнені прозвали його «табором смерті».

Впродовж 3–4 вересня 1985 року Василь Стус, який оголосив безстрокове голодування, був ізолюваний у карцері, а саме в 3-й камері. Над якою були встановлені додаткові конструкції.

Він помер уночі з 3 на 4 вересня. Хоча влада заявила, що причиною стала зупинка серця, існує багато свідчень, зокрема від Василя Овсієнка, що це була зовсім не випадкова смерть. Вони вважають, що наглядач навмисне спровокував падіння Стуса з лежака, що призвело до його фатального удару головою.

Отже, ця справа Стуса стала прямим доказом абсурдності радянської влади. Через її повну фальсифікацію та зневагу до прав людини. Також, доволі важливу (в негативному ключі) роль зіграв Медведчук підставивши Стуса. Проте наразі ми не можемо стверджувати про повне дослідження даної справи, оскільки купа документів МВД СРСР станом на зараз засекречено. Та, нажаль, невідомо чи їх оприлюднять. Тому залишаються багато не повністю розкритих справ/судів над українськими діячами.

Список використаних джерел

1. Стус без захисту: ведмежа послуга Медведчука. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/2016/08/stus/>
2. Життя було його протестом: очевидці про життя Василя Стуса в таборі та загадкову смерть - 24 Канал Режим доступу: https://24tv.ua/zhittya-bulo-yogo-protestom-ochavidtsi-pro-zhittya-vasilya-stusa_n1408292

Ночевчук Ангеліна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ВАЖЛИВА НАВИЧКА СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Актуальність розвитку критичного мислення як однієї з ключових навичок людини у XXI століття, яку важко переоцінити. У сучасному світі, який швидко змінюється, важливо мати навички, що допомагають орієнтуватися у величезних обсягах інформації, розпізнавати фейки, аналізувати складні проблеми і приймати обґрунтовані рішення. Особливо це актуально в умовах, коли цифрові технології та глобалізація роблять інформацію більш доступною, але разом з тим складнішою для об'єктивного сприйняття. Критичне мислення допомагає аналізувати, оцінювати і застосовувати інформацію в нових умовах, уникати стереотипів та хибних висновків. Окреслені навички є основою для професійного та особистісного розвитку, адже вони дозволяють приймати зважені рішення та мінімізувати вплив емоцій і упереджень [1, с. 3].

Основу вивчення проблеми розвитку критичного мислення заклали праці Аристотеля, Платона, Сократа, а також І. Канта. Вони трактували мислення як специфічний різновид пізнавальної діяльності. Поняття «критичне мислення» увів в обіг на поч. ХХст. американський філософ Дж. Дьюї, використавши його у праці «Як ми думаємо» [1, с. 4]

Варто зауважити, що критичне мислення є багатовимірним когнітивним процесом, який включає здатність до аналізу, оцінки, інтерпретації, синтезу та переосмислення інформації з метою ухвалення обґрунтованих рішень; це мислення, орієнтоване на свідоме, рефлексивне та неупереджене осмислення отриманих даних, їх перевірку на достовірність і логічність [1, с. 1].

Оскільки в сучасних умовах українське суспільство зазнає впливу медіа та інформаційних кампаній, актуальними є дослідження зв'язку між критичним мисленням і медіаграмотністю, що включає розвиток навичок розпізнавання фейкових новин, маніпуляцій у ЗМІ, а також навчання аналізу джерел інформації. Дослідники також звертають увагу на культурні та соціальні особливості, які можуть впливати на формування критичного мислення [1, с. 4].

Критичне мислення стає дедалі важливішою навичкою, особливо в інформаційному суспільстві в умовах стрімкого потоку інформації, що потребує умінь аналізу, перевірки достовірності та прийняття виважених рішень. Українські науковці активно досліджують проблему розвитку критичного мислення, зокрема в освітньому процесі. Вивчаються методи впровадження критичного мислення в шкільну та університетську освіту, розробляються інтерактивні методи та ігрові технології, які стимулюють активне мислення.

Таким чином, критичне мислення є невід'ємною навичкою сучасної людини. Масштаби та швидкість поширення інформації актуалізують вміння та необхідність її аналізу та осмислення. В умовах необхідності прийняття рішень, як особистих, так і суспільних, досить часто на людину здійснюють вплив журналісти, політики, реклама. Тому необхідним є вироблення стратегії, що допоможе зорієнтуватися у світі маніпуляцій. Такою стратегією і є критичне мислення [2, с. 7]. Важливим аспектом є те, що критичне мислення сприяє

виробленню способів не лише осмислення зовнішнього світу, але й розуміння рівня сформованості самого критичного мислення. Адже, не зважаючи на негативний сенс поняття «критика», словосполучення «критичне мислення» має ширший контекст, як осмислення, аналіз, оцінка. Тож критичне мислення ґрунтується на цінностях, які маю універсальний характер, його атрибутами є ясність, чіткість, точність, послідовність, доречність, доказовість. Компонентами критичного мислення є інтерпретація, аналіз, оцінка, умовивід, пояснення, саморегуляція [2, с. 8].

Отже, критичне мислення є однією з найважливіших навичок ХХІ століття, яка визначає успішність людини в професійній діяльності, особистому та суспільному житті. У світі, де інформація стає головним ресурсом, а зміни відбуваються з небаченою швидкістю, здатність критично аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та адаптуватися до нових умов стає запорукою успіху. Розвиток критичного мислення повинен стати пріоритетом і для сучасної освіти, що передбачає впровадження інноваційних методик та створення середовища, яке стимулює студентів до самостійного мислення, аналізу та творчості. Лише за таких умов можна підготувати молоде покоління до викликів майбутнього та сформувати суспільство критично мислячих, відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. Палій А. М., Єльчанінова Т. М., Ступак О. П. Критичне мислення як навичка ххі століття: роль освіти. Перспективи та інновації науки. 2025. № 1 (47). С. 1646–1656. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/19047/19063>
2. Кругляк М. І. Критичне мислення. Матеріали ІІІ частини онлайн-курсу «Логіка, аргументація, критичне мислення». Київ, 2021 193 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kruhliak_Myroslava/Krytychne_myslennia.pdf

Поленок Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

XXI ст. – період переходу від інформаційного до цифрового суспільства. «Світ речей для нас» доповнили технології штучного інтелекту, використання яких вимагає раціональної поведінки людства. Світова політика спільно з ІТ-фахівцями активно працює над створенням систем автоматизації, продукуючи не лише інструменти, а й правові засади використання інновацій з урахуванням поліфункціональності готових застосунків, придатних для використання в різних сферах діяльності: від економіки до освіти.

Технології штучного інтелекту залишаються в статусі «речей у собі». Оцінити умови функціонування ШІ-продуктів для держави та суспільства можливо шляхом побудови чіткої системи використання, а відтак – сприйняття.

13 березня 2024 року Європейським парламентом ухвалено EU AI ACT (далі – «Регламент ЄС про штучний інтелект») [1]. Тому процес створення глобальної системи публічного регулювання автоматизованих систем запущено.

Оприлюднені результати опитування Kantar Ukraine стверджують, що 6 із 10 українців використовують ШІ, а отже це стає частиною повсякдення [2]. За оцінками Міністерства цифрової трансформації України, аналог Регламенту ЄС на рівні національного законодавства необхідний, адже предмет регулювання існує. Проте цей шлях не є пріоритетним за умов збройної агресії. Водночас, якщо Україна не інтегрується в ці процеси, – ризикує залишитися на периферії.

Окрім автоматизації рутинних завдань, аналізу великих обсягів даних, серед причин функціонування автоматизованих систем, побудованих на базі штучного інтелекту, у системі державного управління домінує потреба

подолання корупційних ризиків. За результатами дослідження Transparency International індекс сприйняття корупції в Україні – 35 балів із 100 (чим ближче числове значення до 100, тим менший рівень корупції) [4]. Українська електронна система закупівель «Prozorro», створена з метою запобігання перевищення індивідуального інтересу над суспільним, містить ШІ-алгоритми, що виправдали очікувану ефективність. Нещодавно світ сколихнула новина про албанського віртуального міністра (далі – «Діелла»), до обов'язків якого входить надання державних цифрових послуг на платформі «e-Albania» [3]. За словами Прем'єр-міністра Еді Рами, «Діелла» у майбутньому відповідатиме за всі державні закупівлі, аби уникнути корупційних злочинів (Албанія має 42 бали зі 100 в оцінці індексу сприйняття корупції) [4]. Проте уявлення про абсолютну заміну людської праці автоматизованими системами є хибним: технології є надбаннями людського інтелекту, а отже є продуктами мислення – непридатним до процесу машинам.

Розробка AI-систем для вивчення потреб громадян України триває. Послідовно виникає необхідність в оцінці ризиків використання інструментів штучного інтелекту. Регламент ЄС про ШІ впроваджує «модель світлофора», що передбачає класифікацію програмного забезпечення в процесі тестування, тому кожна розробка буде віднесена до одного з чотирьох класів: неприйнятний, високий, обмежений, мінімальний, аби уникнути можливі ризики в сфері захисту прав і свобод людини [1].

Сучасна українська система врядування в умовах реалізації ефективної соціально-економічної політики апробує застосування автоматизованих систем із метою пришвидшення процесу аналізу великих обсягів даних, впроваджуючи навіть ШІ-консультації для громадян у застосунку «Дія». Підтримка конкурентоспроможності бізнесу, захист прав людини та євроінтеграційні зобов'язання зумовлюють потреби створення єдиного підходу регулювання ШІ в Україні. Будучи членом СОТ, економічна система України є відкритою, тому розробка правового регулювання стане доступом вітчизняних розробників ШІ-продуктів на світові ринки. Інформаційна функція держави трансформувалася в

сервісу. Створення безпечних умов використання AI здатне запобігти зовнішнім ризикам, зокрема атакам ворога на інформаційно-технологічний простір України.

Світ рухається до ШІ. У соціально-економічному вимірі це означає поступову інтеграцію українського публічного управління, а отже – і суспільства в процеси автоматизації. Запровадження ефективних інструментів регулювання використання автоматизованих систем захистить інтереси як бізнесу, так і пересічних громадян. Рациональне використання технологій штучного інтелекту здатне вивести відносини «держава-громадянин» на якісно новий рівень взаємодії.

Список використаних джерел

1. The AI Act Explorer. URL: [The AI Act Explorer | EU Artificial Intelligence Act](#) (дата звернення: 15.10.2025).
2. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. URL: [d5da75c2613e331bb89258f950adcbae.pdf](#) (дата звернення: 15.10.2025).
3. Albania appoints world's first AI-made minister. URL: [Albania appoints world's first AI-made minister – POLITICO](#) (дата звернення: 15.10.2025).
4. Україна в індексі сприйняття корупції. URL: [Індекс сприйняття корупції у світі - 2024](#) (дата звернення: 15.10.2025).

Рудніченко Олексій,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф.*

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІД ВПЛИВОМ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У сучасному гуманітарному дискурсі проблема розвитку особистості набуває особливої актуальності. Філософська спадщина Григорія Сковороди

виступає одним із важливих імпульсів для розгляду трансформацій самоусвідомлення, життєтворчості й моральної самодетермінації. Його концепція «людини–творця» орієнтована на внутрішню автономію, пошук істини й гармонійне співіснування з природою й суспільством.

Метою даного дослідження є виявлення основних чинників, через які філософія Сковороди впливає на формування особистості, а також аналіз тих педагогічно–філософських механізмів, які можуть бути актуалізовані в сучасному освітньому й соціальному контексті. У центрі уваги – особистісна автономія, самопізнання, духовна орієнтація та здатність до життєтворчості як ключові показники розвитку суб'єкта.

Сучасна людина часто втрачає здатність бачити важливе та радіти простому, що створює потребу в пошуку внутрішньої гармонії та сенсу життя. У цьому контексті філософія Сковороди пропонує повернення до своєї природи, що є божественною, а також поєднання двох ключових концепцій – сродної праці і щастя. Як зазначають дослідники, сучасна людина розучилась бачити важливе, розуміти справжню цінність речей, радіти простому, жити в духовній злагоді з собою та світом. Саме тому пошук покликання (сродної праці) є поверненням до своєї природи, протистояти якій немає сенсу. Саме тут у філософа поєднуються дві концепції: сродної праці і щастя [4, ст. 116]».

У сучасному науковому контексті увага до антропологічної проблематики в філософії Сковороди дозволяє глибше усвідомити, як його вчення формує особистість як цілісну сутність. Згідно з дослідженням, «методологічний аналіз антропологічної проблематики філософії Г. Сковороди в сучасному науковому контексті» розкриває, що акцент на внутрішній свободі та самопізнанні стає ключовим у процесі розвитку суб'єкта [3]. Тож, філософія Сковороди сприяє формуванню особистості, яка свідомо обирає власне “я”, усвідомлює свою природу і проявляє активну життєтворчість.

У своїх міркуваннях Сковорода звертає увагу на те, що формування особистості тісно пов'язане з тілесним, психічним і духовним розвитком, причому «пізнай себе» в його розумінні означає не лише самосвідомість, а й

активну життєтворчу позицію. Зокрема, він зазначає: «Крізь любов та віру людина пізнає себе [2, с. 286]. Саме через гармонію духовного і тілесного, через відповідність природі та нахилам людини – тобто через реалізацію принципу сродної праці – і відбувається справжнє становлення особистості. Даний підхід відкриває перспективу для сучасної освіти: стимулювати не лише знання, але й формування внутрішньої автономії, ціннісного ставлення до життя й відповідального вибору життєвого шляху.

Педагогічна спадщина Сковороди наголошує на важливості формування цілісної особистості, де гармонійно розвиваються духовна, інтелектуальна та моральна сфери. Підсумовуючи, можна стверджувати, що філософія Григорія Сковороди залишається актуальною й сьогодні як теоретична та практична основа формування цілісної особистості. Його концепції сродної праці, життєтворчості та самопізнання сприяють розвитку внутрішньої автономії, духовної гармонії та усвідомленого вибору життєвого шляху. Вивчення і впровадження ідей Сковороди в сучасну освіту та виховання дозволяє не лише передавати знання, а й виховувати здатність до самостійного мислення, моральної відповідальності та творчого ставлення до життя.

Список використаних джерел та літератури

1. Гриньова, М. В., Басенко, Р. О. (2023). Розвиток гуманістичних ідей цілісної освіти особистості в освітньо-філософській спадщині Григорія Сковороди . *Імідж сучасного педагога*, (4(205), 12–16. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-4\(205\)-12-16](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-4(205)-12-16)
2. Дудко, С. Г. (2023). Реалізація поглядів ГС Сковороди на здоровий спосіб життя у сучасному закладі загальної середньої освіти. Розвиток гуманістичних ідей у неперервній освіті: від Григорія Сковороди до сучасного педагога новатора: монографія, 176-190. URL: <https://skovoroda.man.gov.ua/storage/files/realizacija-pogladiv-skovorodi-na-sposib-jittja.pdf>

3. Кравченко, П. (2024). Методолгічний аналіз антропологічної проблематики філософії С.С. Сковороди в сучасному науковому контексті. *Українська професійна освіта=Ukrainian Professional Education*, (15), 22–29. URL: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2024.15.312080>
4. Откович, К. (2023). Сродна праця у філософії Григорія Сковороди як концепція розвитку та формування цінностей впродовж життя. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*, 113-119. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/48_2023.pdf#page=113

Рягте Павло,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

ЕРІХ КОХ: ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ В РЕЙХСКОМІСАРІАТІ «УКРАЇНА»

Створений 1 вересня 1941 року Рейхскомісаріат «Україна» (РКУ) об'єднав значну частину окупованих земель України (Волинь-Поділля, Полісся, Правобережжя, частина Полтавщини) із 17-мільйонним населенням та столицею у Рівному. Фактичним правителем цієї адміністративної одиниці став Еріх Кох, колишній гауляйтер Східної Пруссії, призначений Гітлером рейхскомісаром. Відомий тим, що відверто називав себе «жорстоким псом», Кох впроваджував найжорстокіший варіант нацизму. Його абсолютна влада у РКУ підтримувалася завдяки особистим зв'язкам у керівництві Рейху, що дозволяло йому ігнорувати інструкції міністра окупованих територій Альфреда Розенберга.

Під керівництвом Еріха Коха в адміністрації та культурній політиці відбулися різкі зміни:

- Пригноблення культури і мови. 6 липня 1942 р. Кох заборонив чиновникам відвідувати українські культурні заходи, фактично заперечуючи українцям право на власний культурний простір. Йому приписують вислів: «Українським дітям не потрібні школи – потрібних знань їх навчать німецькі господарі». Школи для українців відкривалися рідко й мали пропагандистський характер.

- Освітня політика. У січні 1942 р. Кох видав інструкцію щодо організації початкових шкіл, якою забороняв радянські програми й підручники. Учителів добирали за антирадянськими переконаннями, а навчання мало виховувати дітей у дусі німецької культури та ненависті до більшовизму. Кох побоювався зростання української національної свідомості, тому фактично прагнув германізації освіти.

- Економічна експлуатація. Економічна політика Коха була спрямована на повне використання ресурсів України. Він обмежив постачання продовольства в міста, спричинивши голод, тоді як більшість сільськогосподарських продуктів відправляли до Німеччини. Кох відкрито заявляв, що українці повинні працювати на Рейх і не мають права на власну державність, називаючи їх «недолюдьми» та «білими неграми».

Еріх Кох став символом нацистської жорстокості в окупованій Україні, запровадивши систему терору, примусу й винищення:

- Масові страти та залякування. За найменший прояв непокори або підозру у зв'язках з партизанами проводилися криваві каральні акції. За наказами Коха німецькі війська спалювали цілі села разом із мешканцями, не щадячи ні жінок, ні дітей. Людей страчували без суду, а їхні тіла ховали у спільних могилах. Такі дії мали залякати населення й придушити будь-які спроби опору.

- Депортації та примусова праця. Під приводом «трудової мобілізації» Кох організував масове вивезення українців до Німеччини. Близько 2,5 мільйона осіб було насильно депортовано як остарбайтерів. Людей забирали під час облав або під обманом, обіцяючи кращі умови. У дійсності вони опинялися в рабських

умовах – працювали по багато годин, недоїдали й зазнавали принижень та покарань.

- Геноцид євреїв та інші злочини. За правління Коха в Україні діяли айнзацгрупи – каральні загони, що проводили масові розстріли євреїв. Найвідомішим прикладом стала трагедія в Бабиному Яру 29–30 вересня 1941 року, коли було вбито понад 33 тисячі київських євреїв. Подібні злочини відбувалися по всій території рейхскомісаріату, і внаслідок них загинуло понад 90% єврейського населення України. Як головний цивільний керівник, Кох несе пряму відповідальність за ці масові вбивства та злочини проти людяності.

За оцінками істориків, дії та політика Коха призвели до масштабних людських жертв на території України:

- Загальні втрати: під час керівництва Коха в Україні загинуло близько 4 мільйонів людей. Сюди входять жертви масового голоду через конфіскації продовольства, а також ті, хто загинув від розстрілів і інших форм насильницької смерті.

- Депортації: близько 2,5 мільйона українців було вивезено на примусову працю в Німеччині. Це більше половини «українського» населення партизанського віку і величезна частина робочих кадрів країни [1].

- Жертви Голокосту: майже вся єврейська громада України (мінімум 1–2 млн осіб) була знищена під час нацистської окупації. Єврейське населення будь-якого району РКУ, включно з великими містами, було майже ліквідоване [2].

Таким чином, Кох не лише сам проводив жорстокі каральні акції, а й активно реалізовував нацистську «геноцидну політику» в Україні. Його рішення щодо експлуатації та депопуляції території супроводжувалися свідомим погіршенням умов життя населення. За його наказом українці мусили «працювати на Німеччину» і не могли розраховувати на покращення свого становища. Мільйони людей загинули внаслідок його політики тотального виснаження ресурсів, депортацій та жорстоких розправ.

Список використаних джерел

1. 1986: останнє інтерв'ю гауляйтера України Еріха Коха. *Історична правда*. URL: <https://www.istpravda.com.ua/videos/2011/07/6/45079/>
2. Koch, Erich. URL: <https://surl.li/aoloto>

Савчук Вікторія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

З ЧЕСТЮ ДО ПЕРЕМОГИ!

З ІСТОРІЇ 95 ОКРЕМОЇ ДЕСАНТНО-ШТУРМОВОЇ ПОЛІСЬКОЇ БРИГАДИ

З моменту здобуття Україною незалежності виникла потреба у створенні мобільних підрозділів, здатних швидко реагувати на загрози. Перші десантні частини були сформовані для забезпечення оборони кордонів і збереження стабільності в умовах нестабільної політичної ситуації у 1990-х роках. У складі Збройних Сил України почали формувати перші аеромобільні підрозділи, що стали прототипами сучасних десантно-штурмових військ [1]. У їх завдання входило швидке розгортання на полі бою, оборона стратегічних об'єктів та утримання важливих точок до прибуття основних сил.

95-та бригада була створена в 1993 році у Житомирі. Початково її завданням було забезпечення оборони стратегічно важливих об'єктів, але з розвитком військової ситуації в Україні її структура та функції значно розширилися. З моменту свого створення бригада пройшла кілька етапів трансформації, включаючи реформування підрозділів. Перші командири 95-ї бригади заклали основу високої бойової підготовки та згуртованості особового

складу [2]. Їх лідерство сприяло формуванню сильного морального духу серед бійців і закріпленню принципів честі та патріотизму.

З часом 95-та бригада здобула статус окремої десантно-штурмової частини, що дало їй більшу самостійність у плануванні та виконанні бойових операцій. Ця зміна підвищила рівень її відповідальності та дозволила більш

активно діяти в умовах сучасних конфліктів. Бригада отримала доступ до сучасного озброєння, яке включає броньовані машини, протитанкові ракетні комплекси, важку артилерію та сучасні засоби зв'язку. Це забезпечує високу ефективність виконання бойових завдань, підвищуючи мобільність та вогневу міць підрозділу.

95-та окрема десантно-штурмова бригада займає ключове місце у складі Збройних Сил України, входячи до Десантно-штурмових військ. Як окремий підрозділ, бригада спеціалізується на швидкому реагуванні, виконанні складних маневрених бойових завдань та проведенні спеціальних операцій, що є особливо важливим в умовах сучасної війни. 95-та бригада складається з кількох десантно-штурмових батальйонів, артилерійських підрозділів, інженерних з'єднань та розвідувальних частин. Кожен підрозділ виконує свої специфічні завдання: десантно-штурмові батальйони відповідають за прориви та маневри на полі бою, артилерія забезпечує вогневу підтримку, розвідка проводить збори даних, а інженери – забезпечують укріплення позицій. Спільна координація між підрозділами гарантує ефективність та гнучкість у виконанні бойових завдань.

Бійці 95-ї бригади проходять всебічну підготовку, яка включає фізичне тренування, тактичні навчання та психологічну підготовку [5]. Важливою складовою є стійкість до стресу, що особливо актуально в умовах сучасної війни. Бригада також бере участь у міжнародних навчаннях із частинами НАТО, що сприяє обміну досвідом та вдосконаленню методів ведення бою.

З 2014 року, коли почався конфлікт на сході України, 95-та бригада брала участь у антитерористичній операції (АТО), проявивши себе як надійний та боєздатний підрозділ. Її бійці виконували важливі завдання з оборони стратегічних об'єктів і населених пунктів, брали участь у найбільш напружених

Бійці проявили високий професіоналізм та відвагу [3].

Одна з найвідоміших операцій, яку виконувала 95-та бригада, – це так званий «рейд 95-ї бригади», коли її бійці прорвалися у тил противника, пройшовши з боями близько 450 км. Це стало визначним етапом в історії українського військового мистецтва і продемонструвало високу підготовленість бригади.

Протягом 6 днів серпня 2024 року операції військовослужбовцям 95-ї окремої десантно-штурмової Поліської бригади та союзних підрозділів ЗСУ вдалося захопити близько 600 квадратних кілометрів російської землі та захопити велику кількість військовослужбовців рф.

95-та окрема десантно-штурмова бригада є справжнім символом героїзму, незламності та високого професіоналізму українських збройних сил. Бойовий досвід бригади, її внесок у захист державного суверенітету та національної безпеки України стали важливим прикладом для інших військових підрозділів і надихають нові покоління військовослужбовців.

Особисту мужність і героїзм демонструють воїни 95-ї при виконанні складних бойових завдань. Серед них, зокрема Володимир Соснін, Олег Апостол, Олег Дмитрук, Борис Харчук. Так, Олег Апостол за десятиріччя російсько-української війни пройшов бої за Слов'янськ та Луганський аеропорт, а з початку широкомасштабного вторнення звільняв населені пункти на Миколаївщині. З призначенням на посаду командира 95-ї бригади полковник Олег Апостол Герой України керував боями на Луганщині та на Донеччині.

Вічна пам'ять і слова загиблим воїнам. Посмертно присвоєно звання Героя України Ростиславу Хлистуни, Бондарчуку Сергію, Слободяну Тарасу, Синенку Сергію, Пасхаліну Юрію, Бондареву Сергію, Брезденюку Валерію, Байдовському Сергію, Мойсею Василю, Чернецю Віктору, Синенку Сергію, Веремію В'ячеславу.

З моменту свого створення 95-та бригада стала одним із найважливіших елементів оборонної системи України. Завдяки її участі в сучасних бойових діях, бригада продемонструвала здатність виконувати складні стратегічні завдання та

забезпечувати оборону найбільш небезпечних ділянок фронту. На сьогодні 95-та бригада є одним із найбільш стратегічно важливих підрозділів у складі Десантно-штурмових військ України [4]. Її місце у військовій структурі забезпечує критично важливу мобільність та готовність до проведення маневрених дій на полі бою. Бригада, як частина швидкого реагування, здатна самостійно проводити операції, прикривати інші частини та підтримувати стабільність на фронті.

Таким чином, 95-та окрема десантно-штурмова бригада – це не лише гордість українських військових сил, але й важливий стратегічний ресурс для підтримання обороноздатності та стабільності держави. Її внесок у сучасну військову історію та перспективи розвитку роблять бригаду однією з найбільш значущих сил у національній обороні.

В даний час поліські десантники беруть участь у самих складних військових операціях на передовій фронту.

Слава Україні!

Героям Слава!

Список використаних джерел

1. Міністерство оборони України. (2023). Історія та структура Збройних Сил України. Доступно за посиланням: [<https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>].
2. Петков, С. В. (2020). Збройні сили України. С. 45-47.
3. Лісовський, П. М. (2019). Національна безпека і оборона. С. 22-23.
4. Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння. (2021). Участь 95-ї бригади в міжнародних операціях. С. 18-20.
5. Актуальні новини про діяльність військових бригад. (2022). Укрінформ та Тиждень. С. 12-13.

Сич Ганна,

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ПРОБЛЕМА САМОТНОСТІ У ЕКЗИСТЕНЦІЙНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Ж.-П. САРТРА ТА А. КАМЮ

Тема самотності належить до вічних і фундаментальних проблем філософії. Люди в усі часи намагались її осмислити, адже цей стан знайомий кожному. Будь-яка людина, ґрунтуючись на власному досвіді, може підтвердити, що це почуття хоч раз виникало у їх житті або ж переслідувало протягом певного часу. Поняття самотності є складним та багатогранним. Його тлумачення дозволяє визначити глибину людського буття, його відчуження, внутрішню роздвоєність і прагнення до смислу.

Самотність характеризується як болісний суб'єктивний емоційний стан, що виникає в умовах, коли з'являється невідповідність між бажаними та досягнутими моделями соціальної взаємодії. Вона включає в себе почуття відчуженості, не обов'язково залежне від кількості соціальних зв'язків [6]. Це означає, що людина може відчувати себе самотньою навіть маючи велике коло знайомих, близьких та друзів.

Найбільш помітно явище самотності розглядається на початку ХХ століття. Ця доба відома всім як період наймасштабніших війн, втрати традиційних орієнтирів, кризи гуманізму. Ці фактори вплинули на формування екзистенціалізму – напряму, який зародився на руїнах класичної філософської традиції. Його представники зосереджуються на унікальному становищі людини в світі, її свободі та відповідальності. Серед визначних мислителів того часу слід відокремити Жана-Поля Сартра та Альбера Камю, які у своїх працях вони приділили особливу увагу темі самотності, проте тлумачили її дещо по-різному.

Жан-Поль Сартр – провідний представник атеїстичного екзистенціалізму. Його погляди ґрунтуються на концептах самосвідомості, свободи,

відповідальності і вибору. Також він зосереджувався на почутті самотності людей, зокрема це можна побачити у його творах «Буття і ніщо» та «Нудота». У першому Ж.-П. Сартр розкриває загальне осмислення своєї філософії, проте в межах нашої теми привертають увагу саме його роздуми про те, як сильно може вплинути відсутність когось на людину. Мислитель описує історію з власного життя, а саме зустріч зі своїм другом П'єром, якого він так і не побачив у той день. «Але тепер П'єра тут немає. Це не означає, що я виявляю його відсутність у якомусь конкретному місці закладу. Насправді, П'єр відсутній у всьому кафе; його відсутність фіксує кафе в його згасанні. Відсутність П'єра передбачає первісний зв'язок між мною та цим кафе» – писав Ж.-П. Сартр та описував, що очікування побачити свого друга встановило його власні стосунки з місцем зустрічі. Сприйняття самого місця змінюється [6]. Приклад Ж.-П. Сартра, який, на перший погляд, є дуже простим, служить ілюстрацією того, як відсутність конкретної людини вплинула на його власний досвід.

Одним з найвідоміших творів філософа є «Нудота». Він написаний у формі своєрідного щоденника Антуана Рокантена – типового «сартрівського героя», який нотує свої роздуми про абсурдність існування та сенс багатьох звичних для нас речей. Не дивлячись на те, що герой перебуває серед людей, він є істинно самотнім, сам-на-сам зі своїми думками та кризою. «Я сам на цій білій вулиці, уздовж якої тягнуться садки. Самотній і вільний. Проте ця свобода трохи нагадує смерть» [3, с. 221]. Свобода – одна з провідних концепцій Ж.-П. Сартра. Рокантен усвідомив свою абсолютну свободу і відсутність вищих орієнтирів, цей тягар посприяв його відчуженню. Детальніше мислитель сформулював свою філософську думку у статті «Екзистенціалізм – це гуманізм», де він писав, що існування передує сутності. Це означає, що людина саме в процесі існування створює себе завдяки своїм виборам та вчинкам [2, с. 51]. Вона самостійно обирає свій шлях і є радикально вільною, проте водночас приреченою на самотність, оскільки лише вона, і більше ніхто, несе відповідальність за її існування.

Погляди і цінності Жана-Поля Сартра поділяв ще один визначний представник екзистенціалізму – Альбер Камю, якому був притаманний інтерес до реального життя у всіх його проявах. Головним предметом дослідження А. Камю була людина, її свідомість і психологія, місце і доля в світі, поведінка в різних життєвих ситуаціях [1, с. 4]. Особливо він зосереджувався на темі абсурдності буття, а саме розриві між людським прагненням до смислу і байдужістю світу. У результаті цього людина стає ізольованою та самотньою, а життя для неї втрачає всі барви.

Проблема такої людини у світі знаходить своє тлумачення в романі «Сторонній». А. Камю створює образ головного героя Мерсо, наділяючи його максимальною байдужістю до всього навкруги, у тому числі й до себе. Оскільки для Мерсо характерна відчуженість, то на нього не діють моральні і соціальні норми. Він відкидає всі космічні порядки, віру та релігію [1, с. 14]. Все це робить його абсолютно «чужим» не лише для суспільства, у якому він живе, а й для читачів, всі засуджують його за байдужість. Саме через неї він руйнує будь-які соціальні зв'язки з оточуючими, залишається самотнім і зрештою втрачає власне життя через вчинений злочин. Історія Мерсо є прикладом того, як усвідомлення «абсурдності буття» впливає на свідомість людини, на її втрату сенсу, що тягне за собою відчуття самотності у світі, у якому немає жодних моральних орієнтирів, законів та правил.

Варто також згадати, що подібне відчував і сам А. Камю. Він вважав себе вигнанцем, самотність тиснула на нього, про що він писав у своїх щоденниках. Однак він вважав, що боротьба з внутрішнім відчуттям ізоляції можлива. І як би дивно це не було, мислитель знаходив розраду у багатьох моментах, які він переживав на самоті. Звичайні речі як вулична музика, сміх інших людей, перебування на природі допомагали А. Камю знаходити радість у безглуздому житті [4].

Отже, самотність дійсно є складним та багатограним поняттям. Її поява обумовлюється різними причинами, які формують погляди різних людей, зокрема філософів усіх часів. У нашому дослідженні ми зосередили увагу на

поглядах одних з найвідоміших мислителів-екзистенціалістів Жана-Поля Сартра та Альбера Камю.

Для Ж.-П. Сартра самотність постає як наслідок радикальної свободи, неможливість впоратись зі своєю відповідальністю. В цей момент людина відчуває відчуження, усвідомлює, що вона сама серед своїх проблем.

А. Камю розглядає самотність через абсурд, через те, що люди залишаються наодинці з безглуздим світом, де ніхто їх не почує і не дасть відповіді на їх запитання. Екзистенційне розуміння самотності безпосередньо пов'язане з втратою смислу.

Проте, на нашу думку, це все не є вироком для людини, а скоріше викликом. Адже саме наодинці можна знайти сенс власного існування там, де раніше й не шукали – у собі. Момент, коли особистість звільняється від зовнішніх авторитетів і знаходить внутрішній, є вирішальним у її розвитку та становленні.

Список використаних джерел

1. Камю А. Чума. Харків, 2006. 462 с.
2. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. Психологія і суспільство. 2022. № 2. С. 49–65.
3. Сартр Ж.-П. Нудота. Київ: Видавництво Букшеф BookChef, 2022, 256 с.
4. Albert Camus: Loneliness in the Absurd. URL: <https://www.meer.com/en/97376-albert-camus-loneliness-in-the-absurd>
5. Motta V. N. Loneliness: From Absence of Other to Disruption of Self. Topoi. 2023. Volume 42. P. 1143–1153
6. Replau L. A., Miceli M., Morasch B. Loneliness and Self-Evaluation. Loneliness: A Sourcebook of Current Theory, Research And Therapy / Edited by Replau L.A., Perlman D. 1982. P. 135–151

Сокальська Софія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки

Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

САДИБА ПРУШИНСЬКИХ-ОРЖЕВСЬКИХ В СЕЛІ НОВА ЧОРТОРИЯ

Садибна спадщина України формує уявлення про розвиток культури, господарства, суспільних відносин минулих епох. Кожен маєтковий комплекс передає особливу історію території, родин, подій, що впливали на становлення місцевих громад. Серед подібних пам'яток помітне місце посідає садиба Прушинських-Оржевських у Новій Чорторії, розташованій на Житомирщині. Її поява пов'язана з діяльністю шляхетських родів, котрі залишили матеріальний слід у вигляді палацу, млина, господарських споруд, паркового середовища.

Садибний ансамбль Прушинських-Оржевських у Новій Чорторії сформувався наприкінці XIX століття, коли землевласники роду Прушинських розгорнули перебудову родового маєтку. Родові традиції, господарська активність та зв'язки з польською шляхтою сприяли створенню осередку, що поєднав житловий комплекс, господарські площі, парк, флігелі, виробничі приміщення.

Прушинські заснували помістя, зосередивши увагу на розвитку аграрного виробництва. Після укріплення економічної бази власники започаткували програми, спрямовані на благоустрій села: будівництво нових доріг, ремонт місцевих споруд, підтримку духовних та культурних ініціатив. На території помістя з'явилися нові інженерні рішення, водогін, планувальні елементи для впорядкування парку. Родові архіви свідчать про інтерес Прушинських до архітектури доби еkleктики, тому головна будівля отримала риси, властиві європейським резиденціям другої половини XIX ст.: виразні силуети фасадів, декор, симетрія анфілад.

Подальша сторінка історії пов'язана з Оржевськими – спадкоємцями, які продовжили розбудову помістя. Представники роду зосередили зусилля на створенні паркового середовища. Територія отримала нові алейні структури,

ландшафтні акценти, водойми. Маєток поступово перетворювався на палацовий комплекс з виразною архітектурною композицією, резиденцією для прийому гостей, пунктом громадських зустрічей. Власники підтримували сільську школу, допомагали місцевим ремісникам, фінансували культурні події.

Формування маєтку у Новій Чорторії пов'язується з родом Прушинських, чия присутність на Волині підтверджується документами другої половини XVIII століття. Родина володіла значною частиною прилеглих земель, організовувала землеробські угіддя, розбудовувала господарські споруди, впорядковувала навколишній простір. Початковий двір вирізнявся традиційним для Волині характером: дерев'яні приміщення, господарський двір, сад, ставок.

Новий етап розвитку пов'язаний з передачею маєтку Оржевським. Представники роду спрямували ресурси на формування великої архітектурної резиденції у стилі, що поєднував риси неоренесансної та неоготичної манери. Головний будинок набув мурованої конструкції, видовженого силуету, декоративних фронтонів, балконів з кам'яним різьбленням. Роботи здійснювалися за участю запрошених майстрів, котрі працювали на Волині у другій половині XIX століття.

У добу Першої світової війни територія зазнала руйнувань, та частина комплексу зберегла первинні елементи. Після революційних подій садиба перейшла у користування держави, у відомчих документах зазначено про передачу приміщень аграрному навчальному закладу. Навчальний центр сформував власний простір, застосувавши колишні житлові приміщення для адміністративних потреб, лабораторій, навчальних аудиторій. З роками наявні споруди зберегли окремі декоративні фрагменти, конструктивну структуру, паркова зона зберегла частину первісних алей та дібров.

У XX столітті пам'ятка неодноразово реставрувалася. Фахівці зафіксували стіни з цегли кінця XIX століття, кам'яні портали, залишки внутрішнього планування, сліди елементів оздоблення. У флігелях, стайнях та інших приміщеннях збереглися сліди колишньої садибної функції. Парк і сьогодні

відображає задум попередніх власників: розгалужена система доріжок, вікові дерева, водойми.

Оржевські уклали систему паркових алей, додали оранжерею, впорядкували водойму, створили містки та оглядові тераси. Подібне благоустроєве рішення надавало садибі репрезентативного характеру. Архітектурна композиція формувала ансамбль, що поєднував житлову частину, службові приміщення, господарський сектор та парк.

Серед найпомітніших кроків роду варто назвати заснування у Новій Чорторії навчального закладу сільськогосподарського спрямування. Фундатором виступив Йосип Крашевський, знаний публіцист і громадський діяч, котрий підтримував господарські та освітні проекти Оржевських. Створення закладу сприяло підготовці агрономів, землевпорядників, фахівців, здатних працювати з волинськими ґрунтами, берегти земельний ресурс, організовувати виробництво на новому рівні.

Палацова споруда виконувала функції не лише житла, а й культурного осередку для гостей маєтку. Оржевські збирали бібліотеку, розширювали колекцію живопису, запрошували митців. Архітектурний комплекс поступово набував статусу точки, через яку проходили численні діячі науки, літератури, мистецтва.

Сьогодні палац стоїть як пам'ятка, що увібрала досвід кількох поколінь власників. Архітектурна манера демонструє стилістичні впливи епохи, підкреслює характерність волинської шляхетської традиції, передає настрій господарської культури XIX століття. Довколишній парк продовжує відображати задум творців ансамблю, а матеріали з відкритих джерел відтворюють картину життя родин, котрі формували історію Нової Чорторії протягом двох століть.

Отже, Садиба Прушинських-Оржевських у селі Нова Чорторія є унікальною історичною та культурною пам'яткою Житомирської області. Вона відображає архітектурні та технічні досягнення кінця дев'ятнадцятого століття, демонструє соціальну активність родини Оржевських у регіоні та їхній внесок у

розвиток місцевої інфраструктури, освіти та благодійності. Збережені палац, парк, каплиця та паровий млин надають можливість досліджувати історичні процеси, пов'язані з життям шляхетських родин, розвитком промисловості та соціальною структурою того часу. Садиба слугує об'єктом туристичного та освітнього значення, сприяє популяризації культурної спадщини та формує уявлення про естетичні та функціональні принципи архітектури ХІХ століття. Збереження та використання комплексу дозволяє відтворювати історичну атмосферу, забезпечує безпосереднє знайомство з культурною та технічною спадщиною регіону.

ЦІКАВІ ФАКТИ

1. Благодійні внески від відвідувачів садиби Прушинських-Оржевських спрямовуються на фінансування поточного утримання палацу, ремонтно-реставраційні роботи, облаштування прилеглої території, а також підтримку паркових насаджень й історичних споруд, що входять до комплексу маєтку. Організатори заходів, серед яких є випускники місцевих коледжів, використовують отримані кошти для забезпечення належних умов проведення екскурсій, майстер-класів, освітніх програм та культурних подій. Мета таких ініціатив полягає в тому, щоб зробити відвідування садиби постійною традицією для громади, залучити місцевих жителів до збереження історико-архітектурної спадщини та формувати активну участь молоді у популяризації національної культурної спадщини. Крім цього, організатори прагнуть створити систему регулярних заходів, яка дозволяє не лише підтримувати матеріальний стан садиби, а й формує сталий інтерес до історії та культури регіону серед різних вікових груп.
2. Нині млин на території садиби Прушинських-Оржевських використовується для виробництва електроенергії, забезпечуючи споруді практичне призначення в умовах сьогодення. Конструкція та водяне колесо збережені, тому млин функціонує як міні-гідроелектростанція, де потік води зі ставка обертає механізми генератора. Рішення підтримує

технічну цінність будівлі та демонструє поєднання історичної архітектури з технологічними можливостями, зберігаючи функціональність та історичну автентичність об'єкта.

Терещук Юлія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

ЗАГОСТРЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ БЕРЕСТЕЙСЬКОЇ ЦЕРКОВНОЇ УНІЇ

Берестейська церковна унія 1596 року стала однією з ключових подій в історії релігійного та соціального життя українських земель, що входили до складу Речі Посполитої. Вона була результатом поєднання політичних, релігійних і культурних факторів і мала на меті об'єднання частини православної ієрархії з Римською церквою для посилення католицького впливу та стабілізації державного устрою на східних територіях держави. Водночас Берестейська унія викликала суперечності, які значною мірою визначили конфесійний ландшафт України на наступні століття, породивши глибокі соціально-релігійні протиріччя між православними та уніатами [3, с.45].

На кінець XVI століття православна церква в українських землях переживала кризу, пов'язану зі слабкою дисципліною духовенства, корупцією серед священиків, відсутністю централізованого контролю та постійним втручанням світської влади у церковні справи. Ці фактори підривали авторитет православних ієрархів і створювали сприятливий ґрунт для поширення впливу католицької церкви, яка активно підтримувалася шляхтою та королівською владою. Особливу роль у поширенні католицизму відігравали єзуїти, які діяли як освітні та релігійні агенти латинського обряду, поширюючи католицьку

доктрину та культуру серед населення [5, с.23]. Крім того, православні громади були під загрозою впливу Московського патріархату, що створювало додаткову політичну та релігійну напругу. У цих умовах Річ Посполита бачила унію як інструмент консолідації релігійного простору та посилення політичного контролю над східними провінціями [1, с.67].

Сутність Берестейської унії полягала в об'єднанні частини православної ієрархії з Римською церквою з одночасним збереженням східного обряду, церковнослов'янської мови та прав нижчого духовенства, зокрема права на одруження [4, с.112]. Таким чином була створена греко-католицька церква, яка формально поєднувала елементи католицизму та православ'я, надаючи уніатам рівні права з латинськими католиками, включно з політичними преференціями [2, с.89]. Проте на практиці реалізація цих положень викликала суперечності: багато обіцянок королівської влади щодо соціальних і політичних прав уніатів залишалися невиконаними, що породжувало невдоволення серед населення, яке залишалося вірним православ'ю [6, с.56].

Одразу після проголошення унії почалися релігійні конфлікти. Частина священників і парафіян відмовилася визнавати нову структуру, що призвело до суперечок щодо прав на церкви та монастирі. Часто застосовувалися насильницькі методи переведення храмів у юрисдикцію уніатів, що викликало протидію місцевого населення [3, с.48]. Король Сигізмунд III активно втручався у церковні призначення, надаючи перевагу єпископам, які підтримували унію, що ще більше посилювало конфлікт [7, с.33]. У відповідь православні братства та магнати стали центрами опору: вони організовували школи, бібліотеки та друкарні, друкували релігійну та історичну літературу, підтримували духовенство та мирян у збереженні традицій православ'я [8, с.21]. Особливу роль у протидії уніатизації відігравали магнати, зокрема Костянтин Острозький, який ставав покровителем православних храмів і монастирів та сприяв захисту православної пастви від насильницьких захоплень [3, с.52].

Конфлікти після Берестейської унії мали не лише релігійний, а й соціально-політичний характер. Вони проявлялися у суперечках щодо власності

на храми, земельні володіння та контроль над населенням. Протистояння часто переростало у насильницькі сутички, підпали церков, арешти духовенства та адміністративні втручання [6, с.61]. Водночас боротьба за релігійну ідентичність стимулювала розвиток освіти та культури: православні братства засновували школи, друкарні та бібліотеки, що сприяло формуванню національної та релігійної свідомості [5, с.29]. Саме завдяки цим ініціативам православ'я зберігало свій вплив, незважаючи на політичний тиск і поступове поширення унії [4, с.118].

Берестейська унія стала каталізатором культурних і освітніх процесів, адже конфлікти спонукали православні громади до активного відродження традицій, організації освітніх структур та друку релігійних і навчальних книг. У результаті формування греко-католицької церкви та суперечки за церковні права призвели до того, що українські землі фактично поділилися на релігійні сфери впливу, що мало довготривалі наслідки для суспільного розвитку, політики та культурного життя регіону [7, с.37]. Виникнення унії, насильницькі спроби впровадження нового устрою, активна діяльність православних братств та опір магнатів сформували складну мережу релігійних суперечностей, яка визначила подальший конфесійний ландшафт України XVII століття та стала підґрунтям для подальших політичних і соціальних змін [8, с.25].

Таким чином, Берестейська церковна унія не лише не зняла релігійних протиріч, а й загострила їх, викликавши низку конфліктів між православними та уніатами, спричинивши соціальне і культурне протистояння, яке впливало на всі аспекти життя українських земель. Одночасно вона стимулювала розвиток освіти, друкарської діяльності та національної свідомості, що стало важливим чинником збереження культурної ідентичності [2, с.94]. Аналіз цього періоду показує, що релігійні реформи, які не враховують традиції та настрої населення, можуть призвести до тривалих соціальних і політичних конфліктів, а їхні наслідки визначають розвиток регіону на десятиліття вперед [1, с.72].

Список використаних джерел та літератури

1. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. V. Львів–Київ, 1905.
2. Плохій С. Брама Європи: Історія України від скіфів до сучасності. Харків: Клуб Сімейного Дозвілля, 2016.
3. Шевченко Ф. Православ'я і унія на українських землях у XVI–XVII ст. Київ: Наукова думка, 1991.
4. Філоненко Л. Берестейська унія та трансформація релігійного життя в Україні XVI–XVII ст. Київ: Історичний центр, 2018.
5. Колосова В. Українська церква в умовах конфесійної боротьби XVI–XVII ст. Львів: Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2004.
6. Жуковський А. Історія церкви в Україні. Рим: Видавництво УКУ, 1975.
7. Баран В. Конфесійні процеси у Речі Посполитій та українських землях наприкінці XVI – у першій половині XVII ст. Київ: Інститут історії України НАН України, 2002.
8. Паславський І. Унія та православ'я: конфлікти і взаємовпливи в українському суспільстві ранньомодерного часу. Львів: Свічадо, 2010.

Ткачук Олена,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ВПЛИВ ФРОЙДИЗМУ НА СУЧАСНУ КУЛЬТУРУ

Фройдизм є однією з найвпливовіших інтелектуальних течій XX століття, що здійснила справжню революцію у способі мислення про людину, її свідомість і культуру. Засновником цього напрямку став австрійський психіатр і філософ Зигмунд Фройд, який створив теорію психоаналізу – метод дослідження несвідомого через аналіз сновидінь, вільних асоціацій і помилкових дій [1, с. 15].

3. Фройд вважав, що людська психіка складається з трьох рівнів – свідомого, підсвідомого та несвідомого, а головну роль у поведінці людини відіграють саме несвідомі потяги [1, с. 38]. Це твердження стало основою для нового бачення природи людини – істоти, роздвоєної між інстинктами та моральними заборонами. Фройдівська модель психіки («Воно», «Я», «Над-Я») показала, що більшість дій людини мають приховані мотиви, які вона сама не усвідомлює [1, с. 41].

Ці ідеї здійснили значний вплив на культуру, адже було поставлено під сумнів раціоналістичний образ людини Нового часу. Відтепер культура почала тлумачитися як символічна форма, у якій проявляються несвідомі бажання й страхи [2, с. 54]. Саме тому ідеї психоаналізу були втілені у філософії, мистецтві, зокрема літературі та кінематографі.

Під впливом фрейдизму в мистецтві з'явився новий напрям – сюрреалізм, представники якого прагнули показати внутрішню, несвідому реальність. Його засновник А. Бретон у «Маніфесті сюрреалізму» прямо визнавав вплив ідей З. Фрейда, стверджуючи, що метою мистецтва є «вираження справжньої діяльності думки» поза контролем розуму [3, с. 12].

Сальвадор Далі, натхненний психоаналізом, створював картини, які візуалізували сни, фантазії, травми й сексуальні потяги. Його знамените висловлювання «Я – єдиний художник, який малює свої сни під контролем розуму» відображає принцип сублімації, описаний З. Фройдом [3, с. 19]. Сюрреалізм зробив несвідоме головним джерелом творчості, а образи сну й символу – основними засобами художнього вираження [3]. Зважаючи на вищезазначене, варто розглянути детальніше відображення ідей психоаналізу у мистецтві.

Література

Ідеї психоаналізу глибоко вплинули на літературу ХХ століття. Письменники почали досліджувати приховані мотиви, підсвідомі страхи й потяги своїх персонажів. М. Пруст у романі «У пошуках втраченого часу» розкривав механізми пам'яті й асоціацій, схожі на фройдівський аналіз сновидінь [4, с. 103].

Дж. Джойс у творі «Улісс» застосував техніку «потoku свідомості», щоб показати хаотичний рух думок і бажань людини [4, с. 110]. Франц Кафка у творах «Процес» і «Замок» передав відчуття провини, страху й внутрішнього роздвоєння, які нагадують фрейдівські концепції витіснення і Над-Я [4, с. 118]. Таким чином, психоаналітична тематика зробила внутрішній світ героя головною темою літератури ХХ століття [2, с. 61].

Кінематограф

Кінематограф, як мистецтво образів і символів, виявився особливо сприятливим середовищем для втілення фрейдівських ідей. А. Гічкок у фільмах «Психо» (1960 р.) та «Запаморочення» (1958 р.) зобразив несвідомі страхи, травми та роздвоєння особистості [7, с. 74]. С. Кубрик у «Очах широко заплющених» (1999 р.) досліджував тему сексуальності та заборонених бажань, тоді як Д. Лінч у «Малголлєнд Драйв» (2001 р.) створив символічну історію, що буквально читається як фільм-сновидіння [7, с. 122]. Кіно стало своєрідною формою психоаналізу, де глядач переживає власні потяги й страхи разом із героями [7, с. 128].

Філософія

У філософії також активно опрацьовувалися ідеї З. Фрейда. Французький мислитель П. Рікер назвав його одним із «філософів підозри» поряд із К. Марксом і Ф. Ніцше [2, с. 22]. Психоаналіз навчив мислителів бачити людину не як раціональну істоту, а як носія прихованих бажань, які формують її свідомість. Екзистенціалісти, зокрема Ж.-П. Сартр, у своїй праці «Буття і ніщо» в розділі «Екзистенційний психоаналіз» назва якого сама по собі вказує на вплив З. Фрейда розвивали ідею внутрішньої суперечності людської природи, споріднену з фрейдівською боротьбою між потягами і совістю [5, с. 756]. У подальшому структуралісти, зокрема Ж. Лакан, інтерпретували несвідоме як «структуроване, мов мова», поєднавши психоаналіз із лінгвістикою [6]. Таким чином, фрейдизм став основою для філософського переосмислення природи свідомості, моралі та культури [2, с. 70].

У психології, філософії та навіть політичному дискурсі фройдизм сприяв появі ідеї, що кожна дія людини має глибинну, несвідому мотивацію. Таким чином, психоаналіз не лише пояснив індивідуальну поведінку, а й змінив спосіб, у який людство розуміє себе [2, с. 80].

Фройдівські ідеї глибоко проникли в масову свідомість. Сьогодні навіть люди, які не читали його робіт, користуються поняттями «підсвідомість», «витіснення», «комплекс», «сублімація».

Рекламна індустрія, мода та поп-культура активно експлуатують фройдівське поняття бажання – звертаючись до емоцій та потягів, а не до розуму споживача [2, с. 44].

Отже, фройдизм здійснив глибокий вплив на світову культуру, відкривши нові способи розуміння мистецтва, філософії та людської психіки. Ідеї З. Фрейда стали основою для розвитку сюрреалізму, літературного модернізму, філософії підозри й психологічного кінематографу.

Попри критику, психоаналіз і сьогодні залишається актуальним. Адже цей напрям змінив уявлення про людину, яка сприймається не як повністю раціональна істота, а як складна та суперечлива особистість. Як писав З. Фрейд: «Людина не є господарем у власному домі» [1, с. 89]. І саме усвідомлення цього стало початком нової епохи в історії людського мислення.

Список використаних джерел

1. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Київ: Основи, 1998. 240 с.
2. Рікер П. Фрейд і філософія. Київ: Юніверс, 2004. 312 с.
3. Бретон А. Маніфест сюрреалізму. Київ: Темпора, 2010. 280 с.
4. Пруст М. У пошуках втраченого часу. Київ: Фоліо, 2025. 320 с.
5. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. Київ: Основи 2001. 850 с.
6. Лакан Ж. Писання. Київ: Комбук, 2022. 224 с.
7. Chapman M. Psychoanalysis and Cinema. Routledge, 2003. 276 p.

Трухній Владивлав,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету.
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Махорін Г.Л.*

БРАТИ ШЕПЧЕНКИ В УКРАЇНСЬКОМУ ВИЗВОЛЬНОМУ РУСІ

Серед видатних постатей українського національно-визвольного руху були рідні брати Шепченки – Костянтин Дмитрович і Петро Дмитрович. Костянтин Шепченко народився 22 жовтня 1866 року у сім'ї священника у Подільській губернії. 20 червня 1890 року закінчив повний курс Київської духовної академії з присвоєнням ступеня кандидата богослов'я з правом отримання ступеня магістра богослов'я без нового усного іспиту. Архієпископ Подольський і Брацлавський 17 серпня 1890 року призначив його на посаду викладача Подільського жіночого училища духовного відомства на кафедрі російської мови і російської словесності. Того ж року 18 жовтня К.Д. Шепченка обрали дійсним членом Подільського єпархіального історико-статистичного комітета. Але вже 26 жовтня 1890 року згідно з наказом виконувача обов'язки прокурора Священного Синоду Костянтина Шепченка перевели на посаду викладача Волинської духовної семінарії на кафедрі Святого Письма. З 15 грудня 1891 по 11 березня 1892 року він паралельно виконував обов'язки помічника інспектора Волинської духовної семінарії. 10 вересня 1892 року К.Д. Шепченка призначили викладачем єврейської мови семінарії. З 25 липня по 11 вересня 1893 року він виконував обов'язки члена розпорядчих і педагогічних зборів правління семінарії, заміняв помічника інспектора семінарії, у зв'язку з хворобою останнього з 16 лютого по 29 травня 1893 року.

18 січня 1894 року згідно його особистого прохання архієпископ Волинський і Житомирський призначив Костянтина Шепченка настоятелем Свято-Михайлівської церкви у Житомирі. 20 лютого 1894 року був рукопокладений у священники, а вже 28 лютого став виконувачем обов'язків

члена Волинської духовної консисторії. 22 квітня 1894 року К.Шепченка затвердили на цій посаді. З 14 березня 1894 року він увійшов до складу Волинського єпархіального попечительства, а 16 листопада того ж року – до складу Волинської єпархіальної училищної ради. Мав дружину Ксенію Андріївну і сина Михайла, який народився 5 лютого 1895 року. На жаль, Михайло помер 3 серпня 1899 року у 5-літньому віці від скарлатини [1, арк. 116 зв. – 117].

5 червня 1895 року о. Костянтин Шепченко повінчав 32-літнього губернського секретаря Володимира Іполитовича Липського з 18-річною дворянкою Юлією Калістратівною Копронович.

На початку 1900-х років Костянтин Шепченко переїхав до Києва, був призначений на місце настоятеля училищної Володимирівської церкви при Київському кадетському корпусі, у якому викладав Закон Божий; одночасно обіймав посади законовчителя жіночої гімназії О.Т. Дучинської і завідувача Кадетської церковної школи писемності. 14 липня 1938 року його заарештували і він проходив по одній слідчій справі із професором, ученим-філософом Петром Кудрявцевим, а також зі священниками Наркісом стрижевським, Олександром Дивногорським і Миколою Михайловським. На момент арешту (14 липня 1938 р.) Костянтин Шепченко служив у Свято-Покровському храмі на Солом'янці. Був засуджений як такий, що «систематично проводив діяльність проти чинного ладу, доводив неунікність загибелі радянської влади, очікував приходу до влади поміщиків і капіталістів». У 1943 році служив у домовому храмі села Абизево Караїдельського району Уфимської єпархії [2, с. 83]. Його засудили на 5 років заслання у Башкирію, де і закінчилося життя К.Д. Шепченка.

Його рідний брат – Дмитрович Шепченко, відомий український культурний і громадський діяч. Він народився 1870 року у селі Зятківці Гайсинського повіту. Його батько – священник, благочинний Дмитро Іванович Шепченко. Петро з 1879 по 1880 рр. навчався у початковій школі, а потім вступив у духовне училище, затим навчався у Подільській духовній семінарії. По її закінченні у 1890 році переїхав до Києва, де включився в активну громадсько-

політичну діяльність. З 1895 року почав викладати у Тульчинському духовному училищі Брацлавського повіту Подільської губернії. Проте невдовзі вступив до Харківського медичного інституту. За участь у революційній діяльності його перевели на медичний факультет Томського університету. Але і там Петро Шепченко продовжував брати участь у політичних рухах, тому цього разу його вже виключили із числа студентів і вислали на поруки старшого брата, Костянтина Дмитровича Шепченка у Житомир, який працював законовчителем Другої чоловічої гімназії м. Житомира. 1900 року разом із колишнім однокурсником вступив на 3 курс медичного факультету Дерптського університету. Навчання завершив у 1902 році і почав працювати лікарем у Києві. Став членом Київської «Просвіти». Був у дружніх стосунках з відомим українським громадським діячем, а в подальшому державником Модестом Пилиповичем Левицьким [3, с. 110].

За активну громадсько-політичну діяльність у січні 1907 року був заарештований, перебував під слідством, але відпущений. У 1908 – 1909 рр. працював земським лікарем у Слобідці Рихтівській Каменецької волості Подільської губернії, а невдовзі – у Єлисаветграді, потім – у Радивиліві, в місцевій лікарні. Організував у Радивиліві осередок «Просвіти». З Радивилова невдовзі переїхав до Львова, де став членом Українського лікарського товариства. Займався гігієнічним просвітництвом місцевого населення. У 1923 році написав і видав книгу «Тяжке лихо або Що таке пранці та як від них боронитися». Велику особисту бібліотеку медичної літератури Дмитра Шепченка його дружина передала в дарунок українському академічному медичному товариству м. Львова, виконуючи останню волю чоловіка. Поховали його у Радивиліві.

Отже, брати Шепченки залишили помітний слід в історії України, вписавши свої імена в сторінку суспільного і культурного розвитку нашого народу.

Список використаних джерел

1. Державний архів Житомирської області Оп. 77. Спр. 1786

2. Ткачук М.Л., Пастушенко Л.А. До життєпису Петра Кудрявцева: із матеріалів слідчої справи 1938 – 1939 років // Магістеріум. Випуск 47. Історико-філософські студії. С 68 – 100.
3. Махорін Г.Л. Свято-Михайлівський собор – духовний осередок Житомира. Житомир: ФОП Гембарський О.П. 2025. 252 с.

Тузюк Оксана,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент *Мосієнко О. В.*

РЕЗИЛІЄНТНІСТЬ ЯК ГОЛОВНИЙ ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

З початком повномасштабного вторгнення життя українців кардинально змінилося, розділившись на «до» та «після». Кожен відчув шок війни та зіткнувся з новими, жорсткими реаліями. Цінності й усталений спосіб життя зазнали суттєвих змін, а усвідомлення постійної загрози спричинило появу глибокого страху смерті, поранень, болю та можливих наслідків для здоров'я. Військова травма породила нові виклики, суттєво трансформувала уявлення про щастя та благополуччя, звівши їх до базового фізичного виживання.

Згідно з даними моніторингових груп, із початком війни суттєво збільшилася кількість людей, у яких було діагностовано тривожні розлади, дисоціативні та деперсоналізаційні порушення, депресію, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та інші психологічні стани [1, с. 63].

Людині стає складно зосереджуватися на виконанні завдань, запам'ятовувати та відтворювати інформацію, швидко ухвалювати рішення та витримувати інтенсивні розумові навантаження. Традиційні поведінкові моделі змінюються: з'являється потреба в безпеці та комфорті, людина починає

займатися справами, які раніше їй не цікавили. У поведінці можуть виникати нетипові реакції, такі як підвищена конфліктність, агресія, прагнення до самозахисту або уникнення ситуацій. Поведінкові порушення свідчать про руйнівний вплив стресових обставин на психіку та проявляються у вигляді психомоторних дисфункцій, змін режиму дня, зниження рівня соціальної активності та погіршення соціальних зв'язків.

У контексті воєнного конфлікту резиліентність проявляється як здатність долати труднощі, протистояти кризовим впливам і виживати в екстремальних умовах. Це комплекс взаємопов'язаних якостей, що допомагають знизити деструктивний вплив війни та зберегти відносну психологічну рівновагу. На думку К. Балахтар, резиліентність є внутрішнім ресурсом, який забезпечує здатність керувати ризиками, контролювати обставини та відновлюватися після травматичних переживань війни [2, с. 34].

Як система адаптивних і трансформаційних навичок, резиліентність відображає здатність жити та діяти в нових умовах, зберігаючи ментальне здоров'я, незважаючи на вплив негативних факторів. О. Медянова, Л. Дворніченко та інші дослідники наголошують, що в умовах війни резиліентність не лише допомагає протистояти труднощам, а й сприяє розвитку проактивної поведінки [3, с. 26].

Люди залучаються до нових видів діяльності та спілкування, таких як волонтерство, участь у громадських організаціях та благодійних ініціативах, допомога в евакуації, а також починають реалізовувати відкладені плани.

Л. П'янківська зазначає, що в умовах війни резиліентність сприяє самореалізації, стимулює формування нових ресурсів, сприяє глибшому усвідомленню цінності життя та навіть може підвищувати рівень задоволеності ним.

У цьому контексті очевидною стає ключова роль резиліентності як важливого чинника збереження психічного здоров'я під час війни. Здатність протистояти обставинам, знижувати рівень напруження, відновлювати сили та підтримувати життєву активність – це лише частина позитивного впливу

резилієнтності на ментальне благополуччя. Основні показники психічного здоров'я, такі як стресостійкість, регулятивність, самопідтримка, здатність до адаптації та життєтворчості, формуються завдяки розвитку резистентних навичок. Особистість, яка володіє резилієнтністю, активно й цілеспрямовано діє у повсякденному житті, зберігає оптимізм, вірить у перемогу та використовує різні стратегії для підтримання власного добробуту.

М. Цимбалюк і Н. Жигайло наголошують, що в умовах війни здатність протистояти стресу є критично важливою для збереження психічного здоров'я. Вона сприяє усвідомленому сприйняттю та оцінці реальних загроз, підтриманню активності та пошуку шляхів виходу з кризових ситуацій. Дослідники акцентують увагу на таких індивідуальних якостях, як самоконтроль, ініціативність, рефреймінг, самостійність, оптимізм, духовність, витривалість і емоційна гнучкість, які відіграють ключову роль у зміцненні стресостійкості та збереженні ментального благополуччя в період війни [3, с. 27].

У дослідженнях В. Федорчук і Л. Комарніцької визначено інтегративні риси особистості, що сприяють зменшенню впливу деструктивних чинників у період воєнного конфлікту. До таких характеристик належать витримка та емоційна врівноваженість, високий рівень рефлексії та здатність до креативного вирішення проблем, внутрішній локус контролю, комунікативна гнучкість, позитивне сприйняття себе, а також прагнення до саморозвитку.

Функції опору реалізуються через конструктивний копінг – систему поведінкових стратегій і реакцій, які допомагають нейтралізувати загрози та підтримувати життєздатність, що, у свою чергу, сприяє збереженню здоров'я та благополуччя людини. Як усвідомлена поведінка, копінг зменшує рівень невизначеності, спрямований на адаптацію до ситуації та зниження її негативного впливу [2, с. 35].

У таких екстремальних ситуаціях, як війна, люди можуть обирати різні стратегії, навіть уникання, якщо вони допомагають їм пережити цей важкий період. Проте, на думку науковців, найбільш ефективними є стратегії переоцінки ситуації, усунення травмуючих факторів через планування та організацію

діяльності, а також за рахунок соціальної підтримки. Мова йде про активні способи впливу на проблемну ситуацію, що є результатом розвитку резилієнтних здібностей і сприяє збереженню здоров'я, активності та благополуччя людини в складний період. Чим більше розвинені резилієнс-уміння, тим вищі шанси пережити трагедію війни та зберегти психічне здоров'я.

Таким чином, резилієнтність є головним ресурсом для збереження психічного здоров'я особистості під час війни. Війна змінила звичний спосіб життя і цінності, спричинивши численні психологічні труднощі та значне погіршення психічного стану населення. Для того, щоб вижити в цих умовах і зберегти психоемоційну стабільність, людині допомагають внутрішні ресурси стійкості, де основне місце займає резилієнтність. В умовах воєнного конфлікту резилієнтність дає змогу протистояти руйнівному впливу війни, регулювати поведінку та відновлюватися після травмуючих подій.

Список використаних джерел

1. Грішин Е. Резилієнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г.С.Сковороди «Психологія»*. 2021. Вип. 64. С. 62-81.
2. Гупаловська В. Підтримка резилієнтності у роботі зі стресом в період війни за допомогою прийомів травма-терапії. *Мультидисциплінарні підходи до аналізу суспільно-політичних проблем в умовах російсько української гібридної війни: матеріали міжнародного круглого столу*. 2022. Львів. С. 34-35.
3. Лазос Г. П. Резилієнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. Т. 3: Консультативна психологія і психотерапія. Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26–64.

**Фидра Валерія,
Добриніна Олександра,**
здобувачі першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету ветеринарії та тваринництва
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф*

ПРИРОДА І ЛЮДИНА У СХІДНІЙ ТА ЗАХІДНІЙ ДАВНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Актуальність теми обумовлена сучасними екологічними проблемами, які спонукають до переосмислення відносин людини і природи. Філософські знання минулого можуть дати орієнтир для налагодження гармонійних стосунків людини з природою.

Проблема взаємовідносин людини та природи завжди займала одне з центральних місць у філософській думці. Давні філософські системи Сходу і Заходу, прагнучи зрозуміти місце людини у Всесвіті та знайти гармонію між + духовним і природним світом, все ж, по-різному осмислювали цю проблему.

У давньо-східній філософії природа сприймалась не як об'єкт пізнання чи підкорення, а як жива, священна цілісність, частиною якої є сама людина. У китайській традиції, зокрема, в даосизмі, основою світу є Дао – універсальний природний шлях і закон буття. Лао-цзи у творі «Дао де цзін» писав: «Людина наслідує землю, земля наслідує небо, небо наслідує Дао, а Дао – своєму природному шляху» [1]. Це вчення закликало жити в злагоді з природою, не чинити насильства над нею, адже гармонія досягається через у-вей – принцип «недіяння», тобто дію без примусу, що співзвучна природному ходу речей.

У конфуціанстві, навпаки, головна увага зосереджена на моральному вдосконаленні людини та гармонії у суспільстві. Природа тут розглядається як взірець морального життя, а шлях до гармонії полягає у вихованні доброчесності. Конфуцій проголошував: «Благородна людина узгоджується з небом і землею, і тому між ними панує лад» [2].

В індійській філософії природа – прояв Абсолютного (Брахмана), а людина – частина космічного порядку. Веданта вчить, що мета людини – досягнення мокші, звільнення від кола перероджень через усвідомлення єдності душі (атмана) з Брахманом. Буддизм розкриває світ як непостійний (анічча) і сповнений страждання (дукха), яке виникає від пристрастей і віддалення від природного порядку. Будда вчив, що гармонія досягається шляхом духовного розвитку, обмеження бажань і споглядання. Отже, східна традиція вбачає сенс життя людини у єдності з природою, у внутрішній гармонії та моральному вдосконаленні.

Західна давня філософія, натомість, підходила до природи з позицій раціонального пізнання. Давньогрецькі мислителі прагнули зрозуміти природні явища через спостереження і розум. Фалес вважав першоосновою всього воду, Геракліт вважав, що світ постійно змінюється («все тече, все змінюється») [5]. Демокріт бачив природу як поєднання атомів, що рухаються з необхідністю. Таким чином, природа вбачалась системою закономірностей, які можна дослідити.

У класичний період давньогрецької думки філософи (Сократ, Платон, Аристотель) розглядали людину як розумну істоту, що здатна пізнати світ і здійснювати моральний вибір. Платон вважав, що істинна гармонія існує у світі ідей, а природа – лише його відображення. Аристотель підкреслював, що людина – частина природи, яка розвиває свої потенції в гармонії з нею: «Природа нічого не робить даремно» [3].

У римській філософії, зокрема, у стоїцизмі, природа розглядається як раціональний космос, керований логосом – божественним розумом. Сенека писав: «Жити згідно з природою – означає жити згідно з розумом» [5]. Стоїки вважали, що людина досягає свободи, коли узгоджує свої вчинки з природним порядком речей і приймає долю спокійно.

Отже, східна та західна традиції по-різному розуміють єдність людини і природи. Для Сходу характерна ідея про злиття з природою, гармонії та духовного споглядання. Людина тут не прагне підкорити собі весь світ, а бачить

себе його частиною. Для Заходу ж головне – пізнання природи, відкриття її законів і активна участь людини у зміні світового порядку. Якщо східна філософія веде людину до внутрішнього спокою, то західна – до розуміння і перетворення світу.

Таким чином, східна мудрість вбачає гармонію у сприйнятті, а західна – у пізнанні. І хоча їхні шляхи різні, обидві традиції прагнуть до спільної мети – здійснення гармонії людини і природи, морального вдосконалення та єдності з космосом. Порівняння традицій допомагає сучасній людині зрозуміти різні способи досягнення гармонії зі світом.

Список використаних джерел

1. Лао-цзи. Дао де цзин. К.: Основи, 2005.
2. Конфуцій. Бесіди та вислови. Харків: Фоліо, 2010.
3. Аристотель. Нікомахова етика. К.: Наукова думка, 1983.
4. Сенека. Листи до Луцілія. К.: Юніверс, 2001.
5. Філософія Сходу і Заходу: Антологія давньої філософії / Укл. В.Л. Юрченко. К.: Либідь, 2008.

Хомич Олена,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат економічних наук,
доцент *Паламарчук Т. М.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Вивчення теоретико-емпіричних досліджень із проблеми тривожності показує, що вона має чітко виражену вікову специфіку, що проявляється в її джерелах, змісті, формах прояву, а також у способах компенсації та захисту.

Існують певні сфери навколишньої дійсності, які спричиняють підвищену тривогу у більшості дітей залежно від віку, незалежно від реальної наявності загрози або стійкості тривожності. Такі «вікові піки тривожності» зумовлені найбільш значущими соціогенними потребами.

У період юності рівень тривожності часто підвищується через нові життєві вимоги та посилене прагнення до самостійності й самоствердження. Якщо в цей час у молодій людини формується негативна Я-концепція, це може призвести до розвитку стійкого тривожного синдрому, який несприятливо позначається на її особистісному становленні та подальшому розвитку [3, с. 60].

У цей період тривожність пов'язана з відчуттям власної некомпетентності, турботою про майбутнє, а також із сферою сексуальних стосунків, зокрема з уявленням про власні можливості та проблемами, пов'язаними із зовнішністю. Піки тривожності відображають потреби, задоволення яких є особливо важливим для емоційного благополуччя індивіда певного віку.

У юнацькому віці тривожність може проявлятися як на фізіологічному, так і на поведінковому рівні. На думку І. Каськова та А. Марчевської, соматичні симптоми пов'язані зі змінами у роботі організму й включають прискорене серцебиття, утруднене дихання, тремтіння, скутість рухів, підвищення тиску та порушення травлення. Поведінкові прояви варіюють ще ширше: від пасивності й емоційного виснаження до різких, інколи агресивних реакцій. Часто такі прояви виникають на тлі заниженої самооцінки, яка характерна для осіб із особистісною тривожністю, а також для людей із застрягаючим чи педантичним типом акцентуації характеру. Це призводить до зниження загального емоційного фону, формування комплексу неповноцінності, надмірної залежності від інших, втрати самостійності та спотвореного сприйняття навколишнього світу [1, с. 479].

Загалом, високий рівень тривожності в юнацькому віці негативно позначається на їхній особистості. Такі люди зазвичай не користуються авторитетом серед однолітків, що підсилює їхню невпевненість у собі. Це може

проявлятися у прагненні до усамітнення або, навпаки, у спробах привернути до себе увагу соціально неприйнятними способами.

У дослідженні І. Гаранькової, присвяченому вивченню тривожності школярів у період соціально-економічної кризи, на основі зібраних даних було визначено ключові негативні наслідки підвищеної тривожності. Авторка окреслила їх як типові прояви, що супроводжують високий рівень тривожного стану в підлітковому віці:

1. Підвищена тривожність створює ризик для психічного здоров'я та сприяє виникненню передневротичних станів.

2. Особистість із високою тривожністю схильна сприймати навколишній світ як більш загрозливий і небезпечний порівняно з особистістю з низьким рівнем тривожності.

3. Тривожність істотно впливає на професійну спрямованість особистості.

4. Високий рівень тривожності негативно впливає на результати діяльності, існує кореляція між тривожністю та рисами особистості, які визначають навчальну успішність.

5. Високий рівень тривожності по-різному проявляється у стабільності поведінки та здатності до самоконтролю [2, с. 195].

Н. Пасинкова, спираючись на власні експериментальні дані, зазначає, що вищий рівень особистісної тривожності посилює її дезорганізуючий вплив на інтелектуальну діяльність. Це проявляється у збільшенні часу сприйняття та обробки інформації, зниженні навчальних результатів і рівня інтелектуального розвитку. Дослідниця робить висновок, що постійне переживання тривоги та високий рівень тривожності призводять до зниження ефективності перцептивно-мнемічних та інтелектуальних процесів.

У сучасній когнітивній психології експериментально підтверджено вплив тривожності на пізнавальні процеси. Зокрема, тривожний стан звужує поле уваги: люди концентрують увагу на тому, що викликає страх або є важливим для їхнього благополуччя, тоді як інша інформація сприймається слабше. Це

пояснюється тим, що під час емоційного переживання когнітивна сфера особистості функціонує в особливому режимі, пріоритетно обробляючи інформацію, яка виявляється найбільш значущою у даний момент [1, с. 482].

Актуальною темою психології є вивчення негативного впливу тривожності на здоров'я дітей, зокрема підлітків та юнаків. За результатами дослідження К. Сидорова, присвяченого розбіжності між самооцінкою та рівнем домагань у ранньому юнацькому віці, виявлено, що підлітки з невідповідністю цих показників значно частіше мають проблеми зі здоров'ям. Зокрема, у них підвищується ризик ГРВІ, проявів вегетативно-судинної дистонії та розладів травної системи. Натомість у молоді, де самооцінка узгоджена з рівнем домагань, подібні порушення трапляються істотно рідше.

Прояви тривожності часто спостерігаються наприкінці юнацького віку. Наприклад, на першому курсі студенти стикаються з важливим завданням інтеграції нових абітурієнтів у студентське життя та колективну діяльність. Поведінка студентів при цьому характеризується високим рівнем конформізму, слабкою саморегуляцією та необґрунтованим ризиком.

Адаптація до закладу вищої освіти є стресовим процесом для особистості, що пов'язано з можливими труднощами: негативними емоціями через нову ситуацію розвитку та необхідністю взаємопідтримки; недостатньою психологічною готовністю до професійної діяльності; слабкою здатністю до саморегуляції поведінки та діяльності; а також низьким рівнем мотивації до самоосвіти [1, с. 483].

Загалом тривожність безпосередньо впливає на розвиток особистості та формує її поведінку й міжособистісні взаємодії. Особи в юнацькому віці з високим рівнем тривожності зазвичай не можуть брати на себе лідерські функції, проявляють невпевненість у собі, замкнутість, сором'язливість та недостатню комунікабельність. Підвищена тривожність часто свідчить про обмежену емоційну адаптованість до ситуацій, у яких перебуває особистість.

Список використаних джерел

1. Волошок О. В. Особистісні чинники тривожності студентської молоді. *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2012. Т. 17 (8). С. 479–484.
2. Дроботько І. Д., Мартиненко С.М. Прояв тривожності як основного психічного стану дітей і підлітків у період війни в Україні. *Березневий науковий дискурс 2023 на тему: «Детермінанти посилення ролі освіти у повоєнному відновленні України»*: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції для освітян. Чернігов: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2023. С. 194-197.
3. Петраківська Т. Н. Індивідно-особистісні характеристики переживання тривожності у підлітків. *Науково-практична конференція*. Дніпро. 2023. С. 60-62.

Цалко Валерія,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету інженерії та енергетики
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Шевчук С.Ф*

«ІДЕАЛЬНА ДЕРЖАВА» ПЛАТОНА У СВІТЛІ СУЧАСНОСТІ

Платон – один із найбільших мислителів античної Греції, чия філософія досягла значного впливу на всі сфери знань, від політики до етики. Однією з основних його праць є «Держава» («Politeia»), де він виклав свої уявлення про ідеальне суспільство. Платон поставив перед собою мету створити таку модель держави, де кожен громадянин виконує свою роль у суспільстві, що веде до справедливості та гармонії.

У своїй концепції Платон розглядає ідеальну державу як таку, де панує не тільки справедливість, але й мудрість, де кожен соціальний клас виконує свою функцію, що є віддзеркаленням його природних здібностей.

Три основні групи суспільства

Правителі (філософи-царі): Це наймудріші і найосвіченіші люди в державі, які володіють знанням про Ідею Добра. Платон вважав, що тільки ці люди можуть управляти державою, оскільки вони здатні бачити справжню суть речей і приймати рішення на основі справедливості, а не особистих інтересів.

Воїни (стражі): Ці люди відповідають за захист держави і підтримання порядку. Вони повинні бути відданими своїй країні, мати мужність і вміння виконувати накази без зайвих запитань.

Трударі (ремісники, землероби, торговці): Це основна маса населення, яка забезпечує економічну діяльність і добробут держави. Вони повинні виконувати свою роботу чесно, забезпечуючи необхідні матеріальні ресурси для суспільства.

Платон вважав, що справедливість в суспільстві виникає тоді, коли кожна суспільна група людей виконує свою функцію і не намагається втручатися в справи інших. Правителі мають бути мудрими, воїни – відданими і сміливими, а трударі – працьовитими і чесними

Для Платона справедливість – це принцип гармонії, який досягається, коли кожна група суспільства виконує свою природну роль. Відсутність цієї гармонії призводить до хаосу і несправедливості. Платон писав, що «Справедливість в державі полягає в тому, щоб кожен займався своєю справою і не намагався робити те, що йому не належить».

Сенс цієї справедливості полягає в тому, що правителі прагнуть не до особистого збагачення, а до загального блага, користуючись знаннями та мудрістю.

Платон виробив чітку програму для освіти громадян, яка включала фізичне і моральне виховання, а також філософські заняття для тих, хто мав намір стати правителем. Виховання повинно було бути засноване на принципах добродітності та глибоких моральних переконаннях. Освіта в ідеальній державі

була підпорядкована головній меті – формуванню мудрих правителів, які могли б побудувати гармонійне суспільство.

Хоча Платон описав свою модель ідеальної держави понад 2400 років тому, деякі з його ідей продовжують залишатися актуальними для сучасних політичних систем.

Сучасні суспільства також мають різні соціальні верстви, хоча й не в такій суворій ієрархічній формі. Є політичні еліти, середня група, робітнича група і бідні верстви населення. Проте, на відміну від Платона, сучасні демократичні держави наголошують на рівності всіх громадян перед законом та дають можливість кожному мати рівні права для розвитку і самореалізації.

Платон вважав, що ідеальне суспільство може існувати лише за умови, якщо кожна група не буде прагнути зайняти роль іншого. У сучасних суспільствах такий підхід стикається з критикою, оскільки мобільність між класами значно вища, ніж у платонівському світі, і соціальні зміни є частиною розвитку демократичних систем.

Ідея правителів-філософів Платона все ще має відлуння в сучасній політології, зокрема в концепціях технократії, коли державою повинні управляти люди, що мають знання у певній сфері, а не просто політичні лідери, обрані на основі популістських кампаній.

Однак у реальному житті, в сучасних демократіях, багато хто ставить під сумнів можливість існування такої ідеальної еліти, яка не буде піддаватися корупції або спокусі особистих інтересів. У більшості сучасних країн керівництво обирається шляхом загальних виборів, що може створювати суперечності з платонівським ідеалом правителів-мудреців.

Платон вважав освіту і мораль ключовими для формування добродішних правителів. В сучасних умовах освіта також є важливим фактором для розуміння політичних процесів і ухвалення обґрунтованих рішень. Однак важливо зазначити, що система освіти в багатьох сучасних країнах часто стикається з викликами, пов'язаними з нерівним доступом до якісної освіти та впливом політичних і економічних еліт на освітні системи.

Платонівська концепція справедливості, згідно з якою кожен клас має свою роль, може бути критично сприйнята в умовах сучасних суспільств, де панує ідея рівних можливостей для всіх. Проблеми соціальної нерівності, які є актуальними в багатьох країнах, ставлять під сумнів платонівське уявлення про природний розподіл ролей.

У наш час існує широка дискусія щодо того, як вирішити проблему бідності, нерівності в освіті та відсутності рівних можливостей для людей з різним соціальним статусом. Демократичні ідеї пропагують можливість для кожного змінювати свою соціальну ситуацію завдяки рівним можливостям і доступу до ресурсів.

Однією з основних проблем сучасних демократій є проблема корупції та незнаючої політичної еліти. Платон вважав, що правителі, володіючи знанням, будуть діяти на благо держави, але в реальності часто стається навпаки – політична еліта здатна маніпулювати суспільством на свою користь. Це питання залишається гострим і сьогодні, адже люди в багатьох країнах втрачають довіру до політичних інститутів.

Платонівська концепція «ідеальної держави» залишається важливою частиною філософської думки і продовжує впливати на політичні та соціальні протести навіть в наші дні. Його ідеї про роль правителів, необхідність освіти і справедливості, хоч і зазнали змін у контексті сучасних політичних систем, все ж дають цінні уроки для розуміння того, як побудувати гармонійне і ефективне суспільство.

Сучасний світ ставить нові виклики перед концепцією Платона, зокрема питання нерівності, соціальної мобільності, а також ефективності управління. Проте прагнення до справедливості, розуміння ролі освіти і важливості моральних цінностей залишаються важливими напрямками для розвитку сучасних демократичних держав.

Список використаних джерел

1. Андрушенко В.П. Історія соціальної філософії: (Західноєвропейський контекст): Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2000. 416с.
2. Довгань А.О. Павліковський Б. «Платон про ідеальну державу» Тернопільський національний університет імені Івана Пуюля

Чинарьова Оксана,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету економіки та менеджменту
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент *Марченко С.Д.*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ В КОНТЕКСТІ УРОКІВ МИНУЛОГО

Актуальність вивчення історії є беззаперечною аксіомою в житті кожної нації. Завдяки історичним знанням народ може проаналізувати своє минуле та уникнути багатьох помилок в майбутньому. Багато світових політиків пов'язують політичні процеси саме з історією. Історія циклічна, багато подій повторюються, а люди і народи повторюють одні й ті ж помилки. Складається враження, що багато цивілізацій «прогуляють» уроки історії і постійно повторюють одні і ті ж помилки протягом віків. Україна не є виключенням, у процесі становлення власної ідентичності постійно натикається на одні і ті ж граблі, шукаючи допомоги то від росії то від Польщі, а подекуди до цього тандему долучається Туреччина. Так вже історично склалося, що наші історії тісно пов'язані одна з одною. Конфлікти та дипломатичні діалоги стосуються території, мови, культури, релігії. Саме ці поняття лежать в основі багатьох воєнних конфліктів, які мали місце бути в спільних етапах розвитку вищевказаних народностей.

Український народ постійно бореться за свою свободу та незалежність, не одна війна і не одне повстання вже відбулося починаючи від Київської Русі і аж до нашого часу. І практично всі конфлікти відбувалися за участі вищезазначених держав. Розглядати можна будь-яку із них і писати про них багато. Але в умовах чергової війни мого народу з російською федерацією хочеться проаналізувати історію конфліктів саме з цією країною. Проаналізувати на прикладі більшовицько-української війни кінця 1917 – початку 1918 року та сучасне вторгнення росії на територію України в 2014 р.

Попри те, що ситуації трохи різняться в часовому розумінні і тим, що тоді Польща намагалася забрати собі західну частину України, а зараз є нашим союзником і партнером, який першим відкрив кордони для наших біженців і допомагає нам технікою та боєприпасами, представляє наші інтереси на шляху вступу до ЄС та НАТО, кожен учасник цього конфлікту шукає свою геополітичну вигоду.

Хоча в нашій історії було багато збройних зіткнень з росією, факт прийняття Четвертого Універсалу у січні 1918 р., що проголошував незалежність України, максимально наближує тогочасну війну до сьогодення. Адже і тоді, і тепер росія вторглася в суверенну державу, цим самим порушивши норми міжнародного права та права кожної нації на самовизначення. Саме це дозволяє співставити війну 1918 та 2014 років.

Більшовицько-українська війна почалася після жовтневого перевороту 1917 року у росії та повалення Тимчасового уряду. Прагнучи швидко здобути підтримку населення та легітимізувати свою владу, більшовики прийняли низку популістських декретів («Декрет про мир», «Декрет про землю») та проголосили ідеї ліквідації приватної власності, націоналізації промисловості, передачі землі селянам «без викупу» та встановлення контролю держави над розподілом ресурсів. Для втомленого першою світовою війною та соціальною нерівністю населення такі гасла звучали привабливо, водночас викликали недовіру, адже не містили жодних гарантій щодо політичного статусу України. Українське суспільство залишалося вірним Українській Центральній Раді, адже

більшовицька влада від самого початку не визнавала прагнення України до самостійності: у їхньому баченні Україна мала залишатися складовою частиною росії, причому навіть без реального права на автономію. Тому економічні декларації більшовиків не змогли замаскувати їхнє основне прагнення – підпорядкувати Україну Москві. Вони не хотіли надавати Україні ані самостійності, ані незалежності, і хотіли, щоб Україна входила до їх складу, і також мала більшовицьку владу.

Зрозуміло, що сучасну війну росія почала не через «утиски російськомовного населення», а через прагнення повернути під свій контроль територію України, відновити свою імперію в кордонах російської імперії початку ХХ ст. або в кордонах радянської імперії (СРСР). Це прагнення росія виявляла від моменту постановня незалежної України у 1991 році, а євроінтеграційний курс нашої держави, який українці відстоювали під час «Революції Гідності», став на перешкоді цим намірам. Порівнюючи ці війни, ми можемо побачити певні паралелі. Розгляньмо кілька з них:

Перше це окупація Криму. У січні 1918 р. більшовики захопили владу в Криму, ліквідувавши Кримську Демократичну Республіку (КДР). Вже у квітні 1918 р. війська УНР звільнили півострів від більшовицьких військ, але через політичний конфлікт між керівництвом УНР і німецькими союзниками, вони були змушені залишити Крим. Угода між Кримом та Україною про входження півострова до Української держави не була реалізована. Вже через рік у протистоянні з силами Антанти більшовики знову встановлюють свою владу в Криму і розгортають червоний терор проти «класових ворогів».

На початку ХХІ ст питання Криму, Чорноморського флоту залишається пріоритетним для росії. У 2014 р. вона здійснює окупацію Криму, проводить фейковий «референдум» і оголошує про «приєднання» Криму до рф, порушуючи усі норми міжнародного права. Це була анексія, що супроводжувалася чистками серед проукраїнськи налаштованого населення Криму.

Друге порівняння, яке варто виділити – це бій під Крутами та оборона «Азовсталі». Здавалося б ситуації різні: бій під Крутами тривав тільки день, а

оборона «Азовсталі» 64 дні. У першому випадку виступили звичайні студенти української військової школи та юнкери, а в другому – загін спеціального призначення «АЗОВ» разом з іншими підрозділами. В одному випадку долучилося менше 500 людей, в іншому – близько трьох тисяч. Проте обидві ці події поєднує те, що українські захисники і в 1918 р., і в 2022 р. стояли за державність і суверенітет, вірячи у щасливе майбутнє соборної України, і в обох випадках ворог був призупинений на певний час. Для України обидві ці події є символами героїства, мужності та відваги, які український народ буде нести крізь віки.

Третє порівняння: використання росією продовольчих ресурсів України. З кінця 1917 – початку 1918 р. нелегітимна і маріонеткова радянська влада України скасовувала декрети українського уряду про заборону вивозу продовольства та сільськогосподарської продукції в росію. Більшовицький уряд за рахунок українських ресурсів прагнув нагодувати Червону армію та голодуючі російські міста. У 2022 р. росія так само грабувала Україну, вивозила врожаї, зерно та іншу сільгосппродукцію з окупованих територій України, а також блокувала порти, щоб Україна не могла продати експортну продукцію, яка лишилася.

Це лише окремі епізоди історичних паралелей між більшовицько-українською війною 1917–1921 років та сучасною російсько-українською війною, яка триває з 2014 року. Але вони підтверджують, що історія є циклічною. Імперська політика росії, методи російської агресії практично не змінюються впродовж століть. Як у 1917 році, так і сьогодні, росія ігнорує міжнародне право, намагаючись позбавити Україну політичної суб'єктності, а її пропаганда традиційно виправдовує загарбницьку політику вигаданими «приводами».

Україна попри всі історичні випробування продовжує виборювати своє місце у світі. Скільки б перепон не постало на нашому шляху, ми знову і знову піднімаємося, немов фенікс із попелу. Ми пройшли через розподіл між імперіями, голодомори, окупації, репресії, але зберегли свою мову, культуру, традиції та прагнення свободи. І покоління за поколінням українські герої доводять: свобода й державність – це наш незламний вибір.

Швець Анна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління та національної безпеки
Поліського національного університету
Науковий керівник: кандидат філософських наук,
доцент *Мельничук В. В.*

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК ВИМІР БУТТЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Класична філософія – від Аристотеля до Лейбніца – послідовно відмежовувала актуальне, тобто те, що існує насправді, від потенційного, того, що лише може виникнути. Віртуальна реальність порушує цей поділ, формуючи простір, який переживається як справжній, хоча й не має звичного матеріального підґрунтя. У філософському енциклопедичному словнику віртуальність розглядається (лат. *virtualis* – можливий, спроможний, здатний) як властивість квазіреальності певних об’єктів та їх параметрів, які застосовуються для тлумачення, опису й аналізу як об’єктивно існуючих предметів, так і штучно створених сучасними технологіями [4, с. 92–93].

Віртуальну реальність можна трактувати як інший вимір свободи, як спосіб самореалізації в ілюзорному цифровому світі. Проте таку свободу не варто розглядати як реально існуючу, вона є оманливою, адже існує лише тоді, коли людина перебуває у віртуальному просторі. Тому залежність від такого існування може спричиняти агресивність та руйнацію реальних соціальних відносин, внаслідок чого виникає відчуття відчуженості, яке компенсується новими віртуальними контактами [3, с. 87].

Водночас варто виокремити позитивні аспекти існування віртуальних спільнот як форм соціальної взаємодії та інтеграції, зокрема це сприяння налагодженню комунікації на відстані, можливість реалізації інтересів, проектування іншої соціальної реальності. Відтак віртуальні спільноти є об’єднанням людей за спільними інтересами, поглядами, вподобаннями, що можуть допомогти людині реалізувати свої задуми та творчі ідеї, продукуючи нові виміри соціальної взаємодії [3, с. 88]

Таким чином, у сучасному світі для дедалі більшої кількості людей актуалізується віртуальний вимір існування. Проте необхідно усвідомлювати, що він не може повною мірою замінити чи повторити реальне буття, а має лише деякі його ознаки. Віртуальний світ стає все більш досконалим і всеохоплюючим, занурюючись у який, людина відчужується від дійсності [3, с. 89]. Варто звернути увагу на багатовимірність віртуальної реальності у процесі соціалізації індивіда, яка виявляється у формі цінностей, які існують у суспільстві, та потребують врахування культурно-історичного контексту [2, с. 15].

Отже, можна виокремити реальну та віртуальну форми соціалізації. Проте соціалізація молоді у віртуальному просторі є вторинною, реалізується вже соціалізованою особистістю за допомогою специфічних засобів. Людина отримує необмежені можливості для комунікації та отримання інформації, водночас має можливість обмежити коло спілкування до бажаного та контрольованого.

Віртуальна соціалізація знайомить особистість з альтернативними моделями мислення і вимагає засвоєння величезної кількості нових якостей: вміння орієнтуватися в мережевому просторі; засвоєння нових ролей; пізнання моделей взаємодії та відчуття соціального контролю. Відтак віртуальна соціалізація не лише формує особистість із новим, нелінійним світоглядом та способом оцінки ситуації, але й висуває жорсткі вимоги щодо особливостей мови, норм спілкування та ієрархії. Це штучне інформаційно-символічне середовище глибоко впливає на формування ціннісно-сислової системи індивіда, яка регулює його поведінку [2, с. 16].

Варто зауважити, що віртуальна реальність часто стає простором, де замість справжньої присутності «Іншого» людина отримує лише ілюзію комунікації з ним. Віртуальна комунікація може супроводжуватися досить сильними емоційними переживаннями. Перешкодою повноцінної комунікації у віртуальному світі постає невпевненість у тому, хто є цей «Інший», справжня людина, бот чи ШІ. Таке спілкування доволі часто стає монологом [1, с. 93].

Віртуальна реальність є продуктом кодування і технологій, тому її існування повністю залежить від людини-творця. Ключовими атрибутами віртуальної реальності є: штучний характер, автономність (дія за власними правилами), анонімність (можливість експериментувати з ідентичністю) та інтерактивність (активна взаємодія зі світом, який реагує на дії користувача). Віртуальна реальність змінює базові поняття простору і часу, які у фізичному світі є незмінними, робить можливими їх зміну залежно від програми або бажання. Таким чином, віртуальна реальність дає людині можливість перемогти просторові та часові обмеження фізичного світу. Технології перетворюють нас на творців (деміургів), які можуть реалізувати будь-які ідеї та символи.

Необхідно звернути увагу на те, що зосереджуючи своє життя лише на віртуальній реальності, людина виснажується психологічно, впадає у соціальну апатію, і, як наслідок, уникає вирішення особистісних або колективних проблем у реальній соціальній дійсності. Ще одним аспектом відчуження в інформаційному просторі сучасності є монологічність комунікації. Натомість продуктивна соціальна комунікація між людьми та соціальними спільнотами має призводити до вироблення ефективних практик подолання різних типів соціальних проблем [1, с. 95–96].

Отже, віртуальна реальність – це штучно створений простір, який руйнує класичну філософську опозицію між актуальним і потенційним, створюючи квазі-реальність. Вона характеризується автономністю, інтерактивністю та зміною фундаментальних категорій простору і часу (нелінійність, реверсивність). Це перетворює людину на творця, що долає фізичні обмеження.

Водночас віртуальна реальність є простором для мережевої соціалізації, що дає можливості для спілкування, самореалізації та формування нового, нелінійного світогляду. Проте ця свобода є ілюзорною. Надмірне занурення у віртуальну реальність може призвести до соціального відчуження, руйнування реальних зв'язків, агресивності та психологічного виснаження, адже віртуальна комунікація нерідко стає монологом та ілюзією контакту.

Віртуальна реальність глибоко трансформує ідентичність та соціальні процеси, відкриваючи нові горизонти для творчості та спілкування, але вимагає від індивіда усвідомленого балансу між цифровою реальністю та соціальною дійсністю, щоб уникнути деструктивних наслідків відчуження.

Список використаних джерел

1. Амма А. Сутнісні характеристики віртуальної реальності як простору відчуження людини. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки. 2024. № 2 (96). С. 89–98. URL: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(96\).2024.89-98](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(96).2024.89-98)

2. Галета Я. Віртуалізація та соціалізація як засоби розвитку особистості. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2022. № 1 (207). С. 14–17. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-14-17>

3. Огороднійчук Ю. Віртуальна реальність як феномен та її вплив на буття людини. Humanities Studies. Гуманітарні студії: теорія і практика. 2024. Вип. 20 (97). С. 83–92. URL: <https://doi.org/10.32782/hst-2024-20-97-10>

4. Шинкарук В. І. (ред.) Філософський енциклопедичний словник. К.: Абрис, 2002. С. 92–93. URL: https://archive.org/details/filosofskyi_entsyklop/page/92/mode/2up

Шевченко Єлизавета,

здобувач фахового передвищого рівня освіти
ВСП «Житомирський торговельно-економічний
фаховий коледж ДТЕУ»

Науковий керівник: викладач історії
ВСП «Житомирський торговельно-
Економічний фаховий коледж ДТЕУ»

Мисюра Т.В.

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У сучасному світі соціальні мережі є невід’ємною частиною спілкування між людьми. Вони допомагають спілкуватися на відстані ділитися різними

публікаціями, а також дізнаватися багато чого нового. Але чи завжди соціальні мережі є корисні? Чи впливають вони якоюсь мірою на мислення людини? Соціальні мережі – це онлайн-платформи, які дозволяють вести особистий профіль, ділитися різними публікаціями і спілкуватися із людьми, у сучасному світі таких додатків достатньо багато найпопулярніші з них особливо серед молоді – Instagram, Telegram, TikTok.

Кожен студент має принаймні один із цих додатків встановлених на телефоні, використовуючи його для листування або, в деяких випадках, для навчання. Але, окрім позитивних властивостей, соцмережі можуть і негативно впливати на студентів. Часте використання може викликати залежність, наприклад, поширений додаток серед молоді – TikTok, популярність якого продовжує зростати. В ньому зібрано багато цікавих відео різного характеру, перегляд яких може затягнути надовго і не помітити, як швидко мине час. Також є відео з неприємним контентом, які можуть погано впливати на дітей, котрі в юному віці все сприймають зоровою пам'яттю. Часто студенти, перебуваючи на лекціях, які, на їхню думку, є нудними, використовують цю програму, щоб скоротити час. Там є повчальні відео, але їх мало, і сам додаток налаштований таким чином, що в рекомендовані потрапляють відео, на основі попередніх переглядів користувача. Тому користі від цієї соціальної програми багато не отримаєш.

Наступна популярна соціальна мережа – Telegram. Використовується для листування та має багато можливостей, що використовуються для організації освітнього процесу, наприклад, для спілкування між студентами і викладачами, створення Telegram-каналів за різними напрямками, обміну новинами тощо. Здається, що додаток не несе ніякої небезпеки, але це не так. Програма також може викликати звикання, та містить заборонений контент. Якщо правильно користуватися і не використовувати цю мережу в негативних цілях, тоді ніякої загрози вона не буде нести.

Більшість молоді хоче показувати щасливі моменти зі свого життя. Це можна зробити в Instagram, виставляючи фото та відео-контент, вести

листування тощо. Цей додаток має деяку схожість з TikTok. Одна відмінність в тому, що в Instagram можна викладати публікації. Деякі приватні підприємства використовують цей додаток для підвищення продажів, але не завжди це буде безпечно, адже є багато шахраїв, які користуються цим додатком. Тому потрібно купувати у перевірених продавців, щоб не потрапити в неприємну ситуацію.

Кожна з цих соціальних мереж несе з собою певну небезпеку: деякі незначні, такі, як залежність, а інші можуть і нашкодити життю в сучасному світі. Без соціальних мереж життя було б іншим. До їхньої появи люди спілкувалися наяву або за допомогою дзвінків. Зараз вважають за краще написати людині замість того, щоб зустрітися або зателефонувати. Через це ми втрачаємо вміння спілкуватися з людьми за допомогою слів, що погано впливає на розвиток суспільства в цілому.

Зараз багато хто любить копіювати поведінку, стиль в одязі різних популярних блогерів, адже прагне здобути славу і щоб його помічали. Одним людям це далось без проблем, а хтось досі намагається досягти таких результатів, що слугує мотивацією, не здаватися, розвивати в собі нові якості, пробувати свої сили в чомусь новому. Але це також нав'язування чужих думок, копіювання інших людей, що є поганою ознакою, адже кожна людина - це особистість, індивідум, і, якщо намагатися копіювати інших, то це негативно впливає на психічний стан людини. Ти починаєш наслідувати іншу людину, яка є протилежна версія тебе, змінюєш себе повністю, вважаючи, що зможеш досягти таких же висот, але все це тільки самонавіювання, що приведе через деякий час до моральної та фізичної втоми від розуміння того, що все це було марною тратою часу. Кожен до чогось прагне, але це має бути твоє власне бажання, а не нав'язане кимось бачення тебе.

Соціальні мережі можуть нести і смертельний характер. Наприклад, гра “Синій кит” – це небезпечна інтернет-гра, але в звичному розумінні не є загрозою для життя. Її суть полягає в тому, що потрібно протягом 50 днів виконувати різні завдання, починається все з простого, наприклад, намалюй малюнок і щось подібне. З кожним разом все дивніші завдання, закінчуючи завданнями про

самогубство або самотравмування. Вони працювали по такій схемі, щоб заманити людину, змушували її думати, що після початку гри зупинити її неможливо. Деякі люди піддавалися цій думці і вкінці закінчували своє життя самогубством. За весь час існування цієї незаконної організації загинуло більше сотні підлітків і студентів. Ця гра не єдина, яка змушує людей легко піддаватися, не усвідомлюючи справжньої загрози [5, с. 8].

Дехто вважає, що як віртуальні додатки можуть впливати на людину, особливо на її життя, навчання та побут, але це все наш реальний час. Соціальні мережі мають великий вплив на нас, змінюють нас як в хорошу сторону, так і навпаки, можуть завдати шкоди або стати корисними. Все залежить від того, як ними користуватися. Усвідомлене використання електронних додатків не причинить ніякої шкоди, а, навпаки, полегшить життя [5, с. 8].

Список використаних джерел

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Підлітки, екрани і психічне здоров'я. – WHO Europe, 25.09.2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.who.int/europe>
2. Капоннетто П., Маглія М., Інголія Г. Чи існує залежність від ТікТок? – 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/>
3. Петренко І.В. Соціальні мережі як чинник формування громадянської активності молоді – КНЕУ, 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kneu.edu.ua/>
4. Соуза Д.Ф. Виклик <Blue Whale>: інтернет-ігри та ризикована поведінка молоді. – Міжнародний журнал соціальної психіатрії, 2023. [Електронні ресурси]. – Режим доступу: <https://journals.sagepub.com/>
5. Центр досліджень Рев. Підлітки, соціальні мережі та технології, 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pewresearch.org/>

6. Reuters. Україна заборонила використання Telegram на державних пристроях через міркування безпеки. – 2024. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.reuters.com/>

Ярошевець Крістіна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
факультету права, публічного управління
та національної безпеки
Поліського національного університету.
Науковий керівник: доктор історичних наук,
професор *Романюк Н.Й.*

ІВАН СІРКО ТА ЗАПОРОЗЬКА СІЧ: СИМВОЛИ КОЗАЦЬКОЇ ДОБЛЕСТІ

Сьогодні ми можемо сказати, що ми – українці, і є невід'ємною частиною нашої могутньої держави – України. І це все завдяки, тому що, незважаючи на таку трагічну історію, коли український народ вбивали століттями, намагалися знищити нашу ідентичність, підкорити та змішати з іншими народами. Але ми вистояли і досі стоїмо, гордо піднявши голови, в такий скрутний для нас час, і боремося та відстоюємо наше право на свободу, бо в наших жилах тече кров славетних воїнів - козаків. Як нині наші воїни боронять Україну, так колись козаки захищали рідну Батьківщину. А їхнім осередком сили та свободи була Запорізька Січ, яка стала не лише унікальним явищем в історії України, а й символом свободи, мужності та спільної боротьби. Її існування протягом XVI – XVIII століть визначало політичне й культурне життя українців. Вона не мала одного місця розташування, а складалася з декількох послідовних центрів, що розташовувалися за порогами Дніпра, звідки і походить ця назва. Відомо про вісім таких Січей: від першої - Хортицької, заснованої Дмитром Вишневецьким, до пізніших – Томаківської, Базавлуцької, Микитинської, Чортомлицької,

Кам'янської, Олешківської та Нової. Саме там козаки проживали, тренувалися, гартували свою міць і дух, будували укріплення та формували військові загони.

Одним із найвідоміших отаманів Запорозької Січі був Іван Сірко, який прославився як непереможний полководець та талановитий стратег, а в народній пам'яті увійшов ще й як характерник – легендарний воїн, якому приписували надприродні здібності, незламну силу духу та здатність передбачати майбутнє. Його постать окутана різноманітними легендами, що навіюють жах для суперників і захоплення для інших. Занурюючись в історію його життя, як видатного отамана, можна побачити безліч фактів, подвигів, які, аналізуючи в наш час, можна сприйняти, неначе щось нереальне, та це й не дивно, адже саме він очолював понад шістьдесят п'ять успішних походів проти татар і турків, здобув перемоги над московськими та польськими військами, звільняв тисячі бранців з неволі та прославився як отаман, що не програв жодної битви. Тому, щоб зрозуміти, чому постать Івана Сірка настільки містична та загадкова, потрібно звернутися до конкретних подій із його життя, які й сформували цей видатний образ і славу.

Іван Сірко залишив свій важливий слід в історії України завдяки своїм успішним походам і політичним діям, які розгорталися протягом кількох десятиліть. У 1653 році він разом з Богданом Хмельницьким брав участь у битві під Жванцем, а вже у 1654 разом з виступив проти підписання Переяславської угоди, відмовившись присягати московському царю. У другій половині 1650-х Сірко став Вінницький полковником і активно воював проти татарських загонів, демонструючи свій військовий талант.

Після здобуття перемоги Іваном Виговським над московським військом у Конотопській битві 1659 року Іван Сірко виступив проти, завдавши нищівної поразки кримським татарам під Аккерманом та здійснивши руйнівний похід у Крим. Того ж року він відмовився підписувати Переяславські статті, чим виразно окреслив власну позицію.

Згодом у 1660 році, він остаточно порвав із Юрієм Хмельницьким і змінив курс на Чортомлицьку Січ, де протягом наступних двадцяти років дванадцять

разів обирався кошовим отаманом, що засвідчувало глибоку довіру та пошану з боку козаків.

У 1664 Іван оселився під Харковом і став полковником Харківського полку, при цьому не втрачаючи свого впливу на Лівобережну та Слобідську Україну. Політична діяльність Сірка була непослідовною: він виступав проти Івана Виговського, Юрія Хмельницького та Павла Тетері, дорікаючи їм у надмірній прихильності до Польщі, водночас залишаючись противником Московської держави. Після укладення Андрусівського договору у 1667 Сірко сформував свою чітку позицію проти Московії та Польщі.

У 1672 Іван Сірко став претендентом на гетьманську булаву, але через суперечку з Іваном Самойловичем та московською владою був відправлений у заслання до Тобольська. Вже наступного року він повернувся із неволі й знову став на чолі запорозького війська. Найвизначнішим епізодом його діяльності став Кримський похід 1675 року, коли Сірко зумів зупинити наступ Османської імперії на Чигирин, розгромивши кримську орду та яничарів Ібрагім паші. Ця перемога ще більше закріпила його славу як непереможного воєначальника.

Іван Сірко – не лише український герой, а й національний герой Франції. У 1966 році його могилу біля села Капулівка Нікопольського району відвідав Президент Французької республіки Шарль де Голль, який нагадав тодішнім керівникам країни про величну постать. Разом із дружиною французький високий гість вшанував пам'ять героя і поділився історичними документами. 1646 року Іван Сірко із 2500 запорізькими козаками, які були запрошені як найкращі воїни Європи, взяв штурмом місто-фортецю Дюнкерк, яку французи 10 років не могли відбити у іспанців. Про ці події нагадують два погруддя Івана Сірка, зроблені після звільнення Дюнкерка за наказом короля Франції. Сьогодні один – у Луврі, другий – на центральній площі Дюнкерку.

Минуло багато часу після загибелі Івана Сірка, проте його велична постать не завершила свого існування разом із життям, а продовжує жити у культурній пам'яті українського народу. Його ім'я стало уособленням мужності та

непереможності, що передавалося з покоління в покоління крізь народні думи, пісні, легенди.

У народних переказах можна знайти цікаву згадку про те, як козаки під час походів, брали із собою праву руку отамана, вірячи, що вона дарує силу та захист у бою. Цей образ яскраво окреслює визначне значення постаті Сірка, тому що навіть після смерті він поставав духовним провідником свого війська та втіленням його незламності.

Висновок:

Звернувшись до цього періоду, можна досягнути історичне та культурне значення Запорозької Січі та постаті Івана Сірка. Ці події постають невід'ємними складовими процесу формування української державності, яка вже тоді проростала на наших землях, утверджуючи прагнення до свободи та незалежності.

На сьогодні ця державність продовжує розвиватися й зміцнюватися, виборюючи своє право на власні кордони перед російською агресією. Україна й зараз залишається незмінною ціллю окупанта, але ми не віддамо свою землю в кігті ворога, адже вся наша історія свідчить про її унікальність і незламність. Роки минають, а прагнення поневолити Україну не зникає, проте усвідомлюючи цей досвід і роблячи висновки із історичного минулого, ми повинні берегти Неньку, як коштовну перлину.

Список використаних джерел

1. Іван Сірко. *Вікіпедія*. URL: <https://surl.li/onqych>
2. Іван Сірко – символ непереможного українського духу. *ННІ ПТАБА*. URL: <https://pgasa.dp.ua/news/ivan-sirko-symvol-neperemozhnogo-ukrayinskogo-duhu>

ЗБІРНИК НАУКОВИХ РОБІТ

учасників XVII студентської науково-практичної конференції

«ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА:
СУСПІЛЬСТВО, ДЕРЖАВА, ПРОФЕСІЯ»

20 листопада 2025 р.

м. Житомир

Видавець – Поліський національний університет